

IZVJEŠTAJ GLAVNOG EKONOMISTE I KVARTAL 2009. GODINE

Podgorica, 2009. godine

IZDAVAČ:

*Centralna banka Crne Gore
Bulevar Svetog Petra Cetinskog 6
81000 Podgorica
Telefoni: 020 665 331
Fax: 020 665 336*

WEB ADRESA:

<http://www.cb-cg.org>

SAVJET CENTRALNE BANKE:

*Mr Ljubiša Krgović, predsjednik
Mr Milojica Dakić
Petar Drakić
Mr Velibor Milošević
Krunislav Vukčević
Radmila Savićević
Prof. dr Franjo Štiblar*

PRIPREMA:

*Glavni ekonomisat dr. Nikola Fabris,
Direkcija za monetarnu politiku i fiskalna istraživanja,
Direkcija za platni bilans i realni sektor
U izvještaju je uključen i prilog koji priprema Direkcija za
međunarodnu saradnju i EI*

GRAFIČKI UREDNIK:

Andrijana Vujović

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korišćenja podataka iz Izvještaja obavezno navedu izvor

SADRŽAJ

MAKROEKONOMSKA KRETANJA	7
1. REALNI SEKTOR	9
1.1. Bruto domaći proizvod	11
1.2. Djelatnosti	11
1.3. Cijene	16
1.4. Tržište rada	19
2. MONETARNA KRETANJA	23
2.1. Likvidnost banaka	25
2.2. Agregatni bilans stanja banaka	28
2.3. Aktivne kamatne stope	32
2.4. Pasivne kamatne stope	36
2.5. Obavezna rezerva banaka	40
2.6. Mikrokreditne finansijske institucije	41
3. TRŽIŠTE KAPITALA	45
4. FISKALNI SEKTOR	55
4.1. Konsolidovana javna potrošnja	57
4.2. Budžet Crne Gore i državnih fondova	57
4.3. Lokalna samouprava	62
4.4. Državni fondovi	64
5. DRŽAVNI DUG	69
5.1. Unutrašnji dug	72
5.2. Spoljni dug	74
5.3. Projekcija i održivost državnog duga	76
6 EKSTERNI SEKTOR	79
6.1. Tekući račun platnog bilansa	82
6.2. Račun kapitalnih i finansijskih transakcija	92
7. TEMA BROJA	95
8. MEĐUNARODNA EKONOMIJA	101
8.1. Konjunktorna kretanja	104
8.2. Evropska Unija (EU)	105
8.3. Zemlje u razvoju (Azija)	107
8.4. Kamatne stope	108
8.5. Kretanje deviznih kurseva	109
9. NAJZNAČAJNIJI DOGAĐAJI	111
10. PRILOZI	115

Pregled makroekonomskih pokazatelja

	2008.	III 2009.	%
REALNI SEKTOR			
BDP (u tekućim cijenama, u milionima eura)*	3.339,0		
Industrijska proizvodnja (u odnosu na isti period prethodne godine)	-2,0%	-13,6%	
Šumarstvo (u odnosu na isti period prethodne godine)	6,6%	-52,7%	
Građevinarstvo (u odnosu na isti period prethodne godine-mjereni efektivnim časovima)	20,7%	-17,2%	
Zaposlenost			
Broj zaposlenih (kraj godine)	169.160	170.607	
Broj nezaposlenih (kraj godine)	28.366	29.170	
Stopa inflacije (u odnosu na decembar prethodne godine)			
Troškovi života	7,2%		
Potrošačke cijene **	6,9%	0,8%	
Cijene na malo	7,3%		
Prosječna zarada (EUR-bez poreza i doprinosa)	416	466	12,0
MONETARNI SEKTOR (u milionima eura)			
M11			
Ukupni depoziti	1.958,5	1.738,2	-11,2
Depoziti privrede	591,1	415,2	-29,8
Depoziti države	176,8	187,9	6,3
Centralna vlada	29,8	46,7	56,5
Institucije i agencije centralne Vlade	24,3	44,7	84,0
Fondovi i opštine	122,7	96,4	-21,4
Depoziti finansijskih institucija	193,6	203,1	4,9
Depoziti stanovništva	837,8	780,6	-6,8
Depoziti - ostalo	159,1	151,4	-4,8
Ukupni krediti	2.769,0	2654,6	-4,1
Krediti privredi	1.630,5	1.533,4	-6,0
Krediti državi	33,7	39,1	16,0
Centralna vlada	5,1	0,1	-98,0
Institucije i agencije centralne Vlade	4,6	1,1	-76,1
Fondovi i opštine	24,1	37,9	57,6
Krediti bankama i finansijskim institucijama	24,1	22,4	-7,0
Krediti stanovništvu	1.032,0	1.006,5	-2,5
Krediti - ostalo	48,7	53,2	9,3
TRŽIŠTE NOVCA I KAPITALA			
Promet na berzama (u milionima eura)	160,3	27,2	
NEX berza	82,95	6,4	
Montenegro berza	77,4	20,8	
Berzanski indeksi			
NEX20	10.002,9	4.485,9	-55,2
NEX PIF	5.844,6	8.905,7	52,4
MOSTE	469,5	411,7	-12,3
Prosječna kamatna stopa na 28-dnevne državne zapise, poslednja			
Prosječna kamatna stopa na 56-dnevne državne zapise, poslednja			
Prosječna kamatne stope na 91-dnevne državne zapise, poslednja			
Prosječna kamatna stopa na 182-dnevne državne zapise, poslednja	5,00%		
FISKALNI SEKTOR (u milionima eura)			
Tekući prihodi***	1.515,4	268,1	
Izdaci***	1.464,5	275,0	
Suficit/deficit	50,9	-6,9	
Eksterni državni dug bez javnih preduzeća (u milionima eura)	481,7		
Unutrašnji državni dug bez javnih preduzeća (u milionima eura)	413,0		
EKSTERNI SEKTOR			
Saldo tekućeg računa (u milionima EUR)	-1.005,7	-188,8	
Trgovinski bilans	-1.489,6	-199,6	
Bilans usluga	403,1	-8,7	
‰pokrića trgovinskog deficitisa ostalim saldimu	32,5	5,4	
Saldo tekućeg računa u % od BDP	30,1		

* Procjena Ministarstva finansija (EFP 2008-2011) za 2008.

** Od januara 2009. jedina mjera inflacije.

*** Tekući prihodi i izdaci Budžeta, državnih fondova i lokalne samouprave.

MAKROEKONOMSKA KRETANJA

Prvi kvartal 2009. godine je pokazao da se posljedice krize osjećaju u Crnoj Gori. U padu je nivo industrijske proizvodnje, saobraćaj, šumarstvo i građevinarstvo. Prvi put poslije više godina pojавio se i budžetski deficit. Ipak, još uvijek je preuranjeno iznositi prognoze da li će recesija pogoditi Crnu Goru ili će je biti moguće izbjegći, pošto će to u velikoj mjeri zavistiti od dešavanja u drugoj polovini godine. Uspješna dokapitalizacija EPCG, dobra turistička sezona, započinjanje gradnje auto-puta, valorizacija raspisanih tendera u oblasti turizma i dr. su faktori koji bi mogli značajno uticati na ekonomski rast, a treba imati u vidu da je započeo i postepen oporavak najvažnijih svjetskih berzi.

Inflacija mjerena indeksom potraških cijena je na kraju marta u odnosu na kraj prethodne godine iznosila 0,8%, a u odnosu na mart prethodne godine iznosila je 5,5%. Bazična stopa inflacije je na godišnjem nivou bila neznatno viša i iznosila je 5,7%. Izvjesno je da će kao posljedica Globalne finansijske krize biti prisutna tendencija opadanja stope inflacije u odnosu na prethodnu godinu.

Teškoće u realnom sektoru su se odrazile i na poslovanje bankarskog sistema. U prvom kvartalu ove godine, a naročito krajem kvartala, smanjenje depozita više nije bilo posljedica psiholoških razloga, već dominantno otežanog poslovanja i problema nelikvidnosti koji se pojavio u privredi. U narednom periodu treba očekivati postepeno poboljšanje stanja, prije svega kao rezultat prodaje manjinskog paketa akcija Elektroprihvare, tekućeg procesa dokapitalizacije banaka, kao i kreditnih linija koje su u završnoj fazi odobravanja od strane međunarodnih finansijskih institucija (EBRD, EFSE, EIB i KfW).

Za prva tri mjeseca ove godine budžetski deficit je iznosi 7,9 miliona eura ili 0,2% BDP-a. U pitanju je mali budžetski deficit, ali realno je očekivati njegovo povećanje tokom godine. S obzirom da su izdaci u odnosu na plan bili niži za 31%, a prihodi za 15,8%, jasno je da će biti neophodan rebalans budžeta, a najvjerovaljnije i eksterno zaduživanje. Ipak, treba imati u vidu da je tendencija pogoršanja budžetske (ne)ravnoteže prisutna i u razvijenim tržišnim privredama, kao i u privredama u tranziciji.

Industrijska proizvodnja je u opadanju i u odnosu na I kvartal prethodne godine ostvaren je pad od 13,6%. Izuzetno visok rast je ostvaren u oblasti proizvodnje električne energije (40,5%) i u oblasti prehrambene industrije (27,6%). Sa druge strane problemi su skoncentrisani najviše u proizvodnji osnovnih metala i metalnih proizvoda (pad 43,8%), koji su svojim niskim nivojem aktivnosti u velikoj mjeri uticali i na pad u oblasti vađenja ruda i kamena (44,7%).

Kada je u pitanju javni dug Crna Gora je i dalje u kategoriji nisko zaduženih zemalja, iako je javni dug u I kvartalu ove godine povećan za 121,5 miliona eura u odnosu na kraj godine. Medutim, tendencija rasta javnog duga je prisutna i u razvijenim zemljama, a veliki broj zemalja članica eurozone je već probio Mastrihtsku granicu učešća javnog duga u BDP-u. Izvjesno je da će Crnoj Gori u narednom periodu biti potrebna eksterna finansijska sredstva, ali treba voditi računa da se ostane u okviru Mastrihtskih kriterijuma. Imajući u vidu da ukupan iznos odobrenih, a nepovučenih kreditnih linija iznosi oko 125 miliona eura, bilo bi korisno stvoriti prepostavke da se ta sredstva što prije povuku, kao podsticaj privredi u kriznoj situaciji.

Broj turista je u prvom kvartalu bio niži za 14,3%, što znači da su se i u ovoj grani već djelimično osjetile posljedice krize. Pad broja turista u I kvartalu je djelimično i posljedica neadekvatnih smještajnih i pratećih kapaciteta na sjeveru zemlje. Ipak, još uvijek je prerano za izvlačenje zaključaka, jer ljetnja turistička sezona «nosi» daleko najveći broj turista. Snižavanje cijena mora biti jedan od prioritetnih pravaca akcije, kada je u pitanju turizam, jer su neke konkurentske destinacije najavile značajno sniženje cijena.

Vrijednost izvršenih građevinskih radova u prvom kvartalu ove godine bila je niža za 18,5%, a aktivnost mjerena efektivnim časovima rada smanjena je za 17,2% u odnosu na prvi kvartal prethodne godine. U oblasti šumarstva proizvedeno je 52,7% manje šumskih sortimenata u odnosu na isti period prethodne godine. Svi vidovi saobraćaja su zabilježili negativne stope rasta.

Efekti otežanog poslovanja su bili vidljiviji i u oblasti ekonomskih odnosa sa inostranstvom. Deficit tekućeg računa platnog bilansa je iznosio 189 miliona eura i bio je niži za 40% u odnosu na isti period prethodne godine. Pad su zabilježili i uvoz (-35%) i izvoz (-23%), ali je pad uvoza bio značajno veći. U oblasti razmjene usluga deficit je povećan za 4 miliona, deficit bilansa dohodata je smanjen za 7 miliona, a deficit transfera je povećan za 4 miliona eura.

Što se tiče stranih direktnih investicija njihov priliv nije zaustavljen uprkos krizi. Neto priliv stranih direktnih investicija je iznosio 88 miliona eura i bio je niži za 37% u odnosu na isti period prethodne godine. Ukoliko se u narednom periodu ostvari bar jedna od planiranih velikih investicija (EPCG, Velika plaža, Valdanos) nije nerealno očekivati da priliv SDI nadmaši prošlogodišnji rekord.

U prvom kvartalu je na tržištu kapitala bio prisutan dalji pad prometa i berzanskih indeksa. Ipak, u drugoj polovini godine može se očekivati blago oživljavanje tržišta kapitala, ali i dalje znatno ispod nivoa koji je bio prisutan prije «velikog pada» koji je karakterisao ovo tržište.

REALNI SEKTOR

1

1.1. Bruto domaći proizvod

Zvanični podaci o kretanju BDP-a u I kvartalu još uvijek nijesu dostupni, ali značajan broj grana je suočen sa teškoćama. Industrijska proizvodnja je zabilježila pad, smanjen je obim aktivnosti u građevinarstvu, šumarstvu, a smanjen je broj dolazaka i noćenja turista. Svi segmenti saobraćaja, takođe, imaju negativan trend u prvom kvartalu.

Usporavanje ekonomskih aktivnosti tokom prva tri mjeseca nije se, još uvijek, u značajnoj mjeri odrazilo na kretanja na tržištu rada. Ovaj period karakteriše povećan broj zaposlenih za 5,2% u odnosu na isti period prethodne godine kao i smanjen broj nezaposlenih, ali malo je vjerovatno da će ova tendencija ostati i do kraja godine.

1.2. Djelatnosti

1.2.1. Industrijska proizvodnja

U prvom kvartalu 2009. godine kumulativno je zabilježena manja proizvodnja u odnosu na isti period prethodne godine od 13,6%. Porast proizvodnje zabilježen je samo u sektoru proizvodnje električne energije, gase i vode za 40,5%, dok sektor prerađivačke industrije bilježi pad od 33,9% i sektor vađenja ruda i kamena od 44,7%. Posmatrano po mjesecima, rast industrijske proizvodnje na mjesečnom nivou ostvaren je samo u februaru od 3%.

Pad proizvodnje u osam podsektora prerađivačke industrije, koji čine 52,9% ukupne industrijske proizvodnje, doprinijelo je smanjenju proizvodnje u ovom sektoru za 33,9%. Ono što zabrinjava je pad proizvodnje u podsektoru «proizvodnja osnovnih metala i metalnih proizvoda» za 43,8%. Osnovni uzrok tome je smanjena proizvodnja aluminijuma zbog niza problema koji prate poslovanje KAP-a, a to su niska cijena aluminijuma na svjetskom tržištu, dugovanja EPCG-e za utrošenu električnu energiju, višak radne

Tabela br. 1.1 – Procijenjenii bruto domaći proizvod (u milionima eura)

	2008.	2009.
BDP	3339,0	3538,0

Izvor: Ministarstvo finansija

Grafik br. 1.1 – Industrijska proizvodnja, godišnja stopa rasta

Izvor: Monstat

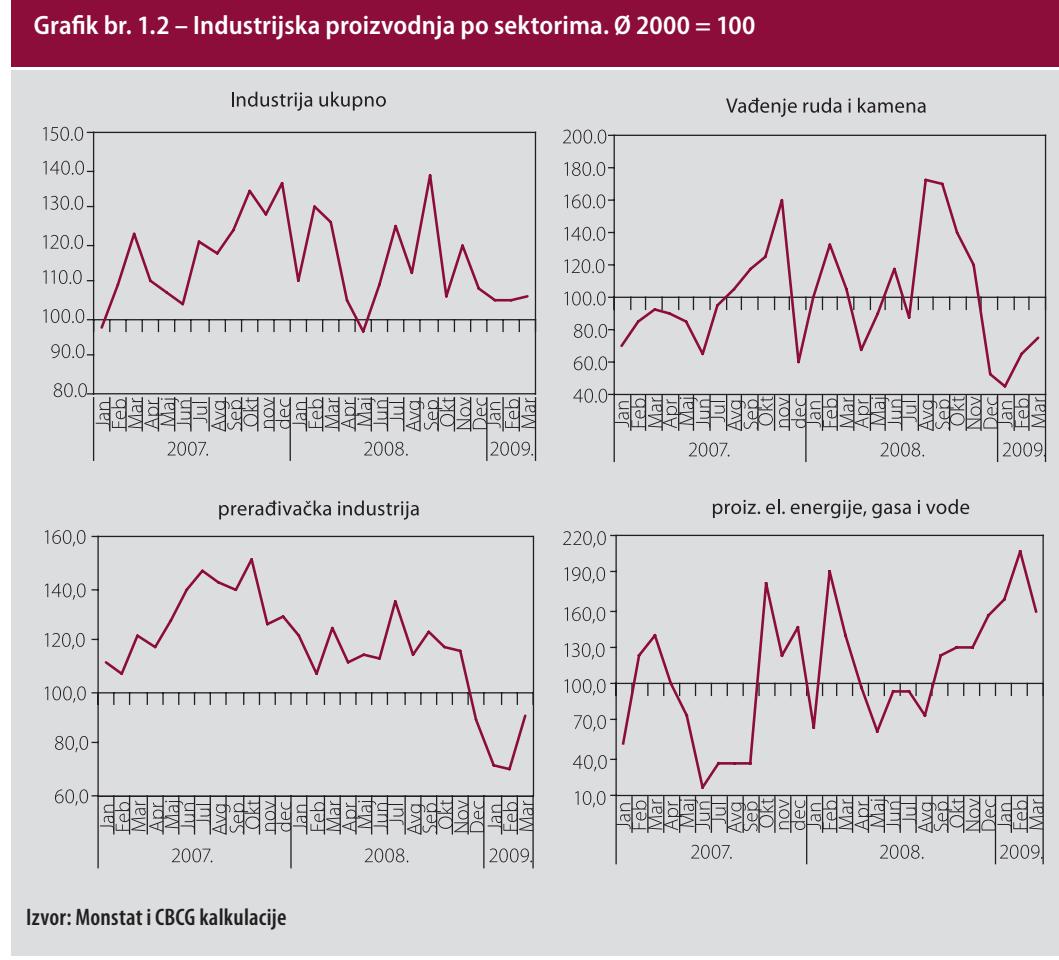
snage, isplate zarada prerađivačkim fabrikama koje ne rade i sl. Pregovori Vlade Crne Gore i CEAC-a (Centralnoevropske aluminijске kompanije) oko načina rješavanja problema vezanog za opstanak KAP-a traju već par mjeseci. Kroz socijalno – razvojni program, Vlada je započela sa rješavanjem problema vezanih za poslovanje KAP-a.

Ostali podsektori koji bilježe pad proizvodnje su: proizvodnja tekstila i tekstilnih proizvoda (-89,7%); prerada drveta i proizvodi od drveta (-62,7%); proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa (-41,3%); proizvodnja proizvoda od ostalih nemetalnih minerala (-44,2%); proizvodnja saobraćajnih sredstava (-32,2%), prerađivačka industrija, ostala (-74,3%), dok proizvodnja u podsektoru proizvodnje mašinskih uređaja i aparata za domaćinstvo u ovom periodu nije evidentirana. Pet podsektora prerađivačke industrije, koji inače čine 16,2% ukupne industrijske proizvodnje, zabilježilo je rast proizvodnje u toku prva tri mjeseca ove godine u odnosu na uporedni period. Značajan

rast zabilježen je u podsektoru «prehrambeni proizvodi, pića i duvan» (27,6%) u kojem obe oblasti bilježe rast proizvodnje i to oblast proizvodnje prehrambenih proizvoda i pića za 20,3%, dok je oblast proizvodnje duvanskih proizvoda zabilježila rast od 191,9%. Veća proizvodnja je ostvarena i u podsektorima: proizvodnja kože i predmeta od kože; proizvodnja papira, izdavanje i štampanje; proizvodnja hemijskih proizvoda i vlakana; proizvodnja mašina i uređaja, ostala.

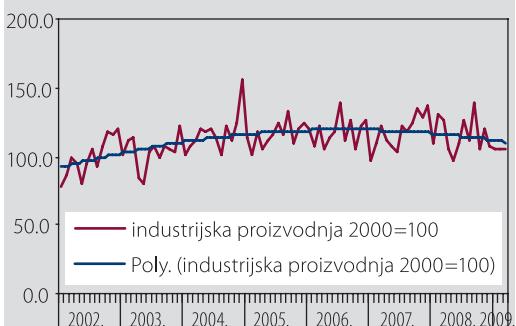
Sektor vađenja ruda i kamena bilježi pad proizvodnje od 44,7%, najviše zbog pada proizvodnje u oblasti vađenja ruda metala u okviru podsektora «vađenje ostalih sirovina i materijala». Pošto je proizvodnja boksita vezana za prozvodnju KAP-a, a zbog smanjenjenog obima proizvodnje u Kombinatu, nije bilo potražnje za rudom boksita, pa je u ovoj oblasti zabilježen pad od 85,6%. Oblast vađenja kamenog uglja, lignita i treseta zabilježila je rast proizvodnje od 6,5% u prvom kvartalu u odnosu na isti period prethodne godine.

Grafik br. 1.2 – Industrijska proizvodnja po sektorima. Ø 2000 = 100

Izvor: Monstat i CBCG kalkulacije

Grafik br. 1.3 – Industrijska proizvodnja – linearni trend kretanja

Izvor: Monstat i kalkulacije CBCG

Proizvodnja električne energije, gase i vode, u prvom kvartalu ove godine, bila je veća za 40,5% u odnosu na uporedni period. Maksimalna proizvodnja električne energije zabilježana je u januaru u svim crnogorskim elektranama. Rekordno mjesечноj proizvodnji doprinijela je, pored višemilionskih ulaganja u proizvodne objekte, hidrologija i redovna doprema uglja na deponiju TE «Pljevlja». U martu tekuće godine održana je Regionalna konferencija o ekonomskoj sigurnosti i efikasnosti, koja je imala za cilj prezentovanje stanja energetskog sektora u Crnoj Gori i šire, kao i privlačenje investicija u ovom sektoru. U nizu razvojnih dokumenata, od kojih je «Strategija razvoja energetike u Crnoj Gori» jedan od najznačajnijih, apostrofirana je važnost pitanja energetske efikasnosti. Posvećenost ovoj temi ogleda se i u proglašenju 2009. godine za «Godinu energetske efikasnosti u Crnoj Gori».

Prateći kretanje industrijske proizvodnje (Grafik br. 1.3), u veoma dugom roku, postoji pozitivan trend sa stanovišta indeksa, s tim da do usporavanja linije trenda dolazi u prvom kvartalu 2009. godine.

1.2.2. Turizam

Negativne posljedice ekonomске krize već su se osjetile u sektoru turizma tokom prva tri mjeseca ove godine. Prema podacima Monstatsa, u ovom periodu, Crnu Goru posjetilo je 56,6 hiljada turista, što je za 14,3% manje nego u istom periodu prethodne

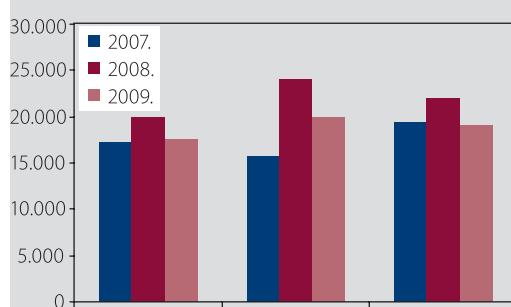
godine. Broj dolazaka domaćih turista smanjen je za 23,1%, a stranih za 10,1%. Primorska mjesta je posjetilo 16,2% manje turista nego u istom periodu prethodne godine, a planinska mjesta su bila manje posjećena za 18%.

Ostvareno je 256,6 hiljade noćenja, što je za 16,4% manje od uporednog perioda iz prošle godine. Povećao se broj noćenja koji se odnosi na primorska mjesta, za 2,5%, dok se broj noćenja u planinskim mjestima, sjedištu i ostalim turističkim mjestima, u prosjeku, smanjio za nešto manje od 1%.

Iako je ostvaren manji broj noćenja, što može biti rezultat negativnih uticaja finansijske i ekonomске krize, postoje i određeni pozitivni rezultati. Broj noćenja turista iz Češke je u prvom kvartalu povećan devet puta u odnosu na isti period iz prethodne godine, turista iz Njemačke za 32,9%, Austrije 105,7%, Mađarske 50,3%, Norveške (100,7%) i Holandije (11,8%). Međutim, zabilježen je i manji broj noćenja turista iz okruženja, pa su tako manje noćenja ostvarili turisti iz Srbije za 41,3%, Bosne i Hercegovine (-2,4%), Slovenije (-5,4%), sa izuzetkom turista iz Hrvatske koji su ostvarili veći broj dolazaka i noćenja. Nakon dužeg perioda pozitivnih trendova, zabilježen je pad noćenja turista iz Rusije za 32,3%.

Nastavljeno je aktivno promotivno djelovanje i predstavljanje turističkih proizvoda Crne Gore na sajmovima u Pragu, Beču, Beogradu, Milanu, Minhenu, Berlinu, kao i učešće u nizu turističkih manifestacija, s ciljem da se Crna Gora predstavi što konkurentnijom i atraktivnijom destinacijom u novonastalim uslovima.

Grafik br. 1.4 – Dolasci turista u periodu januar – mart

Izvor: Monstat

Grafik br. 1.5 - Struktura dolazaka turista po mjestima

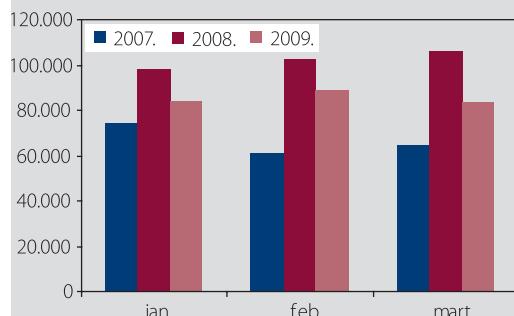

Izvor: Monstat

bdjivanje, unaprijeđenje aerodomske infrastrukture, skraćenje vremena zadržavanja turista na graničnim prelazima i dr.

Vlada Crne Gore, Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine i NTO, u saradnji sa partnerima iz turističkog biznisa, započeli su sa aktivnostima usmjerenim na pripremu ljetnje turističke sezone. Odlučeno je da se pokrene niz akcija u cilju smanjenja cijena što većeg broja usluga kao što su usluge privatnog smještaja, prevoza, parkinga, plažnih rezervacija i niza drugih, da bi se obezbijedili što optimalniji uslovi za funkcioniranje u sektoru turizma tokom ovogodišnje sezone.

Grafik br. 1.6 – Noćenja turista u periodu januar – mart

Izvor: Monstat

U cilju efikasnijeg djelovanja na rješavanju eventualnih problema tokom realizacije prioritetnih aktivnosti, formiran je uži tim Koordinacionog tijela za pripremu i praćenje sezone kojim predsjedava predsjednik Vlade, a njegovim članovima su ministar turizma i zaštite životne sredine, ministri resora i direktori preduzeća čije su nadležnosti vezane za realizaciju prioritetnih aktivnosti, koji se sastaju jednom mjesечно na redovnim sjednicama.

Da bi privukli što veći broj turista, hotelijeri i vlasnici restorana nastoje ponuditi niz povoljnosti kao što su: povoljniji aranžmani od 10 do 20%, a u nekim slučajevima i do 35% u odnosu na prethodne godine, povoljnosti produženog boravka, mogućnost da se 14-dnevni boravak u predsezoni i postsezoni plaća po cijeni za 12 dana, a sedmodnevni po cijeni za šest i druge slične povoljnosti. Vlasnici restorana će cijene svojih usluga smanjiti za 10% uz obavezu zadržavanja postojećeg nivoa kvaliteta. Takođe, i nacionalna avio kompanija će razmotriti sve raspoložive mogućnosti za povećanje broja destinacija. Uvođenjem charter linija, kreiranjem povoljnih aranžmana, prvenstveno prema tržištima regionala, može se uticati na dolazak turista iz susjednih zemalja.

Box br. 1.1 - Prognoze svjetskog savjeta za turizam i putovanja WTTC-a

Prema procjenama WTTC-a, turizam je, uz povremene godišnje padove, ipak u posljednjoj dekadi doživio ubrzan rast. U većini zemalja do opadanja aktivnosti u ovoj djelatnosti došlo je u drugoj polovini 2008. godine. Naime, došlo je do smanjenja potražnje za putovanjima i turizmom, a uzročnik se nalazi u globalnoj ekonomskoj krizi. Procjene i prognoze za 2009. godinu, kao i prognoze do 2019. godine, koje je uradio Svjetski savjet za turizam i putovanja (WTTC) za Crnu Goru su sljedeće:

- doprinos putovanja i turizma BDP-u treba da se poveća sa 20,8% u 2009. godini na 25,6% u 2019. godini,

- doprinos putovanja i turizma zaposlenosti treba da poraste sa 29 hiljada radnih mesta u 2009. godini (17,8% od ukupnog broja zaposlenih) na 41 hiljadu radnih mesta u 2019. godini (23% od ukupno zaposlenih),
- očekuje se realan rast BDP-a za ekonomiju putovanja i turizma od 0,7% u 2009. godini i rast od 6,2% godišnjim prosjekom u narednih deset godina,
- kapitalne investicije u 2009. godini treba da iznose oko 288 miliona eura, odnosno 33,7% ukupnih kapitalnih investicija (poboljšanje objekata, infrastrukture, pratećih sadržaja i opreme i sl.) i prognozira se njihov rast prosječnom godišnjom stopom od 2,3% do 2019. godine, kada bi trebalo da iznose 31,1% ukupnih investicija.

Svjetski savez za turizam i putovanja, u septembru ove godine, trebalo bi da pripremi izvještaj sa sveobuhvatnim portfoliom investicionih prilika u Crnoj Gori, kao i da preporuči na koji način se te prilike mogu promovisati i prilagoditi samim investitorima.

1.2.3. Šumarstvo

U prvom kvartalu ove godine, u oblasti šumarstva, proizvedeno je ukupno 11.191m^3 šumskih sortimenata, što je za 52,7% manje nego u istom periodu prošle godine. Osnovni uzroci pada u ovoj djelatnosti, prije svega, su pad izvozne tražnje kao i smanjen obim proizvodnje u pojedinim oblastima prerađivačke industrije koja se odnosi na proizvodnju namještaja, preradu drvenata, plute i sl, ali i zbog nedovoljnog investiranja i korišćenja raspoloživih resursa od strane koncesionara. Neophodno je u narednom periodu nastaviti sa reformama u ovoj oblasti kojima bi se omogućilo prilagođavanje zakonodavstva, ekonomije i društva evropskim standardima.

U januaru, crnogorska Vlada izmijenila je Predlog zakona o koncesijama i ograničila vremenski period za koji mogu biti dodijeljene. Ranijim Predlogom zakona, rok za dodjelu koncesija nije bio definisan, a novim predlogom je predviđeno da koncesije do 30 godina odobrava Vlada, dok će za one do 60 godina biti neophodna saglasnost Skupštine. Uslovi za potpisivanje ugovora o dugoročnom zakupu regulisani su Zakonom o državnoj imovini koji je usvojen u februaru.

Takođe, u januaru je počeo rad na izradi nacionalne inventure šuma, koji je započeo organizacijom prve radionice sa temom : "Svrha i pristup Nacionalnoj šumskoj inventuri". Ovaj projekat, po međunarodno priznatoj metodologiji, po prvi put se radi u Crnoj Gori i od velikog je značaja za razvoj šumarstva, a kordiniraće ga resorno Ministarstvo uz podršku Uprave za šume i angažovanih međunarodnih eksperata. Informacije, koji će se dobiti na osnovu

terenskih istraživanja, će pružiti najnovije podatke o nacionalnim šumarskim resursima i unaprijediće znanje o staništima, biodiverzitetu i njihovim stanju u Crnoj Gori.

1.2.4. Građevinarstvo

Vrijednost izvršenih građevinskih radova u prvom kvartalu ove godine iznosila je 39 miliona eura i bila je niža za 18,5% u odnosu na uporedni period. Takođe, građevinska aktivnost mjerena efektivnim časovima rada smanjena je za 17,2%. Po evidenciji Monstata, vrijednost novih ugovora na zgradama iznosila je 13 miliona eura, što je za 52,8% niže, a vrijednost novih ugovora na ostalim građevinama bila je 12 miliona, odnosno 58,3% niže nego u istom kvartalu prošle godine.

U ovom periodu održana je javna rasprava o Nacrtu strategije razvoja građevinarstva do 2020. godine. Jedan od ciljeva dokumenta je stvaranje povoljne klime za privlačenje stranih investicija. U tom smislu potrebno je preuzeti niz mjera za skraćenje rokova za pribavljanje raznih dokumenata, saglasnosti i dozvola da bi gradnja što prije počela. Takođe, neophodno je napraviti potpunu evidenciju o nepokretnostima, njihovim dimenzijama i vlasništvu. Jasan katastar omogućće uvid u nepokretnosti i vlasništvo zemljišta svim zainteresovanim investitorima.

1.2.5. Saobraćaj

Prema podacima Monstata, u prvom kvartalu 2009. godine, u drumskom saobraćaju prevezeno je 28,2% manje putnika nego

u istom periodu prethodne godine. Kod prevoza robe u drumskom saobraćaju zabilježen je pad od 8,3%.

Na sjednici Savjeta za izgradnju autoputeva u Crnoj Gori, održanoj u januaru tekuće godine, razmatrana je dinamika realizacije tenderske faze projekta izgradnje autoputa od Bara do Boljara. U postupku pretkvalifikacije potencijalnih ponuđača za potpisivanje i implementaciju ugovora o javnom-privatnom partnerstvu, koji uključuje projektovanje, finansiranje, izgradnju, upravljanje i održavanje autoputa od Bara do Boljara, kvalifikovalo se šest kompanija/konzorcijuma (Alpine Konzorcijum, Aktor Konzorcijum, Bouygues Konzorcijum, Konstruktur Konzorcijum, Strabag AG i Housing & Construction Holding Co). Komisija za ocjenu ponuda i pregovaranje izvršila je vrednovanje i formirala rang listu, tako da je konzorcijum splitskog Konstruktora i hrvatskog Instituta građevinarstva bio prvorangirani na tenderu za izgradnju autoputa od Bara do Boljara. Gradnja kompletног autoputa koštaće, po njihovim proračunima, 2,77 milijardi eura, s tim što je kontribucija države projektovana na 1,74 milijardu. Budući autoput Bar-Boljare biće dug 169 kilometara, sa 42 tunela i 92 mosta i vijadukta.

Prevoz putnika u željezničkom saobraćaju, u posmatranom periodu, bio je manji za 13,3%, a prevoz robe za 33,4%.

Ukupni promet u lukama iznosio je 375,3 hiljade tona, i bio je manji za 20% u poređenju sa prvim kvartalom prethodne godine, pri čemu se na izvoz odnosilo 40,1%, a na uvoz 58,7%. Izvoz je u ovom periodu smanjen za 10,3%, a uvoz za 24%.

Takođe, i vazdušni saobraćaj, u prva tri mjeseca, bilježi negativne rezultate. Tokom prvog kvartala prevezeno je 121,4 hiljade putnika, što je za 14,6% manje nego u prvom kvartalu prethodne godine, a prevoz robe bio je manji za 59,4%.

1.3. Cijene

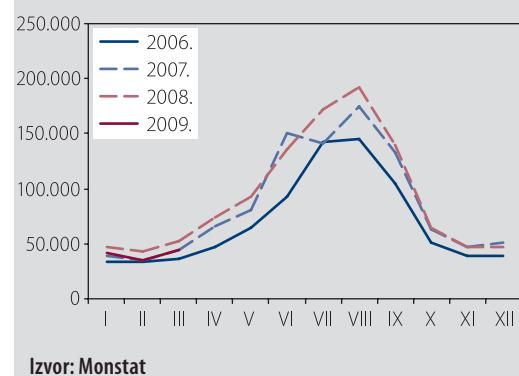
Inflacija u Crnoj Gori, mjerena potrošačkim cijenama, u martu u odnosu na kraj prethodne godine, iznosila je 0,8%. U ovom periodu najviše su porasle cijene iz grupe «alkoholna pića i duvan» za 4,7% i cijene iz grupe «hrana i bezalkoholna pića» za 1,3%. Godišnji rast potrošačkih cijena u martu je iznosio 5,5%.

Grafik br. 1.7 – Prevoz putnika u drumskom saobraćaju

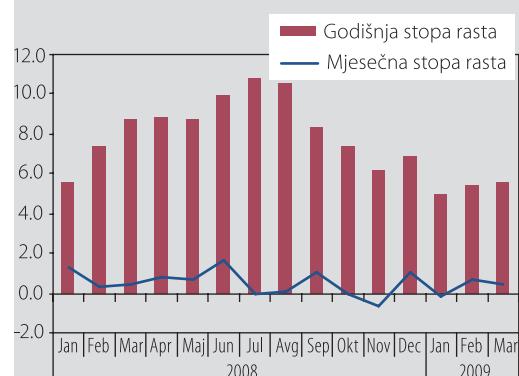
Izvor: Monstat

Grafik br. 1.8 – Prevoz putnika u vazdušnom saobraćaju

Izvor: Monstat

Grafik br. 1.9 – Potrošačke cijene

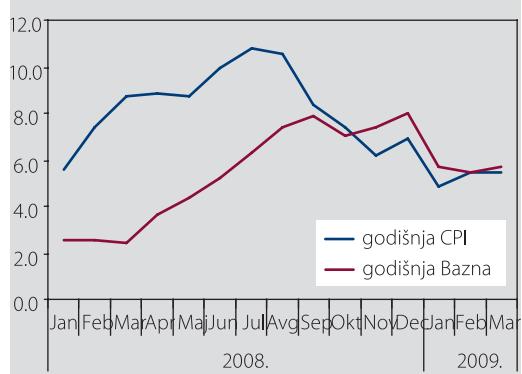
Izvor: Monstat

Na povećanje stope potrošačkih cijena od 0,8% najviše su uticale cijene iz kategorije «hrana i bezalkoholna pića» koje su sa stopom od 1,3% ostvarile učešće u ukupnoj inflaciji od 66,4%. Cijene pojedinih prehrambenih proizvoda su u prva tri mjeseca bilježile rast i to cijene mesa za 1,9%, voća 15,8%, povrća 3,3%, dok su cijene ulja i masti pojeftinile za 4,1% i bezalkoholna pića za 0,7%. «Alkoholna pića i duvan» je kategorija koja je zabilježila najveći rast u prvom kvartalu (4,7%) i učestvovala je sa 27,3% u ukupnoj inflaciji. Naime, pred kraj prošle godine usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o akcizama («Sl. list CG», br. 76/08), kojim su se povećale akcizne obaveze na cigarete i druge duvanske proizvode, što je uticalo na povećanje maloprodajnih cijena cigareta. Povećanje cijena duvana i cigareta je zabilježeno već u januaru (6,2%) i to je uz porast cijena alkoholnih pića (0,7%), takođe, iz januara ove godine uticalo na ukupan rast ove grupe proizvoda od 4,7%. Cijene iz kategorije «stanovanje» zabilježile su rast od 1,3%, pri čemu su najveći rast u ovoj kategoriji imale cijene iz grupe «snabdijevanje vodom i druge usluge» (9,4%). Značajno su porasle i cijene iz kategorije «komunikacije», najviše zbog rasta cijena poštanskih (20%), kao i rasta cijena telefonskih i telefaks usluga (2%), u okviru kojih su porasle samo cijene telegrama (50%). Iako su u prvom kvartalu rasle cijene prevoznih usluga (8,8%), cijene goriva i maziva su snižene za 9,3%, što je rezultiralo nižom stopom kategorije «prevoza» od 2%. U ovom periodu smanjene su cijene u kategoriji «kultura i rekreacija», dok se cijene u okviru obrazovanja, kao i cijene iz kategorije «restorani i hoteli» nijesu mijenjale.

Godišnja stopa bazne inflacije u martu iznosila je 5,7% i bila je viša za 0,2 pp od ukupne inflacije. Razlog ovakvog trenda bazne inflacije je rast cijena gotovo svih grupa prehrambenih proizvoda, kao i cijena ostalih grupa proizvoda na godišnjem nivou. Kretanje godišnje stope ukupne i bazne inflacije se može vidjeti na grafiku br. 1.10, s tim da je kalkulacija bazne inflacije u 2008. godini rađena na osnovu korpe proizvoda troškova života, dok su osnova za baznu inflaciju u prva tri mjeseca 2009. godine bile potrošačke cijene.

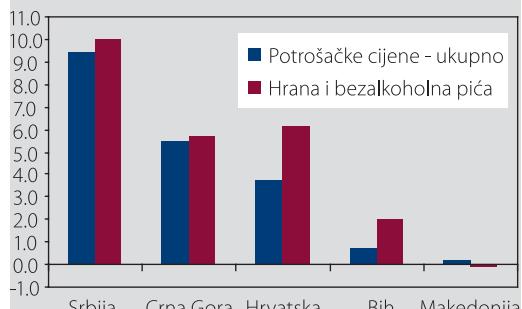
Godišnji rast potrošačkih cijena u martu iznosio je 5,5%, a najveći godišnji rast zabilježile su cijene iz kategorije «stanovanje» (24,9%), «alkoholna pića i duvan» (7,4%) i «hrana i bezalkoholna pića» (5,7%). Iako su cijene pojedinih kategorija imale različit rast u zemljama u regionu, cijene hrane (godиšnji rast)

Grafik br. 1.10 – Poređenje ukupne inflacije i bazne inflacije

Izvor: Monstat i kalkulacija CBCG

Grafik br. 1.11 – Godišnji rast ukupne inflacije i grupe «hrana i bezalkoholna pića» u izabranim zemljama

Izvor: Monstat i zavodi za statistiku izabranih zemalja

su i dalje na visokom nivou u pojedinim zemljama, pa je tako godišnja stopa hrane i bezalkoholnih pića u Srbiji iznosila 10%, Hrvatskoj 6,1%, Bosni i Hercegovini 2%. Godišnji pad od 0,1% je zabilježen samo u Makedoniji.

U Euro zoni godišnja inflacija iznosila je 0,6%, dok je ishrana imala rast od 1,6%, a najveći godišnji rast je zabilježila grupa «alkoholna pića i duvan» (3,4%).

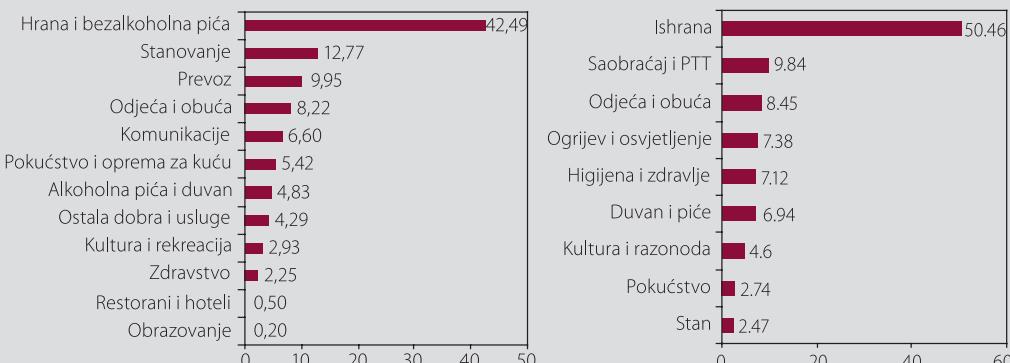
Tabela br. 1.2 - Učešće pojedinih kategorija u ukupnoj inflaciji

	Ponderi	III 09/XII 08	stopa rasta	doprinos	učešće u uk. inflaciji
UKUPNO	10000	100.8	0.8	0.8	100.0
Hrana i bezalkoholna pića	4249	101.3	1.3	0.6	66.4
Alkoholna pića i duvan	483	104.7	4.7	0.2	27.3
Odjeća i obuća	822	99.8	-0.2	0.0	-2.0
Stanovanje	1277	101.3	1.3	0.2	20.0
Pokućstvo i oprema za kuću	542	99.9	-0.1	0.0	-0.7
Zdravlje	225	100.8	0.8	0.0	2.2
Prevoz	995	98.0	-2.0	-0.2	-23.9
Komunikacije	660	101.9	1.9	0.1	15.1
Kultura i rekreacija	293	98.9	-1.1	0.0	-3.9
Obrazovanje	20	100.0	0.0	0.0	0.0
Restorani i hoteli	5	100.0	0.0	0.0	0.0
Ostala dobra i usluge	429	99.9	-0.1	0.0	-0.5

Izvor: Monstat i kalkulacije CBCG

Box br. 1.2 - Poređenje strukture potrošačkih cijena i troškova života

Potrošačke cijene, koje od januara 2009. godine predstavljaju zvaničnu mjeru inflacije u Crnoj Gori, imaju drugačije grupisane proizvode u ukupnoj korpi u odnosu na ranije grupe iz troškova života. Naime, potrošačke cijene grupisane su u dvanaest osnovnih grupa, dok su troškovi života imali devet osnovnih grupa i dvije grupe koje su sačinjavale ukupne robe i ukupne usluge izdvojene iz devet osnovnih grupa. Razlika u ponderacionoj strukturi je najočitija u kategoriji ishrane, jer je za oko 8% manji udio ishrane kod potrošačkih cijena nego kod troškova života, dok je ponder za električnu energiju, tečna goriva i maziva kao i PTT usluge (uključeno niz novih proizvoda) veći u strukturi potrošačkih cijena u odnosu na strukturu kod troškova života.

Poređujući se sa okruženjem, kategorija «hrana i bezalkoholna pića» u Crnoj Gori ima najveće učešće u ukupnoj strukturi CPI-a (42,5%), Srbiji (38,5%), Bosni i Hercegovini (32,9%), Hrvatskoj (32,4%), dok u Euro zoni to učešće iznosi 15,6%.

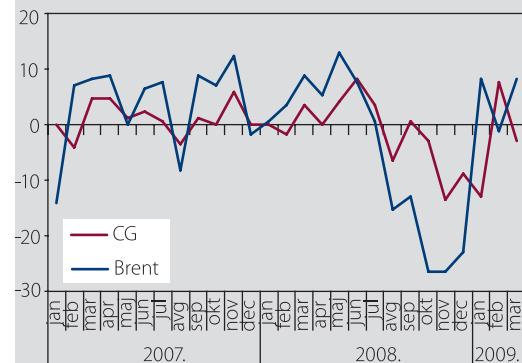
Cijene nafte na svjetskim tržištima, od početka godine, neznatno su porasle u odnosu na kraj 2008. godine. Na rast cijena nafte uticala je i ocjena da će se OPEC, nakon odluke o smanjenju proizvodnih kvota, koncentrisati na kontrolu poštovanja dogovora o smanjenju snabdijevanja svjetskih tržišta tim proizvodom. Cijena referentne korpe OPEC-a, u prvom kvartalu, u prosjeku, koštala je 42,9 usd/barel, što je za oko 11,15% više u odnosu na cijenu iz decembra prošle godine. Prosječna cijena brenta u prvom kvartalu bila je 44,4 usd/barel, što je za oko 10,05% više u odnosu na cijenu iz decembra prošle godine. Najviša cijena brenta bila je u martu i iznosila je 46,55 usd/barel, ali u odnosu na mart prethodne godine bila je niža za 57,03 usd/barel.

Cijene proizvođača industrijskih proizvoda, u prvom kvartalu, zabilježile su pad od 3,2%, s tim da su cijene u prerađivačkoj industriji zabilježile pad od 4,7%, dok su cijene kategorije «vađenje ruda i kamena» i «proizvodnja električne energije, gasa i vode» ostale nepromijenjene. Cijene proizvođača industrijskih proizvoda, na godišnjem nivou, zabilježile su rast od 0,6%.

1.4. Tržište rada

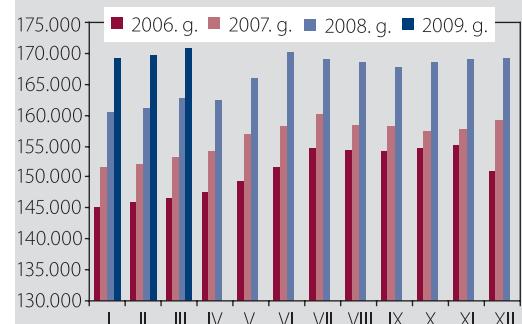
Broj zaposlenih u prvom kvartalu ove godine, u prosjeku je iznosio 169.861, i bio je viši za 5,22% u odnosu na isti period prethodne godine, dok je broj zaposlenih u martu u odnosu na kraj prethodne godine bio viši za 0,9%. Posmatrano po pojedinim sektorima, najveći rast zabilježen je u oblasti građevinarstva 23,10%, hotelima i restoranima 21,72%, poslovima sa nekretninama i iznajmljivanje 14,73% i u saobraćaju, skladištenju i vezama 14,36%. U svim ostalim sektorima zabilježen je blagi porast broja zaposlenih, dok je u sektoru vađenja ruda i kamena, prerađivačkoj industriji i proizvodnji električne energije broj zaposlenih, u prvom kvartalu ove godine u odnosu na isti period prethodne godine, bio manji za 7,32%, 6,73%, odnosno 1,54%.

Grafik br. 1.12 – Cijene nafte, mjesečna stopa rasta

Izvor: Monstat i "Monthly Oil Market Reports", OPEC

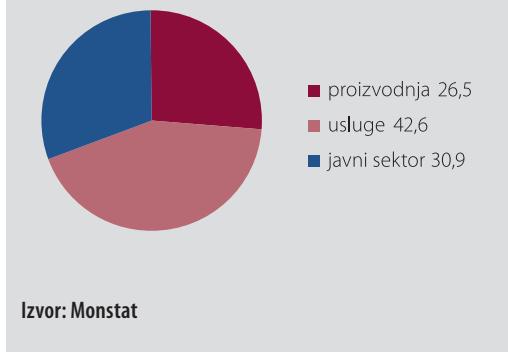
Grafik br. 1.13 – Broj zaposlenih

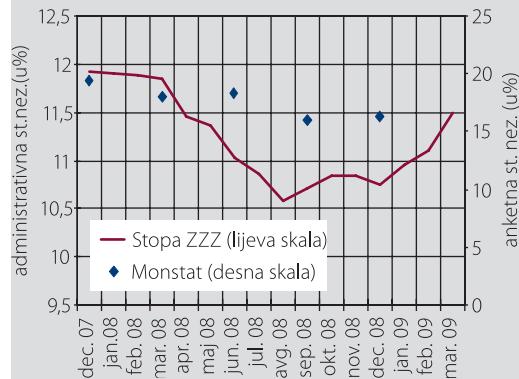
Izvor: Monstat

Posmatrajući strukturu zaposlenih kroz tri osnovna sektora (proizvodnja, usluge i javni sektor), uočava se da je najviše zaposlenih u sektoru usluga, zatim u javnom sektoru, a najmanje u sektoru proizvodnje.

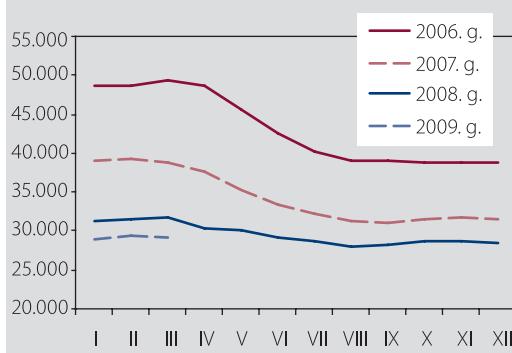
Grafik br. 1.14 – Struktura zaposlenih u procentima

Grafik br. 1.16 – Kretanje nezaposlenosti

Grafik br. 1.15 – Broj nezaposlenih

Na tržištu rada bilježi se pad broja nezaposlenih lica. Broj registrovanih nezaposlenih lica u prvom kvartalu ove godine, u prosjeku, iznosio je 29.132, ili 7,5% manje nego u istom periodu prethodne godine. U martu, na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, bilo je registrovano 29.170 lica koja traže zaposlenje, ili 7,9% manje nego u martu prošle godine, a 2,8% više nego u decembru 2008. godine.

U istom mjesecu, Zavod za zapošljavanje Crne Gore saopštio je rezultate anketiranja 3.049 poslodavaca iz svih crnogorskih opština, koji čine 10% poslodavaca na tržištu rada. Na osnovu tih podataka, crnogorski poslodavci planiraju u 2009. godini da zaposle 29.788 osoba, što je za 10 hiljada ili 60% više nego u 2008. Istraživanje je pokazalo da je spor rast u zapošljavanju

predviđen u državnoj upravi, obrazovanju i zdravstvu. Najveći broj deficitarnih zanimaњa izražen je u oblasti trgovine 17,4% i građevinarstvu 17,3%, a novina je da sektori turizma po tom osnovu više ne zauzima prvo mjesto. Tradicionalno anketiranje poslodavaca sprovedeno je u novembru 2008. godine kada se u svijetu i kod nas počelo intenzivnije govoriti o globalnoj ekonomskoj krizi, tako da podatke treba uzeti s rezervom.

Prema podacima Zavoda za zapošljavanje stopa nezaposlenosti, u martu, iznosila je 11,05% (broj evidentiranih nezaposlenih lica u odnosu sa aktivnim stanovništvom). Drugu stopu nezaposlenosti objavljuje Monstat na kvartalnom nivou, a na osnovu Ankete o radnoj snazi koja je usaglašena sa preporukama Eurostat-a. Kretanje ove dvije stope prikazano je na grafiku br. 1.16.

Zarade

U prva tri mjeseca prosječna zarada u Crnoj Gori iznosila je 649 eura i bila je viša za 12,7% u odnosu na isti period prethodne godine. Prosječna zarada bez poreza i doprinosa iznosila je 466 eura, što predstavlja rast od 18,6%. Najveće zarade bez poreza i doprinosa zabilježene su u oblasti finansijskog posredovanja, 877 eura, dok i dalje najmanju zaradu bilježe zaposleni u oblasti ribarstva, 150 eura. Najviši rast zarada bez poreza i doprinosa zabilježen je u sektoru zdravstvenog i socijalnog rada 28,3%, saobraćaju, skladištenju i vezama 25,3%, građevinarstvu 24,8%, poljoprivredi, šumarstvu i vodoprivredi 22,3%.

Na osnovu ispoljenih kretanja može se zaključiti da ukupne zarade, kao i zarade bez poreza i doprinosa, u prvom kvartalu 2009. godine, nominalno i realno ostvaruju rast.

Tabela br. 1.3 – Prosječna zarada bez poreza i doprinosa, po sektorima

	Zarade bez poreza i doprinosa		Indeks $\frac{\text{Ø I-III 09.}}{\text{Ø I-III 08.}}$
	Ø I - III 08.	Ø I - III 09.	
UKUPNO	393	466	118.6
Poljop, šumar. i vodoprivreda	368	450	122.3
Ribarstvo	143	150	104.9
Vađenje ruda i kamena	545	569	104.4
Prerađivačka industrija	383	459	119.8
Proiz. el. energije, gasa i vode	497	600	120.7
Građevinarstvo	327	408	124.8
Trg. na veliko i malo, opravka	224	269	120.1
Hoteli i restorani	277	331	119.5
Saobraćaj, skladištenje i veze	466	584	125.3
Finansijsko posredovanje	844	877	103.9
Poslovi s nekret, iznajmljivanje	332	405	122.0
Državna uprava i soc.osiguranje	429	490	114.2
Obrazovanje	384	426	110.9
Zdravstveni i socijalni rad	361	463	128.3
Druge komun, društ.i lične usluge	350	416	118.9

Izvor: Monstat i kalkulacija CBCG

Box br. 1.3 - Zakon o porezu na dohodak fizičkih lica – izmjene

Oporezivanje dohotka fizičkih lica uređeno je Zakonom o porezu na dohodak fizičkih lica, čija su osnovna rješenja u primjeni od sredine 2002. godine. Ovim zakonom uvedeno je plaćanje poreza na dohodak fizičkih lica za rezidenta i nerezidentna fizička lica. Stope poreza na dohodak su bile progresivne i zavisno od visine oporezivog dohotka iznosile su 17%, 21% i 25%. Krajem 2006. godine izvršena je druga izmjena navedenog zakona i ta rješenja su u primjeni od 01. januara 2007. godine, kojim je uvedena jedinstvena (proporcionalna) poreska stopa od 9%, sa odloženim rokom primjene od 01. januara 2010. godine. U prelaznom periodu (2007. i 2008. godini) poreska stopa je iznosila 15%, a za 2009. godinu stopa iznosi 12%.

MONETARNA KRETANJA

2

Usporavanje ekonomskog rasta, koje karakteriše prvi kvartal ove godine, odrazilo se na bankarski sektor, tako da je bila prisutna: usporena kreditna aktivnost, smanjivanje depozita, blagi rast aktivnih kamatnih stopa, smanjenje obavezne rezerve, kao i raspoloživih likvidnih sredstava banaka. Takođe, banke su u prvom kvartalu koristile mogućnosti koje su im pružene kako bi se u uslovima krize održala likvidnost: jedna banka je koristila dio kredita koji je Vlada odobrila u skladu sa Zakonom o zaštiti bankarskog sistema, korišćena je mogućnost da se dio izdvojene obavezne rezerve koristi na period duži od jednog dana, a dio obavezne rezerve banke su držale u obliku državnih zapisa.

U prvom kvartalu ove godine izmijenjena je regulativa koja se odnosi na instrument obavezne rezerve i korišćenje dijela izdvojene obavezne rezerve, a sve u cilju podržavanja likvidnosti banaka. Takođe, usvojena je i odluka koja se odnosi na osnivanje bankarskog ombudsmana, odnosno bolju zaštitu klijenata banaka.

2.1. Likvidnost banaka

Prvi kvartal ove godine obilježila je primjena nove Odluke o minimalnim standardima za upravljanje rizikom likvidnosti¹. Novom Odlukom je propisana obaveza banaka za održavanjem minimal-

nih koeficijenata likvidnosti (odnos likvidnih sredstava i dospjelih obaveza), na dnevnoj (0,9%) i dekadnoj osnovi (1,0%).

U prva tri mjeseca 2009. godine, koeficijent likvidnosti, na dnevnoj i dekadnoj osnovi bio je iznad propisanog minimuma za bankarski sistem u cjelini. Međutim, posmatrano po bankama, tokom prvog kvartala ove godine jedna banka je konstantno imala niže dnevne i dekadne koeficijente od propisanih.

Grafik br. 2.1 – Likvidna aktiva i dospjele obaveze banaka (000 eura) i agregatni pokazatelj likvidnosti, I - III 2009. godine

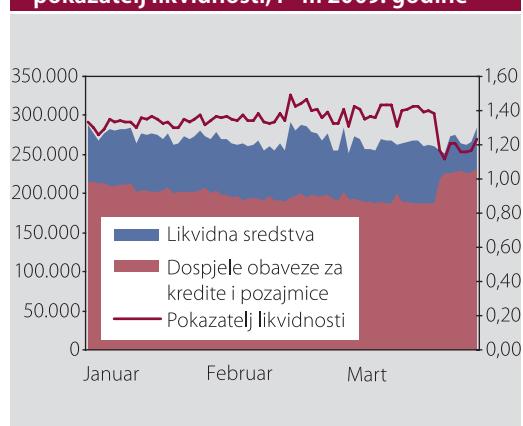

Tabela br. 2.1 – Likvidna aktiva i dospjele obaveze banaka (000 eura) i agregatni pokazatelj likvidnosti

Opis/period	2009.		
	31.01.	28.02.	31.03.
Likvidna sredstva banaka	270.596	255.177	284.767
Dospjela obaveze za kredite i pozajmice	201.254	192.118	231.507
Suficit/deficit	69.342	63.059	53.260
Pokazatelji likvidnosti (I/II)	1,34	1,33	1,23

¹ „Sl. list Crne Gore“ br. 60/08. Izvještavanje po ovoj Odluci se primjenjuje od 1. januara 2009. godine.

Likvidna sredstva banaka na kraju marta ove godine iznosila su 285 miliona eura i smanjena su u odnosu na kraj prethodne godine za 9%. Struktura likvidnih sredstava pokazuje da se 63% ukupnih likvidnih sredstava odnosi na likvidna sredstva u zemlji, dok 37% čine sredstva banaka u inostranstvu.

U prvom kvartalu 2009. godine, tri banke su koristile sredstva obavezne rezerve za likvidnost u skladu sa Odlukom o korišće-

nju obavezne rezerve banaka kod CBCG na period duži od jednog dana².

Sredinom marta ove godine, Prva banka Crne Gore vratila je Vladu iznos od 11 miliona eura, što je dio kredita koji joj je odobren u decembru prethodne godine (44 miliona eura) u skladu sa Zakonom o mjerama za zaštitu bankarskog sistema.

Boks br. 2.1 – Mjere Centralnih banaka za održavanje likvidnosti banaka u uslovima svjetske finansijske krize

U vrijeme Globalne finansijske krize nacionalne centralne banke u velikom broju zemalja su preuzele određene mjere kako bi se sačuvala likvidnost banaka u zemljama.

Crna Gora

U oktobru 2008. godine, radi zaštite bankarskog sektora od posljedica svjetske finansijske krize i očuvanja njegove sigurnosti i stabilnosti, donijesen je Zakon o mjerama za zaštitu bankarskog sistema³ kojim se garantuje isplata depozita pravnih i fizičkih lica položenih kod banaka koje su osnovane i koje posluju u Crnoj Gori iznad visine propisane posebnim zakonom, do punog iznosa i propisuju se mjere za očuvanje likvidnosti i solventnosti banaka koje su osnovane i posluju u Crnoj Gori.

U skladu sa pomenutim zakonom Centralna banka Crne Gore donijela je dvije odluke: Odluku o korišćenju obavezne rezerve banaka kod Centralne banke Crne Gore na period duži od jednog dana, i Odluku o odobravanju kratkoročnih pozajmica bankama, sa primjenom do kraja 2009. godine.

Odlukom o korišćenju obavezne rezerve banaka kod Centralne banke Crne Gore na period duži od jednog dana predviđeno je da banchi koja, kao posljedicu svjetske finansijske krize, ima probleme u održavanju likvidnosti CBCG može odobriti korišćenje do 50% izdvojenih sredstava obavezne rezerve, na dnevnoj osnovi, na period koji je duži od jednog dana, a najduže do sedam radnih dana u toku jednog mjeseca. Na korišćeni iznos obavezne rezerve, banka plaća kamatu mjesечно, po stopi od 5% na godišnjem nivou.

Odlukom o odobravanju kratkoročnih pozajmica bankama je predviđeno da banchi koja je solventna, a koja kao posljedicu svjetske finansijske krize ima probleme u održavanju likvidnosti, a iskoristila je sve druge mogućnosti za rješavanje problema likvidnosti dostupne na tržištu, Centralna banka može odobriti kratkoročnu pozajmicu na period koji nije duži od 30 dana. Kratkoročne pozajmice CBCG može odobriti bankama na osnovu zaloge hartije od vrijednosti koje je koje je emitovala država Crna Gora ili država članica EU, uz kamatnu stopu od 6% na godišnjem nivou.

² „Službeni list CG”, br. 65/08 i 15/09

³ „Sl. list CG” br. 64/08

Krajem februara 2009. godine, CBCG je izvršila izmjene propisa kojima je regulisana primjena instrumenta obavezne rezerve⁴. Bankama je ponovo omogućeno da dio obavezne rezerve, do 20%, mogu držati u domaćim državnim zapisima. Novinu predstavlja i zamjena diferencirane stope obavezne rezerve (19% i 2%) jedinstvenom, nižom stopom u visini od 11% na sve depozite kod banaka. Takođe je produžen i period korišćenja obavezne rezerve za likvidnost, sa sedam na deset radnih dana. Pored toga, smanjena je kamatna stopa na korišćenje obavezne rezerve za likvidnost sa 5% na 4% i kamatna stopa za kašnjenje u vraćanju korišćenih sredstava sa 11% na 9 %.

Srbija

Narodna banka Srbije (NBS) je omogućila bankama kratkoročne dinarske kredite do godinu dana za održavanje likvidnosti ukoliko polože kao zalagu hartije od vrijednosti. Kamatna stopa je 2% iznad referentne kamatne stope. Takođe, NBS je omogućila svop kupovinu dinara ili deviza na rok od dvije nedelje, odnosno jedan dan, kako bi se održala likvidnost banaka. Pored toga, bankama će biti omogućeno da za regulatorne potrebe u kapital uključe subordinirane obaveze do visine od 75% osnovnog kapitala, da kašnjenje u naplati potraživanja utvrđuju prema naknadno ugovorenom datumu dospijeća za potraživanja čiji su uslovi otplate promijenjeni u skladu s definisanim okvirom i da pokazatelj deviznog rizika povećaju sa 10% na 20% kapitala.

Bosna i Hercegovina

Upravno vijeće Centralne banke Bosne i Hercegovine (CBBiH) donijelo je nove mјere kojima se bankama u BiH oslobođa dio sredstava koja mogu biti iskorišćena za finansiranje realnog dijela sektora.

Stopa obavezne rezerve na depozite oročene na period duži od jedne godine je smanjena sa 10% na 7%, čime će bankama biti oslobođeno oko 262 miliona KM. Iz osnove za obračun obavezne rezerve isključeni su depoziti vlada namijenjeni za razvojne programe. Obje mјere omogućiće bankama veći potencijal za kreditne aktivnosti, te investiranje na duži period, a u interesu podrške razvoju privrede. Mјere su stupile na snagu 1. maja 2009. godine.

Hrvatska

U decembru 2008. godine su stupile na snagu mјere koje se odnose na očuvanje likvidnosti banaka, koje je Hrvatska narodna banka (HNB) donijela u novembru 2008. Stopa obavezne rezerve smanjena je sa 17% na 14%, čime se bankarskom sistemu osigurava dodatna likvidnost od oko 8,4 milijarde kuna. Pored toga, smanjenjem minimalnih deviznih potraživanja⁵ koje banke moraju održavati u odnosu prema deviznim obavezama (sa 28,5% na 20%) omogućeno je bankama da aktiviraju svoje rezerve u iznosu od 2.084 miliona eura. Preduzete su i druge mјere: svop, devizne intervencije kao i mehanizam otvorene pozicije⁶ u ukupnom iznosu od 200 miliona eura (neto). Kada su svopovi u pitanju, riječ je o kratkoročnim pozajmicama bankama na osnovu otkupa kuna za devize, koje poslovne banke moraju da kupe od HNB uz obavezu da ponovo vrate kune prodajom svojih deviza Centralnoj banci. Državne intervencije jedan su od glavnih mehanizama kojima HNB utiče na stabilizaciju kursa kune, svejedno čini li to radi zaštite kune od jačeg slabljenja ili radi snažnijeg jačanja kune. Mehanizam otvorene pozicije Centralne banke (u ovom slučaju HNB) koriste kako bi zaštitile domaće banke od deviznog rizika. Istovremeno, banke su u četvrtom kvartalu uzele nove kredite u inostranstvu za 2.131 miliona eura, od čega su kratkoročni krediti 1.898 miliona eura.

⁴ Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o obaveznoj rezervi banka kod CBCG („Sl. list CG”, br. 15/09) i Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o korišćenju obavezne rezerve banaka kod CBCG na period duži od jednog dana („Sl. list CG”, br. 15/09)

⁵ Odluka HNB o minimalno potrebnim deviznim potraživanjima (“Narodne novine” br. 59/08, 17/09 i 23/09)

⁶ Otvorena pozicija je svaka transakcija koja nije zatvorena suprotnom transakcijom.

Makedonija

Centralna banka Makedonije kontinuirano sprovodi restriktivnu monetarnu politiku u poslednjih 15 mjeseci (usporavanje rasta kredita, smanjenje agregatne tražnje i smanjenje pritiska na rezerve koje opadaju u poslednjih šest mjeseci – podaci MMF-a, kraj aprila 2009. godine). Najnovije mjeru Narodne banke Makedonije (NBRM) predviđaju da u 2009. godini svaka banka mora da ima onoliko sredstava u rezervi koliko iznose obaveze prema klijentima na rok od 30 do 180 dana.

Mjere za povećanje likvidnosti banaka imaju za cilj da se ograniči broj i obim odobrenih kredita stanovništvu kako bi više novca ostalo za kreditiranje privrede. Banke mogu da deponuju devizna sredstva kod NBRM po kamati koja važi u euro-zoni. Narodna banka Makedonije poočtrila je monetarnu politiku povećanjem kamate na blagajničke zapise sa 7% na 9% godišnje, zbog odbrane stabilnosti denara, u situaciji kada se pogoršavaju makroekonomski pokazatelji.

2.2. Agregatni bilans stanja banaka

Na kraju marta aktiva banaka je iznosila 3.159,9 miliona eura i bila je za 149,7 miliona eura (4,5%) niža nego na kraju prethodne godine.

Za prva tri mjeseca ove godine, na strani aktive bilansa stanja banaka porast bilježe rezervisanja za potencijalne kreditne gubitke (12,5%) i ulaganja u hartije od vrijednosti (158%). Na rast ulaganja u hartije od vrijednosti uticala je odluka Vlade da emituje državne zapise i odluka CBCG da dio obavezne rezerve banke mogu držati u obliku državnih zapisa. Istovremeno, na strani pasive bilansa stanja banaka porast bilježe pozajmice (9,1%) i ostale obaveze (7,7%).

2.2.1. Struktura bilansa stanja banaka

Posmatrano u odnosu na mart i decembar 2008. godine, struktura bilansa stanja banaka na kraju marta ove godine je izmjenjena (tabela br. 2.2).

Na strani aktive bilansa stanja, za prva tri mjeseca o.g. smanjeno je učešće novčanih sredstava i depozita kod depozitnih institucija (1,1 pp), dok je povećano učešće kredita (0,4 pp), hartija od vrijednosti (1 pp), ostale aktive (0,3 pp) i rezervisanja za potencijalne gubitke (0,5 pp). Istovremeno, na strani pasive je smanjeno učešće depozita (4,4 pp), a povećano učešće pozajmica (3,9 pp) i ostalih obaveza (0,5 pp).

Tabela br. 2.2 – Struktura bilansa stanja banaka, %

	2007.	2008.		2009.
	XII	III	XII	III
1. Novčana sredstva i dep. kod dep. institucija	22,3	18,9	14,3	13,2
2. Krediti	75,5	79,0	84,5	84,9
3. Hartije od vrijednosti	0,6	0,7	0,6	1,6
4. Ostala aktiva	3,4	3,7	4,2	4,5
5. Rezervisanja za potencijalne gubitke	-1,8	-2,2	-3,6	-4,1
6. UKUPNO AKTIVA	100	100	100	100
1. Depoziti	70,3	68,5	60,1	55,7
2. Pozajmice	18,0	19,8	27,4	31,3
3. Ostale obaveze	3,7	3,4	4,0	4,5
4. Ukupan kapital	8,0	8,3	8,4	8,4
5. UKUPNO PASIVA	100	100	100	100

2.2.2. Pokazatelji koncentracije

Za prva tri mjeseca ove godine pokazatelji koncentracije crnogorskog bankarskog sistema mjereni prema aktivi nijesu bitno promijenjeni, dok je nakon primjetnog rasta koncentracije mjerene prema depozitima i kreditima u drugom polugodištu prošle godine, na kraju ovog kvartala zabilježen njihov pad.

Hiršman-Herfindalov (HH) indeks mjerena prema aktivi je na kraju marta 2009. godine iznosio 1.916,1 poena, što je gotovo nepromijenjeno u odnosu na 1.910,7 poena na kraju 2008. godine (tabela br. 2.3).

Koeficijent koji mjeri tržišno učešće četiri najveće banke (C4), mjerena prema aktivi, na kraju marta 2009. godine je iznosio 77,1%, i bio je gotovo nepromijenjen u odnosu na kraju 2008. godine (77,7%). Koeficijent C4 mjerena prema depozitima iznosio je 80,9% na kraju marta 2009. godine i bio je nešto niži u odnosu na kraju 2008. godine (83,1%).

Sa vrijednostima koeficijenta C4 oko 80% i HH indeksa oko 2.000 poena (tj. osjetno preko 2.000 kod depozita) struktura crnogorskog bankarskog tržišta na kraju marta 2009. godine i dalje ispoljava karakteristike visoko koncentrisanog tržišta što je i razumljivo ako se uzme u obzir veličina crnogorske privrede koja nužno povlači veću koncentraciju bankarskog sektora.

Bankarski sektor Crne Gore je i u poređenju sa zemljama regionalne visoko koncentrisane. HH indeks mjerena prema aktivi je, prema posljednjim raspoloživim podacima u Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji iznosio 629, 1.310,7 i 1.301 poen, respektivno.

2.2.3. Kreditna aktivnost banaka

Nakon usporenog rasta kredita, koji je karakterisao 2008. godinu, kada su krediti prosječno mjesečno rasli po stopi od 1,9%, prva tri mjeseca ove godine karakteriše smanjenje kredita, prosječno mjesečno za 1,4%.

Na kraju marta ove godine, ukupni krediti su iznosili 2.682,2 miliona eura. U odnosu na kraj prethodne godine bili su niži za 115,4 miliona eura (4,1%), dok su u odnosu na mart prethodne godine bili viši za 214,3 miliona eura (8,7%).

Najviše kredita (26%) je odobreno za likvidnost (obrtna sredstva), na gotovinske kredite odnosilo se 15,7% ukupnih kredita, 13,6% je odobreno za izgradnju i adaptaciju građevinskih objekata, 12,6% su činili stambeni krediti, a 11,4% kredita je odobreno za nabavku osnovnih sredstava. Pored toga, tzv. «overdraft»⁷ krediti su činili 2,4% ukupnih kredita, 1,8% potrošački krediti, 1,5% krediti putem kreditnih kartica, dok je za pripremu turističke sezone odobreno 1,1% ukupnih kredita na kraju marta ove godine. Preostali dio odobren je za kupovinu automobila (0,6%), kupovinu hartija od vrijednosti (0,2%), refinansiranje obaveza prema drugim bankama (0,1%) i ostale namjene (13,1%).

Krediti odobreni za refinansiranje obaveza prema drugim bankama iznosili su 2,4 miliona eura na kraju marta ove godine, a njihova ročna struktura pokazuje da je 50,4% odobreno na rok od jedne do tri godine. Tzv. «overdraft» krediti su iznosili 65,1 miliona eura, svi su ročnosti do tri godine, a najveći dio je ročnosti od jedne do tri godine (57,9%).

Tabela br. 2.3 - HH indeks koncentracije, kraj kvartala

HH Indeks	XII 2007.	III 2008.	VI 2008.	IX 2008.	XII 2008.	III 2009.
Prema aktivi	1.918	1.878,7	1.916,4	1.928,7	1.910,7	1.916,1
Prema depozitima	2.298	2.308,9	2.329,6	2.407,5	2.465,0	2.329,4
Prema kreditima	1.917	1.913,7	1.905,2	1.935,4	1.958,8	1.905,2

⁷ Overdraft kredit predstavlja dozvoljeno prekoračenje po tekućem računu klijenta u banci.

Rezervisanja za potencijalne kreditne gubitke su iznosila 125,9 miliona eura na kraju marta ove godine. Za prva tri mjeseca su uvećana za 14 miliona eura (12,5%), a za godinu dana za 62,4 miliona eura (98,3%). Na rast ovih rezervisanja uticao je porast nekvalitetnih kredita, primjena strožijih pravila klasifikacije i većih stopa rezervacija koje je propisala CBCG.

Krediti klasifikovani u kategorije C, D i E (nekvalitetni krediti) iznosili su 237,1 miliona eura i činili su 8,84% ukupnih kredita.

Ukupni krediti koji kasne sa otplatom iznosili su 390,7 miliona eura i činili su 14,6% ukupnih kredita. Najveći udio u kreditima koji kasne (59,5%) imaju krediti od čijeg je dospjeća proteklo 31-60 dana.

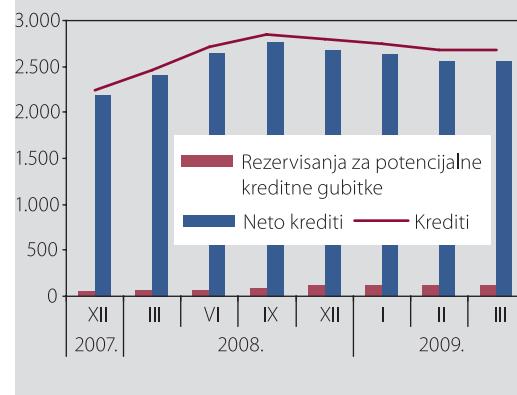
U ročnoj strukturi kredita na kraju marta dominiraju dugoročni krediti (74,5%). Valutna struktura kredita pokazuje dominantno učešće kredita odobrenih u eurima (96%). Kredite u stranim valutama, u ukupnom iznosu od 107,2 hiljade eura, koristili su privredna društva u privatnom vlasništvu (52,2%) i sektor stanovništva.

Posmatrano po djelatnostima, pored stanovništva, na koje se odnosilo 36,8% kredita, najviše kredita odobreno je za trgovinu (22,6%), usluge, turizam i ugostiteljstvo (8,9%) i građevinarstvo (7,5%).

2.2.4. Depoziti

Tokom prva tri mjeseca ove godine, depoziti su smanjivani prosječno mjesечно za 4%, s tim da je smanjenje zabilježeno u januaru (5,5%) i februaru (5,6%), značajno usporeno u martu (0,7%).

Grafik br. 2.2 – Bruto i neto krediti i rezervisanja za potencijalne kreditne gubitke, 000 000 eura

Na kraju marta, ukupni depoziti su iznosili 1.761,2 miliona eura. Za prva tri mjeseca ove godine, depoziti su smanjeni za 229,4 miliona eura (11,5%), dok je smanjenje u odnosu na mart pretходne godine iznosilo 378,9 miliona eura (17,7%). Istraživanjem Centralne banke ustanovljeno je da je važan razlog smanjenja depozita to što su banke, u slučaju ne plaćanja kredita od strane klijenata, koristile depozite kao keš kolaterale da bi namirile svoja potraživanja. Od ukupnog iznosa smanjenih depozita od kraja septembra do kraja marta preko 60% smanjenja se odnosilo na izmirenje kreditnih obaveza. To znači da taj iznos nije otisao iz banaka, već je iskorišćen za isplatu obaveza prema bankama. Smanjenje depozita uticalo je na ročnu strukturu depozita, koja je značajno izmijenjena. Na kraju marta, najveći dio depozita činili su kratkoročni depoziti (82,7%).

Posmatrano po djelatnostima, pored stanovništva, na koje se odnosilo 44,3% depozita, najviše depozita bilo je iz djelatnosti finansija (13,2%), trgovine (9,6%) i transporta (7,9%).

Tabela br. 2.4 – Odnos rezervisanja za potencijalne kredite i ukupnih kredita, %

	2007.		2008.				2009.		
	XII	III	VI	IX	XII	I	II	III	
Rezervisanja za potencijalne kreditne gubitke/ krediti	2,3	2,6	2,7	2,8	4,0	4,3	4,5	4,7	

2.2.5. Strana aktiva i pasiva banaka

Strana aktiva banaka⁸ je na kraju marta 2009. godine iznosiла 265,4 miliona eura, i povećана је за 6,2% u odnosu na kraj 2008. godine, dok je u odnosu na isti mjesec prethodne godine bila manja za 16,6%. U strukturi strane aktive na kraju marta 2009. godine dominiraju depoziti banaka u inostranstvu - 65,1%, zatim krediti nerezidentima - 17,6% i gotovina u rezervima - 17,3% (tabela br. 2.5).

Strana pasiva banaka⁹ je na kraju marta 2009. godine iznosila 1.353,5 miliona eura, što je za 7,6% više nego na kraju 2008. godine, a 46,8% više nego godinu dana ranije. (Tabela br. 2.6). U strukturi strane pasive, na kraju marta 2009. godine dominiraju krediti (pozajmice) 68,0% i depoziti 31,6%, dok se neznačan dio (0,3%) odnosi na obaveze po emitovanim dužničkim hartijama od vrijednosti.

Pozajmice banaka od banaka/finansijskih institucija iz inostranstva, koje čine najveći dio stranih obaveza, iznosile su 920,9 miliona eura na kraju marta i za prva tri mjeseca ove godine uvećane su za 11%.

Neto strana aktiva¹⁰ je iznosila -1.088,0 miliona eura na kraju marta 2009. godine. Neto strana aktiva je u jednogodišnjem periodu zabilježila rast od 483,9 miliona eura ili 80,1%.

Na osnovu učešća strane pasive u ukupnoj bilansnoj sumi zaključujemo da nerezidenti finansiraju više od 43,1% aktive banaka, dok istovremeno 8,5% aktive otpada na potraživanja prema nerezidentima. Razliku između strane aktive i pasive (34,6 strukturnih poena) je je sve dublji iz kvartala u kvartal. Međutim, podrška matičnih banaka je bila od ključnog značaja za prevazilaženje teškoća koje su došle kao rezultat Globalne finansijske krize.

Tabela br. 2.5 - Strana aktiva, kraj perioda, u 000 000 eura

	III 2008.	VI 2008.	IX 2008.	XII 2008.	III 2009.
Strana aktiva, ukupno	318,2	343,0	312,1	250,0	265,4
Depoziti	219,6	226,3	202,9	160,0	172,8
Gotovina (euri i druge strane valute)	58,0	77,4	67,5	48,4	45,9
Krediti	40,6	39,4	41,6	41,6	46,7
Hartije od vrijednosti, bez akcija	-	-	-	-	-

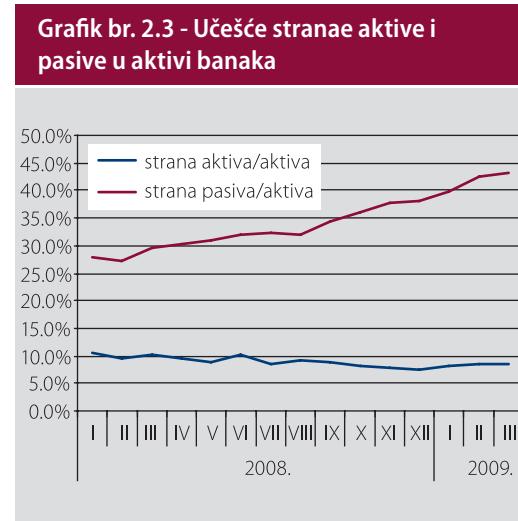
Tabela br. 2.6 - Strana pasiva, kraj perioda, u 000 000 eura

	III 2008.	VI 2008.	IX 2008.	XII 2008.	III 2009.
Strana pasiva, ukupno	922,3	1.095,1	1.200,2	1.257,4	1.353,4
Krediti	593,4	715,0	748,7	829,5	920,9
Depoziti	324,2	375,4	446,9	423,3	427,9
Hartije od vrijednosti, bez akcija	4,6	4,6	4,6	4,6	4,6

⁸ Potraživanja banaka prema nerezidentima.

⁹ Obaveze banaka prema nerezidentima.

¹⁰ Razlika između aktive i pasive.

2.2.6. Sektor stanovništva

Depoziti sektora stanovništva su tokom prva tri mjeseca ove godine opadali prosječno mjesečno za 3%. Na kraju marta, došigli su iznos od 780,6 miliona eura, što je bilo za 75,9 miliona eura (8,9%) manje nego na kraju prethodne godine, odnosno za 280,5 miliona eura (26,3%) manje nego na kraju marta prethodne godine. Ipak, u martu je zabilježena najniža stopa pada od svega 1,5%.

Krediti sektoru stanovništva su iznosili 1.009,5 miliona eura na kraju marta. Za prva tri mjeseca su smanjeni za 28,1 miliona eura (2,7%), a za godinu dana su povećani za 115,0 miliona eura (12,9%).

U ročnoj strukturi kredita stanovništvu dominiraju dugoročni krediti (88,3%).

Namjenska struktura kredita stanovništvu pokazuje da je ovaj sektor najviše koristio namjenske kredite (46,5%), u kojima su dominirali stambeni (53,6%) i krediti za adaptaciju stambenog ili poslovnog prostora (21,1%).

Koeficijent krediti/depoziti za sektor stanovništva je iznosio 1,29 na kraju marta i pogoršan je kako u odnosu na kraj prethodne godine (1,21), tako i u odnosu na isti mjesec prethodne godine (0,84).

2.2.7. Sektor privrede

Depoziti sektora privrede su iznosili 438,2 miliona eura na kraju marta o.g. U odnosu na kraj prethodne godine bili su niži za 151,3 miliona eura (25,7%), dok je smanjenje u odnosu na mart prethodne godine iznosilo 210,8 miliona eura (32,5%). Smanjenje depozita ovog sektora, započeto u četvrtom kvartalu prethodne godine, intenziviralo se tokom prvog kvartala ove godine, što je bio jasan znak teškoća u poslovanju realnog sektora. Naime, u januaru su, posmatrano na mjesечnom nivou, ovi depoziti smanjeni za 10,2%, u februaru za 15,1%, a da bi u martu bio zabilježen značajno manji pad od 2,4%. Ovakvo kretanje uticalo je da je prosječni mjeseci pad depozita sektora privrede u prva tri mjeseca ove godine iznosio 9,3%. Međutim, posmatrano od 2004. godine, prva tri mjeseca godine je uvijek karakterisao negativan prosječni mjeseci rast, sa izuzetkom 2007. kada je rast za prva tri mjeseca bio pozitivan i iznosio 4,4%.

2.2.8. Kapital banaka

Kapital banaka je iznosio 264,5 miliona eura na kraju prvog kvartala ove godine. Za prva tri mjeseca, smanjen je za 14,8 miliona eura ili 5,3%, dok je na godišnjem nivou uvećan za 5,6 miliona eura ili 2,2%.

Finansijski rezultat za bankarski sistem u cjelini bio je negativan tokom prvog kvartala i na kraju marta je iznosio – 12,4 miliona eura. Negativan finansijski rezultat doprinio je smanjenju ukupnog kapitala za prva tri mjeseca o.g. Koeficijent solventnosti na agregatnom nivou je iznosio 12,42% na kraju marta ove godine.

2.3. Aktivne kamatne stope

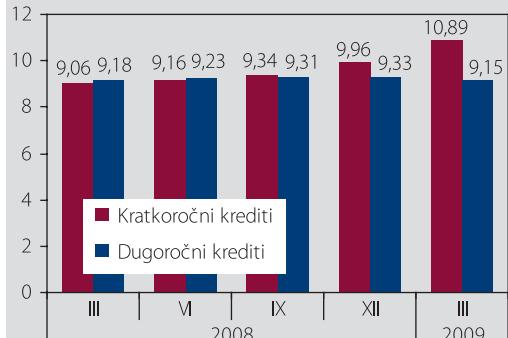
Aktivna prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa (APPEKS) u martu 2009. godine iznosila je 9,30%. U odnosu na decembar 2008. godine bila je niža za 0,10 pp, a u odnosu na mart 2008. godine viša za 0,14 pp. U prvom kvartalu ove godine APPEKS je bilježila konstantan rast (tabela br. 2.7).

Posmatrano po ročnosti, prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa na dugoročne kredite je iznosila 9,15% u martu 2009. godine i bila je za 1,74 pp manja u odnosu na kamatnu stopu na kratkoročne kredite (grafik br. 2.4).

Tabela br. 2.7 – Aktivne kamatne stope, %

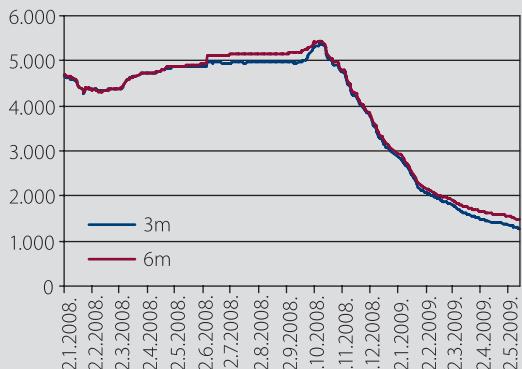
	2008.		2009.		
	III	XII	I	II	III
APPNKS	8,38	8,81	8,48	8,66	8,76
APPEKS	9,16	9,40	9,16	9,28	9,30

Grafik br. 2.4 - APPEKS na kredite, po ročnosti, na godišnjem nivou, u %

Boks br. 2.2 – Kretanje EURIBOR-a

Grafik br. 1– Tromjesečni i šestomjesečni euribor, I 2008 - V 2009. godine

Izvor: Evropska bankarska federacija

Počev od septembra 2008. godine, 3-mjesečni EURIBOR je značajno padaо. Blagi pad je zabilježen u prvom kvartalu 2008. godine, da bi od kraja marta rastao do sredine septembra, kada je i zabilježio svoju najveću vrijednost od 5,393%. Od januara 2008. godine do sredine septembra 2008. godine EURIBOR je porastao za 0,728 pp ili 15,6 indeksnih poena. Nakon ovog maksimuma, počinje nagli pad stope koji se nastavlja i u 2009. godini. Sredinom maja ove godine, EURIBOR je iznosio 1,266%, što je njegova najniža vrijednost od početka 2008. godine, ostvarivši na taj način pad od 3,399 pp u odnosu na januar 2008. godine (grafik br. 1).

Uprkos konstantnom i velikom padu EURIBORA, aktivne kamatne stope u Crnoj Gori su u porastu. Isto kretanje zabilježeno je i u ostalim zemljama. Na rast kamatnih stopa utiču, prije svega, porast rizika (zemlje, klijenata), uslijed Globalne ekonomske krize.

APPEKS na ukupne kredite odobrene fizičkim licima iznosila je 10,62% u martu 2009. godine, što je za 0,14 pp manje u odnosu na decembar prošle godine, a za 0,11 pp manje u odnosu na isti period prošle godine. Na kratkoročne kredite odobrene ovom sektoru, PPEKS je zabilježila rast od 1,49 pp u odnosu na isti period 2008. godine, dok je istovremeno odgovarajuća stopa na dugoročne kredite ostvarila pad od 0,13 pp (Tabela br. 2.8).

Na ukupne kredite odobrene pravnim licima, prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa je iznosila 8,5% u martu ove godine, što je za svega 0,08 pp manje u odnosu na decembar 2008. godine, a za 0,22 pp veće u odnosu na mart 2008. godine. Posmatrano po ročnosti, i kratkoročna i dugoročna stopa su ostvarile rast u odnosu na prvi kvartal 2008. godine: stopa na kratkoročne kredite je porasla za 1,92 pp, a na dugoročne kredite za 0,07 pp (tabela br. 2.9).

Tabela br. 2.8 – PPEKS na kredite fizičkim licima, po ročnosti, %

	2008.				2009.
	III	VI	IX	XII	III
Ukupno	10,73	10,72	10,78	10,76	10,62
Kratkoročna	10,88	11,04	12,54	12,66	12,37
Dugoročna	10,72	10,71	10,73	10,72	10,59

Tabela br. 2.9 – PPEKS na kredite pravnim licima, po ročnosti, %

	2008.				2009.
	III	VI	IX	XII	III
Ukupno	8,28	8,37	8,46	8,58	8,5
Kratkoročna	8,85	8,98	9,1	9,77	10,77
Dugoročna	8,09	8,17	8,27	8,33	8,16

Tabela br. 2.10 – APPKS na kredite pravnim licima, po djelatnostima, %

Djelatnost	Stopa	2007.		2008.			2009.	
		XII	III	VI	IX	XII	III	
1. Poljoprivreda, lov, ribolov	PPNKS:	6,92	7,03	7,26	7,42	6,92	7,11	
	PPEKS:	7,25	7,36	7,64	8,00	7,70	7,65	
2. Rudarstvo	PPNKS:	7,47	7,50	7,61	7,65	7,77	7,91	
	PPEKS:	8,32	7,78	7,97	7,98	8,26	9,50	
3. Proizvodnja	PPNKS:	7,71	7,83	7,93	7,90	8,22	8,33	
	PPEKS:	8,49	8,49	8,53	8,51	8,72	8,67	
4. Energetika	PPNKS:	7,02	7,24	7,33	7,17	7,49	7,54	
	PPEKS:	7,65	8,02	7,96	7,81	8,36	8,36	
5. Građevinarstvo	PPNKS:	7,74	7,91	7,97	8,06	8,17	8,13	
	PPEKS:	8,69	8,52	8,58	8,67	8,46	8,26	
6. Trgovina	PPNKS:	7,66	7,68	7,72	7,82	7,96	8,26	
	PPEKS:	8,06	8,31	8,32	8,33	8,34	8,76	
7. Usluge, turizam, ugostit.	PPNKS:	8,34	7,96	7,93	8,02	8,12	7,75	
	PPEKS:	9,39	8,41	8,45	8,53	8,55	8,31	
8. Transport, skladištenje, ptt	PPNKS:	7,73	7,75	7,95	8,07	8,34	8,25	
	PPEKS:	8,37	8,31	8,49	8,80	8,84	8,63	
9. Finansije	PPNKS:	7,19	7,33	7,20	8,20	8,23	8,00	
	PPEKS:	8,21	7,76	7,68	8,71	8,60	8,24	
10. Trgovina nekretninama	PPNKS:	7,74	7,79	7,96	8,04	8,23	7,77	
	PPEKS:	8,72	8,40	8,58	8,69	8,67	8,09	
11. Admin. i dr. javne usluge	PPNKS:	7,48	7,69	7,93	8,20	8,41	8,35	
	PPEKS:	7,79	7,87	8,26	8,60	11,23	8,66	
12. Ostalo	PPNKS:	7,30	6,44	7,05	7,22	7,36	8,01	
	PPEKS:	9,61	6,95	7,44	7,15	7,28	7,84	

Box br. 2.3 – Realne kamatne stope na kredite

Aktivne kamatne stope su u periodu od jula 2008. godine do marta 2009. godine bile relativno stabilne, dok je istovremeno inflacija, mjerena indeksom potrošačkih cijena, bila u padu. Usljed takvog kretanja, realna aktivna kamatna stopa rasla (tabela br. 1, grafik br. 1).

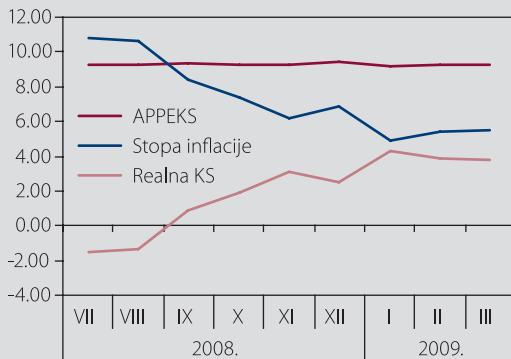
Tabela br. 1 – Aktivna kamatna stopa, stopa inflacije¹¹ i realna kamatna stopa

	2008.						2009.		
	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
APPEKS	9,24	9,29	9,31	9,30	9,30	9,40	9,16	9,28	9,30
Stopa inflacije	10,8	10,6	8,4	7,4	6,2	6,9	4,9	5,4	5,5
Realna KS	-1,56	-1,31	0,91	1,9	3,1	2,5	4,26	3,88	3,8

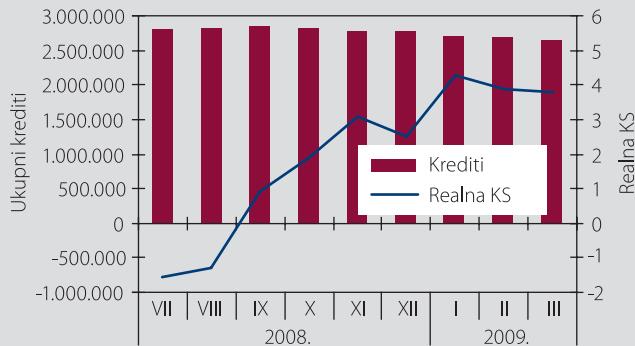
¹¹ Stopa inflacije mjerena indeksom potrošačkih cijena. Od jula 2008. godine Monstat objavljuje indeks potrošačkih cijena kao međunarodno uporedivo stopu inflacije.

Realna aktivna kamatna stopa je u martu 2009. godine iznosila 3,8%, i bila je veća nego u decembru 2008. godine za 1,3 pp. U januaru ove godine realna kamatna stopa je dostigla najveću vrijednost od 4,26% (tabela br. 1).

Grafik br. 1 – Realne aktivne kamatne stope

Grafik br. 2 – Odobreni krediti (000 eura) i realna kamatna stopa (%)

2.4. Pasivne kamatne stope

U prvom kvartalu 2009. godine pasivne kamatne stope su oscilirale: u januaru su povećane na 4,27%, da bi u februaru (4,10%) i martu (3,85%) imale opadajući trend. Pasivna prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa (PPPEKS) zabilježena u martu bila je za 0,25 p.p. niža u odnosu na decembar 2008. godine, dok je u odnosu na mart 2008. godine bila viša za 0,20 p.p. (grafik br. 2.5).

Posmatrano po ročnosti, rast su u martu u odnosu na decembar prethodne godine zabilježile kamatne stope na depozite po viđenju i depozite ročnosti od tri do pet godija, dok su najveći pad (0,91 p.p.) zabilježile kamatne stope na depozite ročnosti preko pet godina (tabela br. 2.11).

Grafik br. 2.5 – PPPEKS, %**Tabela br. 2.11 - PPPKS na ukupne depozite banaka po ročnosti PPEKS, u %**

	2008.				2009.		
	III	VI	IX	XII	I	II	III
Depoziti po viđenju	0,72	0,68	0,69	0,80	0,74	0,90	0,94
Oročeni depoziti							
Do 3 mjeseca	4,93	5,16	5,28	5,49	6,08	5,98	4,84
Od 3 mjeseca do 1 godinu	5,61	5,56	5,67	5,73	6,09	5,81	5,71
Od 1 do 3 godine	6,56	6,52	6,39	6,47	6,48	5,83	5,97
Od 3 do 5 godina	5,33	4,87	7,02	5,56	5,20	5,97	5,60
Preko 5 godina	6,06	5,18	5,89	5,38	5,84	6,42	4,48
Ukupno	3,66	3,73	3,97	4,10	4,27	4,10	3,85

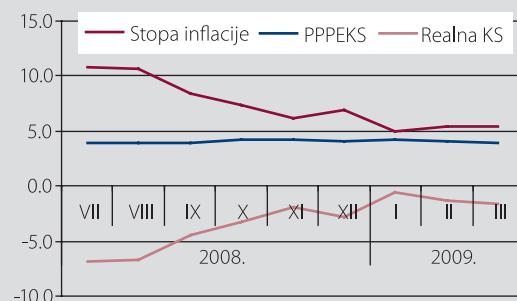
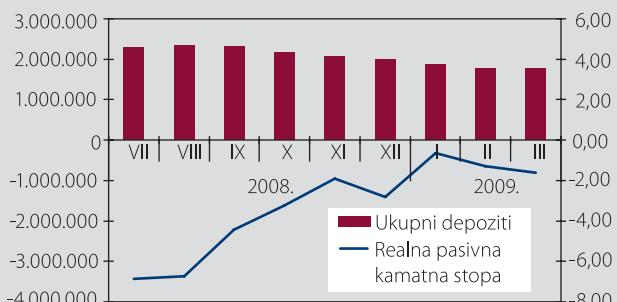
Boks br. 2.4 – Realne kamatne stope na depozite

Pasivne kamatne stope su u periodu od jula 2008. godine do marta 2009. godine bile relativno stabilne i kretale su se u intervalu od 3,85% do 4,28%. U istom periodu, inflacija mjerena indeksom potrošačkih cijena je opadala, što je imalo za rezultat pad realne pasivne kamatne stope koja je tokom čitavog posmatranog perioda imala negativnu vrijednost (tabela br. 1, grafik br. 1)

Tabela br. 1 – Pasivna kamatna stopa i inflacija¹²

	2008.						2009.		
	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
PPPEKS	3,92	3,86	3,97	4,15	4,28	4,10	4,27	4,10	3,85
Stopa inflacije	10,8	10,6	8,4	7,4	6,2	6,9	4,9	5,4	5,5
Realna PPPEKS	-6,88	-6,74	-4,43	-3,25	-1,92	-2,80	-0,63	-1,29	-1,62

U prvom kvartalu 2009. godine realna pasivna kamatna stopa je rasla i u martu je iznosila -1,62%. U odnosu na decembar 2008. godine, realna pasivna kamatna stopa je bila veća za 1,18 p.p. U januaru 2009. godine realna pasivna kamatna stopa je dostigla svoju najveću vrijednost u posmatranom periodu od jula 2008. godine, i iznosila je -0,63%, nakon čega bilježi pad. Rast realne kamatne stope u odnosu na jul 2008. godine je rezultat pada inflacije za 5,3 p.p. sa 10,8% koliko je iznosila u julu 2008. godine, na 5,5% u martu 2009. godine (tabela br. 1).

Grafik br. 1 -Realne pasivne kamatne stope, u %**Grafik br. 2 – Realne pasivne kamatne stope, (lijeva osa u %) i ukupni depoziti (desna osa, 000 eura)**

¹² Stopa inflacije mjerena je indeksom potrošačkih cijena. Od jula 2008. godine Monstat objavljuje indeks potrošačkih cijena kao međunarodno uporedivu stopu inflacije.

PPPEKS na depozite fizičkih lica iznosila je 4,11% i u odnosu na decembar 2008. godine niža je za 0,19 p.p. Najveći pad zabilježile su kamatne stope na depozite ročnosti preko 5 godina koje su bile niže za 4,38 p.p. Pored toga, pad su zabilježile kamatne stope na depozite ročnosti od jedne do tri godine (0,12 p.p), dok su kamatne stope na ostale depozite zabilježile rast (tabela br. 2.12).

PPPEKS na depozite pravnih lica iznosila je 3,67% u martu 2009. godine i u odnosu na decembar prethodne godine niža je za 0,28

p.p. Posmatrano po ročnosti, najveći porast PPPEKS na depozite pravnih lica za prva tri mjeseca ove godine zabilježile su PPPEKS na depozite ročnosti preko pet godina, dok su najveći pad zabilježile PPPEKS na depozite ročnosti od jedne do tri godine - 0,74 p.p. (tabela br. 2.13).

Smanjenje pasivnih i blagi porast aktivnih kamatnih stopa u prvom kvartalu 2009 godine uticalo je na povećanje kamatne marge: razlika između aktivnih i pasivnih kamatnih stopa (spred) u martu je iznosila 5,45 p.p.

Tabela br. 2.12 - PPPEKS na depozite fizičkih lica, po ročnosti, %

	2008.				2009.		
	III	VI	IX	XII	I	II	III
Depoziti po viđenju	0,73	0,62	0,68	0,83	0,92	0,98	1,03
Oročeni depoziti							
Do 3 mjeseca	5,09	5,32	5,41	5,46	5,85	5,44	5,48
Od 3 mjeseca do 1 godinu	5,61	5,67	5,75	5,75	6,02	5,81	5,89
Od 1 do 3 godine	6,95	6,92	6,86	6,84	6,77	6,81	6,72
Od 3 do 5 godina	6,27	6,31	6,95	7,06	6,99	6,86	6,53
Preko 5 godina	6,77	5,00	5,99	6,17	8,49	7,03	1,79
Ukupno	3,60	3,87	4,01	4,30	4,41	4,39	4,11

Tabela br. 2.13 - PPPEKS na depozite pravnih lica, po ročnosti, %

	2008.				2009.		
	III	VI	IX	XII	I	II	III
Depoziti po viđenju	0,70	0,73	0,70	0,78	0,61	0,85	0,90
Oročeni depoziti							
Do 3 mjeseca	4,79	4,97	5,11	5,51	6,21	6,24	4,41
Od 3 mjeseca do 1 godinu	5,61	5,41	5,57	5,70	6,17	5,81	5,57
Od 1 do 3 godine	6,37	6,33	6,16	6,23	6,30	5,18	5,49
Od 3 do 5 godina	4,88	3,88	7,05	3,29	3,31	4,72	4,39
Preko 5 godina	5,75	5,32	5,84	4,81	5,05	6,07	6,20
Ukupno	3,71	3,61	3,93	3,95	4,16	3,86	3,67

Boks br. 2.5 - Porez na prihod po osnovu kamata u zemlji i regionu

U Crnoj Gori stopa poreza na prihod po osnovu kamata za 2007. i 2008. godinu iznosila je 15%, u 2009. godini primjenjuje se stopa od 12%, a za 2010. godinu i nadalje primjenjivaće se stopa od 9%. Stopa poreza na prihode od kamata koje ostvaruje nerezidentno fizičko lice u Crnoj Gori iznosi 5%.

U Hrvatskoj se ne plaća porez na dohodak na prihode od kamata na kunsku i deviznu štednju, na oročene depozite i depozite o viđenju (bilo kunske ili devizne), koje fizičke osobe ostvaruju kod banaka, štedionica i štedno-kreditnih zadruga, nezavisno od iznosa prihoda po osnovu kamata koji se ostvari kod navedenih finansijskih ustanova. Neuključivanje prihoda od kamata u oporezive dohotke vrši se sa ciljem podsticanja štednje fizičkih osoba u domaćim bankama.

U Srbiji stopa poreza na prihode od kamata po osnovu zajma, štednih i drugih depozita (oročenih ili po viđenju) iznosi 20%. Na dinarska sredstva po osnovu štednih i drugih depozita (oročenih ili po viđenju) se ne plaća porez na prihode od kamata. Dana 30. januara 2009. godine u Srbiji je stupio na snagu Zakon o privremenom izuzimanju od oporezivanja porezom na dohodak građana određenih vrsta prihoda. Ovim zakonom je izvršeno privremeno izuzimanje od oporezivanja prihoda od kapitala po osnovu kamata na devizne štedne i druge depozite građana i odnosi se na kamatu ostvarenu do 31. decembra 2009. godine. Cilj ovog zakona je realizacija paketa mjera za stabilizaciju finansijskog sektora, i predstavlja jednu od mjera za ublažavanje efekata globalne finansijske krize.

U Bosni i Hercegovini na prihode po osnovu kamate na štednju u bankama, štedionicama i štedno-kreditnim zadrugama, bankovnim računima (žiro račun, devizni računi i dr.) i kamate na državne obveznice porez se ne plaća. Prihodi ostvareni po osnovu kamata od zajmova podliježu oporezivanju, a stopa koja se na njih primjenjuje iznosi 10%.

2.5. Obavezna rezerva banaka

U februaru 2009. godine Centralna banka je izvršila izmjene propisa kojima je regulisana primjena instrumenta obavezne rezerve¹³. Izvršenim izmjenama, bankama je ponovo omogućeno da dio obavezne rezerve (do 20%) mogu držati u državnim zapisima koje je emitovala Crna Gora. Novinu predstavlja i zamjena diferencirane stope obavezne rezerve (19% i 2%) jedinstvenom, u visini od 11% na sve depozite kod banaka. Takođe je produžen i period korišćenja obavezne rezerve za likvidnost sa sedam na deset radnih dana. Pored toga, smanjena je kamatna stopa na korišćenje obavezne rezerve za likvidnost (sa 5% na 4%) i kamatna stopa za kašnjenje u vraćanju korišćenih sredstava (sa 11% na 9%). Stopa po kojoj CBCG plaća kamatu bankama na 30% ukupno izdvojenih sredstava obavezne rezerve je i dalje 1% na godišnjem nivou.

Treba istaći da je bankama dat rok da do juna ove godine obračun i izdvajanje obavezne rezerve usklade sa novim propisima (u dijelu osnove i stope), s tim da mogu, ako je to za njih povoljnije, sa primjenom obračuna i izdvajanja obavezne rezerve po izmijenjenim uslovima, početi već u aprilu.

Tokom prva tri mjeseca 2009. godine, depoziti koji su činili osnovicu za obračun obavezne rezerve iznosili su u prosjeku 1.491,4 miliona eura. Iznos prosječne osnove za obračun obavezne rezerve bio je znatno niži nego u istom periodu 2008. godine (1.776,1 miliona eura) i rezultat je smanjenja ukupnih depozita.

U prvom kvartalu, depoziti koji ne ulaze u sastav osnove za obračun obavezne rezerve prosječno su iznosili 323 miliona eura (u prvom kvartalu prethodne godine 272 miliona eura).

¹³ Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o obaveznoj rezervi banka kod CBCG i Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o korišćenju obavezne rezerve banaka kod CBCG na period duži od jednog dana, „Službeni list CG”, br. 15/09

Na dan 25.03.2009. godine ukupno obračunata obavezna rezerva banaka kod CBCG iznosila je 204,7 miliona eura i smanjena je za 5,5% u odnosu na kraj prethodne godine, odnosno za 26,6% u odnosu na mart prethodne godine.

Korišćeni iznos obavezne rezerve za likvidnost na dan 31.03.2009. godine iznosio je 2,5 miliona eura, pa je izdvojena obavezna rezerva na kraju marta ove godine iznosila 202,2 miliona eura.

Struktura obavezne rezerve na kraju marta ove godine značajno je izmijenjena u odnosu na kraj prethodne godine, jer devet banaka iskoristilo mogućnost da dio obavezne rezerve izdvoji u obliku državnih zapisa. Na dan 31.03.2009. godine, banke su izdvojile 31,9 miliona eura obavezne rezerve u obliku državnih zapisa.

Učešće izdvojene obavezne rezerve u ukupnim depozitima banaka na kraju prvog kvartala 2009. godine iznosilo je 11,5% (tabela br. 2.15)

2.6. Mikrokreditne finansijske institucije

Ukupna aktiva mikrokreditnih finansijskih institucija (MFI) iznosi je 76,2 miliona eura na kraju marta 2009. godine. U odnosu na kraj prethodne godine smanjena je za 3,8%, dok je u odnosu na isti mjesec prethodne godine bila viša za 22,9% (tabela br. 2.16).

Ukupni krediti MFI iznosili su 74,6 miliona eura. Za prva tri mjeseca ove godine smanjeni su za 1,6%, a za godinu dana su porasli za 28,3% (tabela br. 2.17). Rezervisanja za kreditne gubitke činila su 3,5% ukupnih kredita.

U strukturi kreditnog portfolija MFI po djelatnostima, dominantno je učešće kredita za poljoprivredu – 61% (grafik br. 2.6).

Tabela br. 2.14 -Struktura izdvojene obavezne rezerve, III 2007 – III 2009, u %

Opis/period	2007.				2008.				2009.
	III	VI	IX	XII	III	VI	IX	XII	III
Račun obavezne rezerve u zemlji	8,6	9,2	7,1	4,3	15,7	19,6	47,2	60,0	50,5
Izdvojeno u državnim zapisima	1,4	0,8							15,8
Obavezna rezerva na računu CB u inostranstvu	90,0	90,0	92,9	95,7	84,3	80,4	52,8	40,0	33,7

Tabela br. 2.15 – Izdvojena obavezna rezerva, depoziti, pozajmice, u 000 000 eura

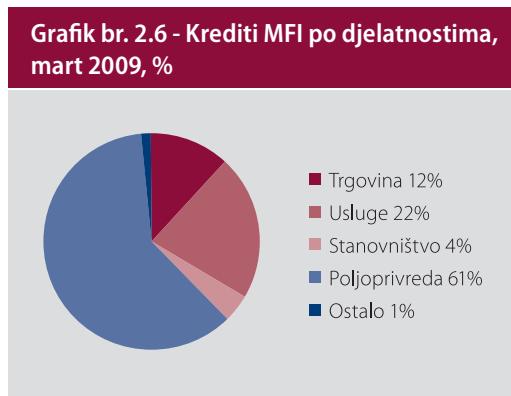
Opis/period	2008.				2009.
	III	VI	IX	XII	III
Izdvojena obavezna rezerva	278,8	283,2	287,6	216,6	202,2
Ukupni depoziti	2.140,1	2.275,2	2.326,0	1.990,6	1.761,2
Ukupne pozajmice	618,7	742,2	777,8	908,2	990,5
Izdvojena rezerva/ukupni depoziti	13,0	12,4	12,4	10,9	11,5
Izdvojena rezerva/ukupni depoziti i pozajmice	10,1	9,4	9,3	7,5	7,3

Tabela br. 2.16 - Bilansna suma MFI, kraj mjeseca, 000 eura

Opis/Period	2008.				2009.
	III	VI	IX	XII	III
Ukupno	62.034	69.433	69.974	79.124	76.247

Tabela br. 2.17 – Ukupni krediti MFI, kraj mjeseca, 000 eura

Opis/Period	2008.				2009.
	III	VI	IX	XII	III
Ukupno	58.163	65.782	68.990	75.823	74.630

U ročnoj strukturi kredita dominiraju dugoročni krediti (95,6%). Novčana sredstva su činila 3,4%, a ostala aktiva 2,2% ukupne aktive MFI na kraju marta 2009. godine.

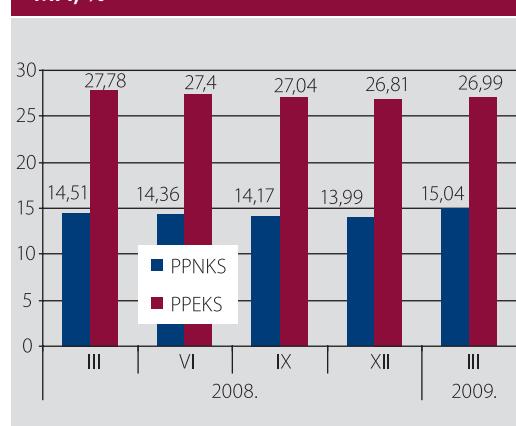
U pasivi MFI, ukupne obaveze¹⁴ su iznosile 57 miliona eura ili 74,8% ukupne pasive. Izvor sredstava mikrokreditnih organizacija uglavnom je inozemni kapital koji se mikrokreditnim linijama usmjerava poljoprivrednim proizvođačima, preduzetnicima iz oblasti usluga, sitne proizvodnje, trgovine i sl.

Ukupan kapital MFI iznosio je 19,2 miliona eura ili 25,1% ukupne pasive na kraju marta 2009. godine. Od iznosa ukupnog kapitala, 59,3% odnosilo se na kapital iz donacije, dok je neraspoređena dobit iznosila 40,7% ukupnog kapitala. Na kraju marta 2009. godine, MFI su ostvarile negativan rezultat u ukupnom iznosu od 0,3 miliona eura.

Kamatne stope MFI

Prosječna ponderisana nominalna kamatna stopa (PPNKS) na kredite MFI je u martu 2009. godine iznosila 15,04%, a prosječna ponderisana efektivna kamatna stopa (PPEKS) 26,99%, što je za 0,18 pp više u odnosu na decembar 2008. godine, odnosno za 0,79 pp manje u odnosu na isti period predhodne godine (grafik br. 2.7).

Posmatrano po ročnosti, PPEKS je na kratkoročne kredite iznosila 33,61% i bila je za 6,89 pp viša od odgovarajuće kamatne stope na dugoročne kredite. I pored i dalje visokog nivoa, evidentno je smanjenje PPEKS u jednogodišnjem periodu (tablica br. 2.18).

Grafik br. 2.7 – PPAKS na ukupne kredite MFI, %**Tabela br. 2.18 – PPAKS na ukupne kredite, %**

	2008.						2009.			
	III		VI		IX		XII		III	
	kratkoročni	dugoročni								
PPNKS	17,51	14,3	18,11	14,1	16,49	14,06	16,43	13,88	18,58	14,89
PPEKS	34,17	27,32	34,52	26,9	33,49	26,71	33,27	26,53	33,61	26,27

¹⁴ Obaveze po uzetim kreditima i pozajmicama, kondicioni grantovi, subordinisani dugovi i ostale obaveze.

Na kredite odabrene pravnim licima u martu 2009. godine, PPNKS iznosila je 16,14%, a PPEKS 26,75%. Pri tome, PPEKS je na kratkoročne kredite iznosila je 31,37% i bila je za 5,5 pp viša od odgovarajuće kamatne stope na dugoročne kredite (tabela br. 2.19).

Na kredite odabrene fizičkim licima, u martu 2009. godine PPNKS iznosila je 15,03%, a PPEKS 26,99%. PPEKS je na kratkoročne kredite iznosila je 33,72% i bila je za 7 pp viša od odgovarajuće kamatne stope na dugoročne kredite (tabela br. 2.20).

Nivo kamatnih stopa po kojima su banke i MFI odobravale kredite pokazuje da je su kamatne stope banaka značajno niže od kamatnih stopa MFI (grafik br. 2.8).

Grafik br. 2.8 – Kamatne stope banaka i MFI, %

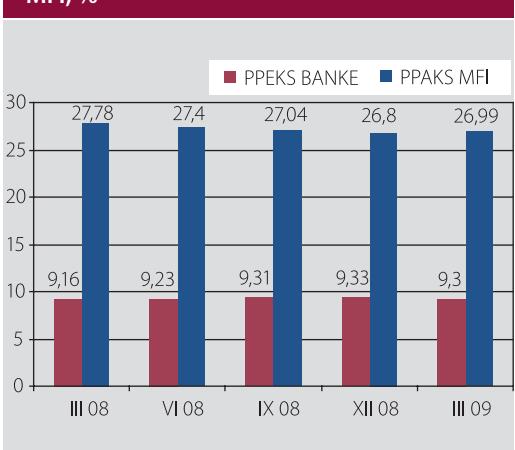

Tabela br. 2.19 – PPAKS na kredite pravnim licima, %

	2008.								2009.	
	III		VI		IX		XII		III	
	kratkoročni	dugoročni								
PPNKS	15,2	16,22	16,18	16,29	15,73	16,37	15,67	16,3	15,88	16,18
PPEKS	31,86	26,14	31,18	26,08	30,07	26,26	30,53	26,3	31,37	25,92

Tabela br. 2.20 – PPAKS na kredite fizičkim licima, %

	2008.								2009.	
	III		VI		IX		XII		III	
	kratkoročni	dugoročni								
PPNKS	17,64	14,49	18,22	14,07	16,54	14,02	16,48	13,86	18,72	14,88
PPEKS	34,3	27,78	34,72	26,91	33,71	26,72	33,44	26,53	33,72	26,72

TRŽIŠTE KAPITALA

3

Institucionalni investitori, nesigurni u znake oporavka tržišta, a individualni zbog nedavnih značajnih investicionih gubitaka, još uvijek su oprezni u pogledu plasiranja štednje u akcije i druge hartije od vrijednosti. Prvi znaci oporavka tržišta karakteristični su po rastu cijena hartija do vrijednosti, ali i istovremenom rastu prometa, što na crnogorskim berzama nije slučaj. Cijene nekih hartija od vrijednosti su u proteklom kvartalu zabilježile blaginju, ali promet nije na zadovoljavajućem nivou. Imajući u vidu veličinu tržišta, priliv od nekoliko stotina miliona eura značajno bi doprinijeo poboljšanju likvidnosti i pokretanju novog ciklusa na tržištu kapitala. Neki znaci poboljšanja se mogu očekivati u narednom periodu. Pomjeranje portfolija investitora ka akcijama kompanija, najvjerojatnije ukazuje na percepciju da su cijene akcija dostigle dno i da njihova trenutna podcijenjenost predstavlja investicioni izazov.

U prvom kvartalu 2009. godine, na crnogorskim berzama ostvareno je 27,2 miliona eura prometa. U poređenju sa prvim kvartalom prethodne godine zabilježen je pad prometa od 52,2%. Promet je bio niži i u odnosu na isti kvartal prethodnih godina (tabela 3.1.). Prosječni mjeseci promet iznosio je 9,1 milion eura i bio je znatno ispod prosječnog mjesecnog prometa ostvarenog u 2008. godine (13,4 miliona eura). Pad prometa pratio je pad broja sklopljenih poslova, tako da je sklopljeno 2,5% manje transakcija nego u istom periodu prethodne godine. Gotovo cijelokupan promet ostvaren je kroz sekundarnu trgovinu. Primarna trgovina činila je svega 0,5% ukupno ostvarenog prometa.

Veći obim prometa i broj sklopljenih poslova ostvaren je preko Montenegro berze (76,6% ukupnog prometa i 57,5% ukupno ostvarenih transakcija), a manji preko Nex Montenegro berze (23,4% ukupnog prometa i 42,5% transakcija).

Struktura prometa

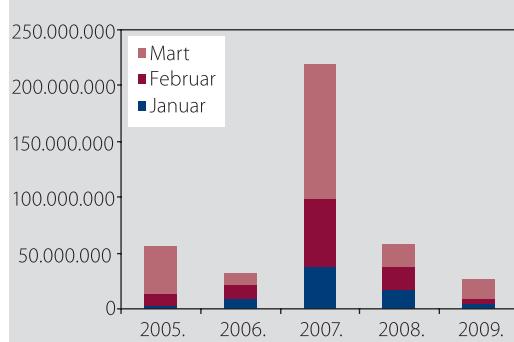
U strukturi prometa, ostvarenog u prvom kvartalu 2009. godine, dominanatno je bilo učešće prometa akcijama kompanija (80,3%), zatim raznim vrstama obveznica (16,6%), dok se na učešće prometa akcijama fondova zajedničkog ulaganja u ukupnom prometu odnosilo 3,1%.

Tabela br. 3.1 - Uporedni odnos prometa u Q1, po godinama, (relativne promjene)

Period	Q1 '09 Q1 '08	Q1 '09 Q' 07	Q1 '09 Q' 06
Ukupan promet na crnogorskim berzama	-52.2%	-87.6%	-16.9%

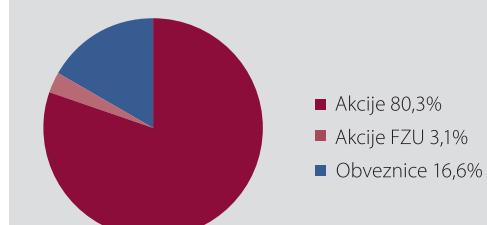
Kalkulacije: CBCG

Grafik br. 3.1 - Promet na crnogorskim berzama u prvom kvartalu po godinama

Izvor: Montenegroberza i Nex Montenegro berza

Grafik br. 3.2 - Struktura prometa na crnogorskim berzama u Q1 2009. god.

Izvor: Montenegroberza i Nex Montenegro berza

U strukturi prometa zabilježeno je značajno smanjenje prometa akcijama fondova zajedničkog ulaganja (za 15,2 procentna poena), dok je značajno porastao promet obveznicama (za 8,5 procentnih poena) i akcija kompanija (za 6,9 procentnih poena). Pomjeranje u strukturi prometa posledica je pomjeranja ka sigurnijem "investicionim materijalu".

Ukupan promet akcijama crnogorskih kompanija od 21,8 miliona eura u prethodnom kvartalu ostvaren je kroz 3,7 hiljada transakcija, ili 21,7% ukupno realizovanih transakcija. Ostvareni promet akcijama kompanija bio je za 47,8% niži nego u prvom kvartalu prethodne godine. Broj realizovanih poslova, u upoređnom periodu je bio manji za 9.291 transakciju.

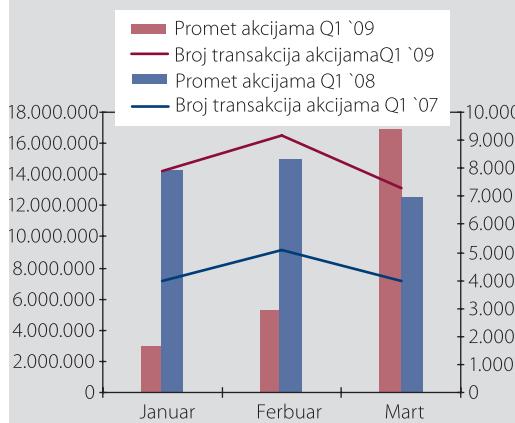
Fondovi su u posebno nezavidnoj situaciji. Za nešto više od godinu i po dana značajno su izgubili na vrijednosti neto imovine. U odnosu na "vrh" iz septembra 2007. godine kada je ukupna vrijednost neto imovine fondova iznosila 900 miliona eura, njihova današnja neto vrijednost se "spustila" na ispod 90 miliona eura. Tome je doprinijeo ogroman pad cijena akcija iz njihovih portfelja, ali visoki iznosi provizija za upravljanje fondovima, kao i drugih troškova poslovanja. Imovina fondova i akcije koje oni posjeduju, trenutno su najvećim dijelom zarobljeni u vidu kola terala za odobrene kredite od strane bankarskog sistema. Značajna sredstva fondovi duguju i Komisiji za hartije od vrijednosti za naknade za kontrolu i nadzor (oko pola miliona eura).

Tabela 3.2 - Ukupan promet i struktura prometa u Q1 po godinama

Struktura prometa	Q1 2006.		Q1 2007.		Q1 2008.		Q1 2009.	
	Apsolutni iznos	% ukupnog prometa						
Akcije	24.124.969	73,8	179.855.537	82,1	41.834.069	73,5	21.829.313	80,4
Akcije FZU	6.587.479	20,1	31.158.689	14,2	10.417.702	18,3	830.654	3,1
Obveznice	1.980.259	6,1	8.075.093	3,7	4.626.758	8,1	4.501.206	16,6
Ukupno	32.692.707	100,0	219.089.319	100,0	56.878.529	100,0	27.161.173	100,0

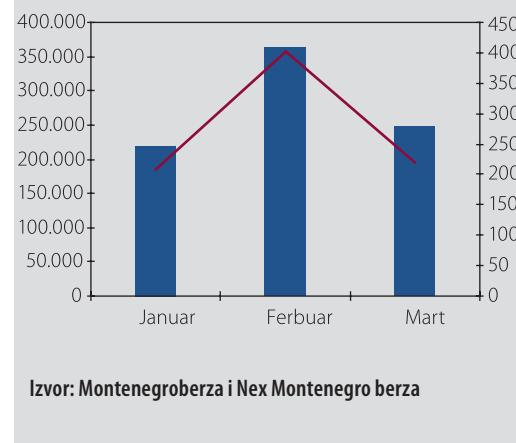
Izvor: Montenegroberza i Nex Montenegro berza

Grafik br. 3.3 - Promet i broj sklopljenih poslova akcijama kompanija u Q1, 2008. i 2009. godina

Izvor: Montenegroberza i Nex Montenegro berza

Grafik br. 3.4. - Kretanje prometa i broja transakcija akcijama FZU na crnogorskim berzama u Q1 2009. godini

Izvor: Montenegroberza i Nex Montenegro berza

Ipak, na kraju prvog kvartala u odnosu na kraj prethodne godine, zabilježeno je stabilizovanje cijena akcija fondova, a kod nekih fondova i blagi rast, najvjeroatnije uslijed očekivanja prodaje paketa akcija Elektroprivrede Crne Gore (17% ukupnog kapitala EPCG koji se nalazi u portfeljima fondova). Sredstva od prodaje ovog paketa akcija mogla bi da posluže fondovima za vraćanje kredita i poboljšanje njihovog finansijskog stanja i nivoa likvidnosti. Ostaje, međutim, otvoreno pitanje da li loše poslovanje fondova posledica loših uslova na tržištu i Globalne finansijske krize ili lošeg upravljanja menadžment kompanija.

lako je zabilježio značajan rast učešća u strukturi prometa, promet obveznicama je zabilježio pad u nominalnom iznosu. U odnosu na prethodni kvartal bio je niži za 2,7%, dok je u odnosu na isti kvartal prethodne godine bio niži za 16,6%. U ukupnom prometu obveznicama od 4,5 miliona eura, najveći dio odnosio se na obveznice restitucije 49,7%¹⁵, potom na obveznice korisnika

penzijsko-invalidskog osiguranja 45,6%¹⁶, dok se na promet obveznicama stare devizne štednje (SDŠ) odnosilo 4,7% prometa. Prometa obveznicama opština i obveznicama za sanaciju puteva u proteklom kvartalu nije bilo.

Na visoko učešće prometa obveznicama restitucije i SDŠ uticala je Odluka Ministarstva finansija Crne Gore¹⁷ kojom je omogućeno dužnicima (fizičkim i pravnim licima) da svoje obaveze prema državi (plaćanje poraza, dugova prema državi) izmire obveznicama SDŠ i restitucije. Rastu prometa obveznica značajno je u posmatranom periodu doprinijeo i promet obveznicama korisnika penzijskog osiguranja (P09P, P09D, P10P, P10D, P11P). Značajan broj korisnika penzijskog osiguranja se, uslijed lošeg životnog standarda, odmah nakon sticanja prava na obveznice, odlučio na njihovu prodaju kako bi zadovoljio svoje životne potrebe. Upravo je promet ovim obveznicama doprinijeo da se ostvare malo bolji prometi na berzama i u prvom kvartalu 2009. godine.

Tabela br. 3.3 - Cijena akcija FZU, uporedni prikaz

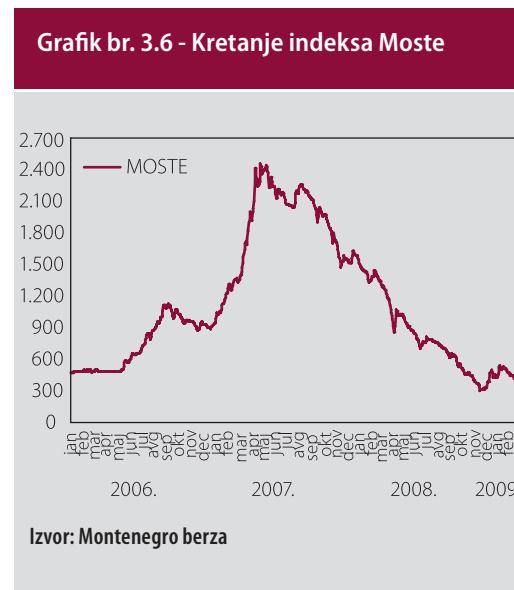
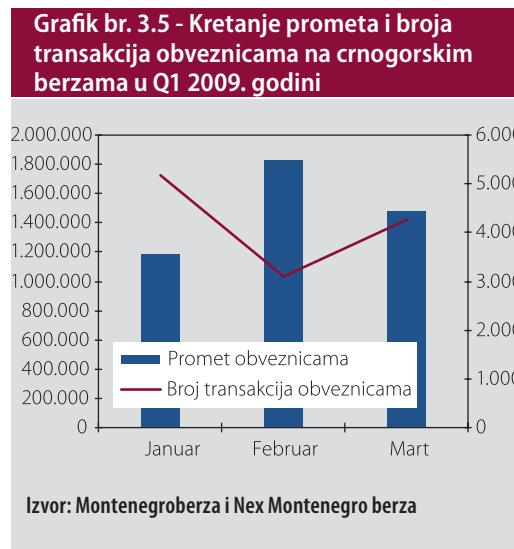
Naziv FZU	Maksimalna cijena akcija FZU, kraj I polugođa 2007. god.	Cijena akcija FZU na kraju 2008. god.	Cijena akcija FZU na kraju Q1 2009. god.
ATMO	0,40€	0,03€	0,05€
EURF	0,68€	0,02€	0,04€
MONF	0,40€	0,03€	0,03€
HLTA	0,29€	0,02€	0,03€
MIGF	0,48€	0,03€	0,03€
TREN	0,60€	0,03€	0,03€

Izvor: Montenegroberza i Nex Montenegro berza

¹⁵ Zakonom o Budžetu Crne Gore, Sl. list br 12/07, planirano je 10 miliona eura za kupovinu obveznica restitucije u 2009. godini. Obveznice su nominalne vrijednosti 1 €. Brokerska kuća koja je bila najpovoljniji ponuđač obavezala se da ih plati po 35 centi, dok se njihova tržišna vrijednost kreće nešto ispod ovog iznosa.

¹⁶ Ministarstvo finansija Crne Gore emitovalo je obveznice po osnovu obeštećenja korisnika prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja u ukupnom iznosu od 105.000.000,00€. Obveznice dospijevaju u 6 različitim serija počev od 20.10.2008. godine. Zakonom o obeštećenju korisnika prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja („Sl. list CG“, broj 40/08) predviđeno je da penzioneri svoje pravo po osnovu obeštećenja mogu iskoristiti za plaćanje računa utrošene električne energije, poreskih obaveza, kupovinu akcija državnih preduzeća i preduzeća u vlasništvu Fonda za razvoj CG koja su u procesu privatizacije, kao i kupovinu stanova, rezidencijalnih prostorija, zemljišta i druge imovine u državnoj svojini.. Nominalna vrijednost jedne obveznice je 1,00€.

¹⁷ Odluka o uslovima i postupku otkupa potrživanja Crne Gore obveznicama devizne štednje građana i obveznicama bivših vlasnika po osnovu obeštećenja za oduzeta imovinska prava, Sl. list Crne Gore 17, 11. mart 2008. godine.

Indeksi

Iako je početak godine obilježio blagi rast sva tri indeksa crnogorskih berzi, na kraju kvartala sva tri indeksa su bila ispod nivoa stabiliježenog na kraju 2008. godine. Moste je, u odnosu na kraj prošle godine bio niži za 12,3%, NEX 20 za 11%, dok je indeks fondova pao za 23,2%.

U odnosu na njihove istorijski maksimalne vrijednosti (dostignute u 2007. godini), indeksi su na kraju marta 2009. bili niži i to Moste za 83,2%, NEX PIF za 91,2% i NEX20 za 81,7%.

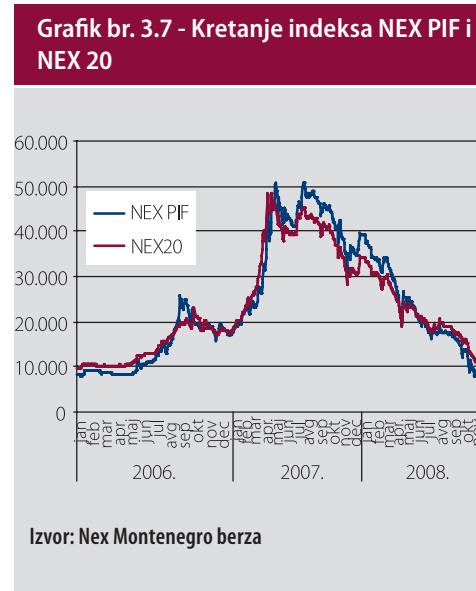

Tabela br. 3.4 - Opšti podaci o indeksima

	MOSTE		NEX 20		NEXPIF	
Vrijednost na 31. Mart 2009.	411.73		8,905.72		4,485.88	
Apsolutna promjena indeksa u Q1 2009.	-57.8		-1,097.2		-1,358.8	
Početna vrijednost indeksa	100,0	Mart 2003.	1000,00	Mart 2003.	1000,00	Mart 2003.
Maksimalna vrijednost tokom Q1 2009.	548.20	02.02.2009.	11,364.47	02.02.2009.	9,169.10	28.01.2009.
Maksimalna istorijska vrijednost	2.455,4	07.05.2007	48.617,88	07.05.2007	50.780,54	17.08.2007
Minimalna istorijska vrijednost	94,8	23.06.2004	918,57	14.04.2003	959,53	02.04.2003
Relativna promjena tokom Q1 2009. god.	-12,3		-10,9		-23,3	

Izvor: Montenegroberza i Nex Montenegro berza

Blok trgovine

Tokom prvog kvartala ove godine na berzama nije održena nijedna blok transakcija.

Kapitalizacija

Na Nex Montenegro berzi ostvarena tržišna kapitalizacija je na kraju marta 2009. godine iznosila 1,5 milijardi eura i bila je viša u odnosu decembar 2008. godine za 7%. U odnosu na maksimalnu tržišnu kapitalizaciju ostvarenu u avgustu 2007. godine zabilježila je pad od 65,4%. Tržišna kapitalizacija na Montenegro berzi je na kraju godine iznosila 2,3 milijarde eura čime je, u odnosu na kraj prošle godine, zabilježila rast od 2,2%. U odnosu na maksimalno ostvarenu kapitalizaciju (u avgustu prošle godine) bila je niža za 44,9%.

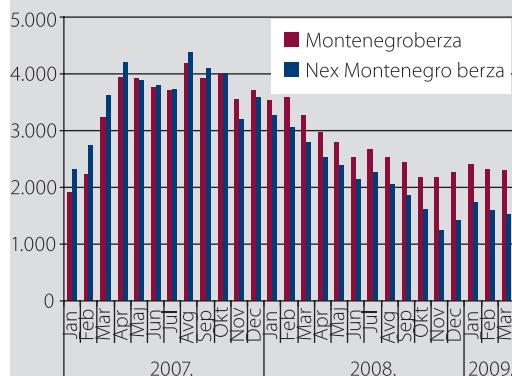
Likvidnost mjerena koeficijentom obrta sredstava je u martu 2009. godine, u odnosu na decembar 2008. godine bila niža za 57,7% na Nex Montenegro berzi, dok je na Montenegro berzi bila 7 puta veća.

Zaključna razmatranja

Protekli kvartal obilježilo je dosta dogadjaja na tržištu kapitala. Neke kompanije su povećale kapital, druge su ušle u proces restrukturiranja (neke se dijele na više organizacionih cjelina kao na primjer "Elektroprivreda Crne Gore" koja je odvojila organizacioni cjelinu "Prenos", dok druge planiraju integracije organizacionih djelova kao na primjer "Telekom"). Pojavio se jedan novi emitent, dok je jedno preduzeće okončalo stečaj. Najavljena je prodaja većinskog paketa akcija "Instituta Simo Milošević". Jedan investicioni fond je promjenio djelatnost, prešavši sa tržišta kapitala na tržište nekretnina. Jedan penzioni fond je zvanično počeo sa primanjem uplata, a jedna brokerska kuća je zatvorena. Najveća telekomunikaciona kompanija najavila je isplatu dividendi iz ne raspoređene dobiti ostvarene prethodnih godina. Omogućena je isplata stare devizne štednje kod banaka sa sjedištem van Crne Gore, preko jedne komercijalne banke.

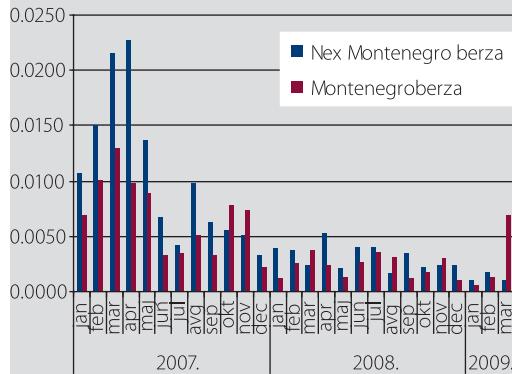
Od crnogorskih banka, u prvom kvartalu 2009. godine, samo je NLB Montenegro banka izvršila novu emisiju akcija, unaprijed određenom kupcu, u iznosu od 1.330.463,6 miliona eura. U istom periodu Komisija za hartije od vrijednosti nije izdala nijednu dozvolu za rad.

Grafik br. 3.8 - Kapitalizacije na crnogorskim berzama, u 000.000 eura

Izvor: Montenegroberza i Nex Montenegro berza

Grafik br. 3.9 - Koeficijent obrta sredstava

Izvor: Nex Montenegro berza, Montenegro berza

Najveća očekivanja za oporavak tržišta kapitala vezana su za ostvarenje planirane dokapitalizacije Elektroprivrede Crne Gore (dokapitalizacija od 22% plus 17,2% akcija investicionih fonda) i manjinskih akcionara, paket ukupno iznosi oko 40% vlasništva EPCG).

Razloge za povratak investitora na regionalna i crnogorsko tržište kapitala možemo tražiti u niskim cijenama i privlačnim procjenama vrijednosti akcija, kao i najvjerojatnije iznadprosječnom rastu BDP regionalnih ekonomija nakon oporavka. Nasuprot tome,

odbijajući faktori su niska likvidnost tržišta, strah od mogućeg daljeg pada tržišta, pretjerana regulacija korporativnog sektora i propusti u regulaciji tržišta kapitala.

Načina za poboljšanje funkcionisanja tržišta kapitala treba tražiti kroz: ostvarivanje integrisanog, otvorenog, konkurentnog i efikasnog tržišta; ostvarivanje dobre prakse kontrole tržišta, obezbjeđivanje zaštite korisnika usluga; primjenjivanje i stalno evaluiranje postojećeg zakonodavstva; uvođenje i poštovanje obaveze primjene međunarodnih računovodstvenih standarda izvještavanja za kompanije sa berzanskih lista; obezbjeđivanje lakog pristupa tržištu; povećavanje konkurentnosti tržišta kroz nove finansijske proizvode; povećavanje interakcije i broja učesnika na tržištu kako bi se likvidnost berzi povećala (kriza na finansijskom tržištu pokazala je da postoji jaka korelacija između

likvidnosti i strukture tržišta), skidanje sa listinga kompanija koje ne poštuju pravila i dr.

Obvezbeđenje poštovanja tri važna principa poslovanja finansijskih tržišta: principa transparentnosti, kontinuiranog investiranja i neutralnosti u tretmanu, od krucijalnog je značaja za vraćanje povjerenja investitora. Postojanje ova tri principa investitorima garantuje da na tržištu postoji efikasan proces formiranja cijena, prave tržišne cijene i likvidnost tržišta.

Izvjesno je da će oporavak crnogorskog tržišta kapitala biti povezan sa oporavkom globalnog finansijskog tržišta. Međutim njegov oporavak će zavisiti i od priliva sredstava sa tržišta nekretnina, kao i od obima investicije od strane velikih inostranih fondova i individualnih portfolio ulagača.

Boks br. 3.1 - Regionalne berze, referentni indeksi

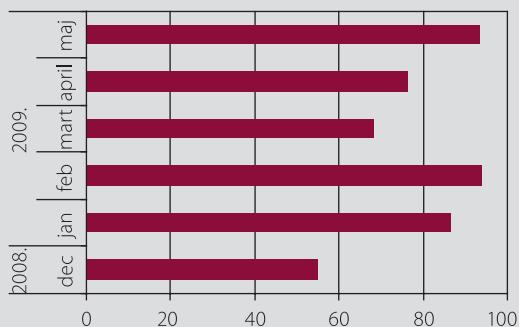
Pad na regionalnim tržištima nije zaustavljen, ali se osjeća njegovo usporavanje. Pad indeksa na regionalnim berzama nije tako drastičan kao u prethodnim kvartalima. U odnosu na kraj prethodne godine najveći pad zabilježio je referentni indeks beogradske berze Belex15 koji je pao 32,6%, potom indeks sarajevske berze SASX-10 koji je zabilježio pad od 28,9%. Najmanji pad indeksa zabilježile su Makedonska i Ljubljanska berza (-9,1% i 4%).

Tabela br. 1 - Promjene odabralih indeksa regionalnih berzi

Naziv berze	Indeks	31. XII 2007.	31. XII 2008.	31. III 2009.	31. III 2009. 31.XII 2008.
Beogradska berza	BELEX15	2,318.27	565,18	380,83	-32,6%
Zagrebačka berza	CROBEX	5,239.03	1,722.25	1,451,31	-15,7%
Sarajevska berza	SASX-10	3,685.12	1,233.65	877,02	-28,9%
Makedonska berza	MBI10	7,740.79	2,096.16	1,905.64	-9,08%
Ljubljanska berza	SBI20	11,369.58	3,695.72	3,547.16	-4,01%
Nex Montenegro berza	NEX20	34,168.63	10,002.93	8,905.72	-10,96%
Montenegro berza	MOSTE	1,627.69	469,53	411,73	-12,31%

Izvor: Izvještaji regionalnih berzi

Prema indeksu sentimenta jedne od regionalnih berzi, očekivanja investitora o kretanju tržišta u narednim mjesecima su i dalje pesimistička, ali se kreću ka optimističkim prognozama.

Grafik br. 1 - Belex sentiment, indeks percepције tržišta¹⁸

Izvor: Beogradska berza

¹⁸ Belex sentiment predstavlja indeks očekivanja najaktivnijih članova berze (značajno učešće u prometu i frekventnost u trgovanjutokom perioda koji prethodi glasanju), portfolio menadžera investicionih i dobrovoljnih penzionih fondova i šire javnosti. Indeks se računa kao ponderisana vrijednost glasova ove tri grupe učesnika o smjeru i intenzitetu budućeg kretanja na tržištu tokom narednog mjeseca. Belex sentiment ima baznu vrijednost 100, a može uzeti vrijednost od 0 do 200. Vrijednost manja od 100 ukazuje na negativna očekivanja tržišnih učesnika, dok vrijednost iznad 100 ukazuje na njihova pozitivna očekivanja. Vrijednost indeksa ukazuje na odstupanje od bazne vrijednosti, kao i promjenu vrijednosti u odnosu na prethodni mjesec. Sličan indeks postojao je na Montenegroberzi-, tzv. „Moste intuitivo“.

FISKALNI SEKTOR

4

Negativan uticaj svjetske krize na ekonomiju Crne Gore evidentan je u prvom kvartalu 2009. godine. Došlo je do usporavanja privredne aktivnosti, prije svega u oblasti građevinarstva, trgovine, turizma i saobraćaja, što je uticalo na niže ostvarenje budžetskih i javnih prihoda u odnosu na planirani obim, pa je kao rezultat ostvaren budžetski deficit.

4.1. Konsolidovana javna potrošnja

U periodu januar-mart 2009. godine, prema podacima Ministarstva finansija¹⁹ ukupni **tekući javni prihodi**²⁰ iznosili su 268,1 miliona eura, odnosno 7,6% procijenjenog BDP-a za 2009. godinu. U poređenju sa istim periodom prethodne godine, javni prihodi su bili niži za 15,6%, a u odnosu na plan bili su niži za 15,8%.

U strukturi javnih prihoda, dominantni su prihodi od poreza sa učešćem od 55,9%, kao i prihodi od doprinosa (20,6%), dok se na sve ostale prihode odnosilo 23,5% javnih prihoda.

Konsolidovani **javni izdaci** u periodu januar-mart 2009. godine iznosili su 275 miliona eura, odnosno 7,8% procijenjenog BDP-a. U poređenju sa istim periodom prethodne godine, javna potrošnja ostvarena je na istom nivou, dok je u odnosu na plan zabilježila pad za 31%. Na smanjenje izdataka uticali su smanjeni tekući i kapitalni izdaci i transferi.

Tekuća javna potrošnja²¹ iznosila je 230,2 miliona eura ili 6,5% BDP-a i niža je u odnosu na planiranu za 29,8%, odnosno za 4,6% u odnosu na isti period prethodne godine.

U strukturi javnih izdataka, najveće učešće ostvarili su tekući izdaci (39,4%), zatim transferi (42,1%) i kapitalni izdaci (16,3%), dok svi ostali izdaci imaju neznatno učešće (ukupno 2,2%). Na kraju prvog kvartala, javni prihodi bili su niži od javnih rashoda za 6,9 miliona eura ili 0,2% BDP-a procijenjenog za 2009. godinu (Prilog C, tabela 11).

4.2. Budžet Crne Gore i državnih fondova

Ukupni primici Budžeta sa državnim fondovima, prema preliminarnim podacima Ministarstva finansija, u prvom kvartalu 2009. godine, iznosili su 252,8 miliona eura ili 7,1% procijenjenog BDP-a. U strukturi budžetskih prihoda 85,7% odnosilo se na tekuće prihode, dok su prihodi od privatizacije i prodate imovine, donacije i pozajmice i krediti iz domaćih i inostranih izvora ostvarili učešće od 14,3%.

Evidentano je da su i u prva tri mjeseca ove godine ostvareni značajno niži prihodi po osnovu privatizacije, kao posljedica nerealizovanog plana privatizacije. Takođe i prihodi od donacija su znatno manji, dok su pozajmice i krediti iz inostranih izvora povećani skoro dvadeset puta u odnosu na prethodnu godinu (tabela br. 4.1).

Tekući prihodi budžeta u prvom kvartalu 2009. godine iznosili su 216,7 miliona eura ili 6,1% procijenjenog BDP-a. U odnosu na plan, ovi prihodi niži su za 13,8%, dok su u odnosu na isti period prethodne godine zabilježili smanjenje za 16%.

¹⁹ Izvor: Bilten Ministarstva finansija; procijenjeni BDP za 2009. godinu iznosi 3.538 miliona eura.

²⁰ Ukupni tekući javni prihodi obuhvataju prihode budžeta, državnih fondova i lokalne samouprave.

²¹ Konsolidovani javni izdaci umanjeni za ukupne kapitalne izdatke.

U strukturi tekućih prihoda najveće učešće ostvarili su prihodi od poreza - 62%, zatim doprinosi - 25,4%, dok se preostalih 12,6% odnosilo na prihode od taksi, naknada, ostalih prihoda i primitaka od otplate kredita odobrenih kredita.

U prvom kvartalu ove godine, poreski prihodi ostvarili su pad od 23,2% u odnosu na plan, odnosno 17% u odnosu na uporedni period prethodne godine. Sve kategorije poreza bilježe smanjenje, što je posljedica smanjenog obima uvoza roba, slabije potražnje i prodaje nekretnina, kao i slabijeg priliva странog kapitala.

Posebno lošija naplata u odnosu na uporedni period prethodne godine bila je od poreza na dodatu vrijednost koji su niži za 20%, carina za 41%, poreza na nepokretnost za 58%, poreza na dohodak zaposlenih za 14% i poreza na dobit za 8%. U isto vrijeme, prihodi od akciza su povećani za 9,8% u odnosu na isti period prethodne godine. Imač od 01. januara 2009. godine, u primjeni je izmijenjeni Zakon o akcizama (Sl.list CG br.76/08), kojim su povećane akcize na duvanske proizvode (posebno na cigarete), a što će uticati na povećanje budžetskih prihoda.

Tabela br. 4.1 - Ostvarenje tekućih prihoda Budžeta CG i državnih fondova, u mil. eura

Vrsta primitka	Plan I-III 2009.	Ostvareno I-III 2009.	% učešće u prihodima I-III 2009.	% učešće u BDP-a	% Ostvareno u odnosu na plan	Ostvareno I-III 2008.	% Ostvareno u odnosu na I-III 2008.
POREZI	174,59	134,13	61,89	3,79	76,83	160,93	83,35
Porez na dohodak fizičkih lica	17,97	17,86	8,24	0,50	99,39	20,86	85,62
Porez na dobit pravnih lica	14,08	9,89	4,56	0,28	70,24	10,80	91,57
Porez na promet nepokretnosti	3,77	1,31	0,60	0,04	34,75	3,10	42,26
Porez na dodatu vrijednost	93,49	68,13	31,44	1,93	72,87	85,36	79,81
Akcize	27,78	26,06	12,03	0,74	93,81	23,72	109,87
Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	15,35	9,02	4,16	0,25	58,76	15,23	59,23
Ostali republički porezi	2,15	1,86	0,86	0,05	86,51	1,86	100,00
Doprinosi	55,66	55,10	25,43	1,56	98,99	69,58	79,19
Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje	34,97	35,14	16,22	0,99	100,49	39,51	88,94
Doprinosi za zdravstveno osiguranje	19,04	18,15	8,38	0,51	95,33	28,3	64,13
Doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti	1,65	1,81	0,84	0,05	109,70	1,77	102,26
TAKSE	4,86	4,32	1,99	0,12	88,89	5,73	75,39
NAKNADE	4,38	5,28	2,44	0,15	120,55	5,72	92,31
OSTALI PRIHODI	9,38	6,25	2,88	0,18	66,63	12,31	50,77
Primici od otplate kredita	2,51	11,63	5,37	0,33	463,35	2,57	452,53
TEKUĆI PRIHODI	251,38	216,71	100,00	6,13	86,21	256,84	84,38
Prihodi od privatizacije	8,75	0,05		0,00	0,57	4,44	1,13
Donacije	2,13	0,43		0,01	20,19		
Pozajmice i krediti iz inostranih izvora	6,31	34,02		0,96	539,14	0,18	18900,00
Pozajmice i krediti iz domaćih izvora			1,59	0,04			
UKUPNI PRIMICI BUDŽETA CG I FONDOVA	268,57	252,80		7,15	94,13	261,46	96,69

Izvor: Ministarstvo finansija

Negativan trend bilježe doprinosi, prihodi od taksi, naknada i ostali prihodi, dok su primici od otplate odobrenih kredita zabilježili rast za približno pet puta i iznosili su 11,6 miliona eura, od čega se 11 miliona eura odnosi na povraćaj prve rate kredita odobrenog Prvoj banci Crne Gore u skladu sa Zakonom o mjerama za zaštitu bankarskog sistema²².

Ukupni izdaci Budžeta, prema procjeni Ministarstva finansija, u prvom kvartalu 2009. godine, iznosili su 249 miliona eura ili 7% procijenjenog BDP-a. Budžetska potrošnja realizovana je uz uredno izmirenje obaveza prema međunarodnim i domaćim finansijskim institucijama, kao i redovno servisiranje svih korisnika i učesnika budžeta.

Konsolidovani izdaci Budžeta²³ u 2008. godini iznosili su 224,6 miliona eura, što čini 6,3% procijenjenog BDP-a. Ostvareni izdaci u odnosu na prvi kvartala prethodne godine ostali su na istom nivou, dok su od planiranih bili niži za 31%. Smanjenje izdataka rezultat je sprovedenih mjera štednje i opredjeljenja Vlade za racionalno trošenje budžetskih sredstava na svim nivoima, a što je u saglasnosti sa usvojenim planom štednje svih korisnika tekućeg budžeta.

U strukturi budžetskih izdataka, 40,4% iznosili su tekući izdaci budžeta koji su zabilježili smanjenje od 8% u odnosu na uporedni period, ali i smanjenje od 38% u odnosu na plan za posmatrani period. U ovim izdacima primjetno je smanjenje svih rashodnih kategorija. Inače, najviše sredstava (73,6%) opredijeljeno je za bruto zarade, dok se na ostale tekuće izdatke (rentu, kamate, rashode za materijal i usluge, subvencije, tekuće održavanje) odnosilo 26,4%.

Na transfere institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru i transfere za socijalnu zaštitu utrošeno je 48,8% ukupnih izdataka, za kapitalne izdatke izdvojeno je 8,9% sredstava, dok se preostalih 1,9% sredstava odnosilo na odobrene pozajmice i kredite od strane Vlade i budžetske rezerve. Za otplatu dugova utrošeno je 24 miliona eura. Otplata duga rezidentima po osnovu glavnice i garancija iznosila je 15,4 miliona eura, otplata duga iz prethodnog perioda (po osnovu stare devizne štednje, restitucije i ostalih obaveza) iznosila je 8,6 miliona eura, dok otplate duga nerezidentima nije bilo u prvom kvartalu.

U prvom kvartalu 2009. godine budžet Crne Gore je ostvario **deficit**²⁴ od 7,9 miliona eura ili 0,2% BDP-a.

Za očekivati je da će u narednom periodu ove godine budžetski deficit biti viši, pod uticajem Globalne krize, ali ne bi trebalo da pređe nivo definisan Maastrichtskim kriterijumima.

Realno je očekivanje da će javni prihodi biti značajno niži od planiranih, te da će stoga biti neophodan rebalans budžeta, koji će morati da dovede do većeg smanjenja nivoa javnih rashoda.

I pored očekivanog sniženja javnih rashoda, vjerovatno će biti potrebna i eksterna finansijska podrška da bi se zatvorio finansijski jaz. U svakom slučaju olakšavajuća okolnost je da je kao rezultat dobrih politika iz prethodnih godina javni dug nizak, tako da postoji značajan prostor za dodatno zaduživanje.

²² "Sl. list Crne Gore", br. 64/08

²³ Ukupni izdaci umanjeni za otplatu dugova.

²⁴ Iznos suficita/deficita dobija se kao razliku primitaka i izdataka, pri čemu se primici umanjuju za pozajmice, primljene transfere, donacije i primitke od prodaje imovine, a izdaci za otplatu glavnice u zemlji i inostranstvu po osnovu duga nastalog uzimanjem kredita i emitovanjem hartija od vrijednosti (Metodologija obračuna suficita/deficita »Sl.list RCG«, 71/05).

**Tabela br. 4.2 -Konsolidovani izdaci Budžeta CG i državnih fondova, 01.01-31.03 2009. godine,
u mil. eura**

OPIS	Plan I-III 2009.	Ostvarenje I-III 2009.	% učešća u izdacima	% u BDP	% ostvarenje u odnosu na plan	Ostvarenje I-III 2008.	% ostvarenja u odnosu na I-III 2008.
Tekući izdaci	126,29	90,85	40,44	2,57	71,94	98,90	91,86
Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	72,26	66,88	29,77	1,89	92,55	64,52	103,66
Ostala lična primanja	5,48	2,98	1,33	0,08	54,38	2,93	101,71
Rashodi za materijal i usluge	30,30	13,70	6,10	0,39	45,21	18,59	73,70
Tekuće održavanje	2,15	0,48	0,21	0,01	22,33	3,25	14,77
Kamate	5,22	3,44	1,53	0,10	65,90	3,52	97,73
Renta	2,86	0,80	0,36	0,02	27,97	1,56	51,28
Subvencije	6,35	1,88	0,84	0,05	29,61	3,67	51,23
Ostali izdaci	1,67	0,69	0,31	0,02	41,32	0,86	80,23
Transferi za socijalnu zaštitu	85,24	73,23	32,60	2,07	85,91	69,19	105,84
Prava iz oblasti socijalne zaštite	12,24	11,14	4,96	0,31	91,01	10,25	108,68
Sredstva za tehnološke viškove	4,19	0,90	0,40	0,03	21,48	2,02	44,55
Prava iz oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja	64,91	58,18	25,90	1,64	89,63	51,98	111,93
Ostala prava iz oblasti zdravstvene zaštite	2,62	2,02	0,90	0,06	77,10	3,21	62,93
Ostala prava iz oblasti zdravstvenog osiguranja	1,28	0,99	0,44	0,03	77,34	1,73	57,23
Transferi inst. pojedincima NVO i jav. sektoru	53,44	36,23	16,13	1,02	67,80	39,14	92,57
Transferi javnim institucijama	53,42	35,94	16,00	1,02	67,28	34,69	103,60
Transferi nevladinim organizacijama	0,01	0,28	0,12	0,01	2,800,00	0,88	31,82
Transferi pojedincima	0,01	0,01	0,00	0,00	100,00	3,55	0,28
Transferi javnim preduzećima						0,02	0,00
Ukupni kapitalni izdaci	36,87	20,05	8,93	0,57	54,38	6,74	297,48
Pozajmice i krediti	11,80	2,80	1,25	0,08	23,73	7,14	39,22
Rezerve	8,42	1,47	0,65	0,04	17,46	2,16	68,06
KONSOLIDOVANI IZDACI	322,06	224,63	100,00	6,35	69,75	223,27	100,61
Otplata dugova rezidentima	13,26	15,43		0,44	116,37	0,61	2529,51
Otplata dugova iz prethodnog perioda	27,46	8,61		0,24	31,35	15,35	56,09
Otplata dugova nerezidentima						2,21	
UKUPNI IZDACI	362,78	248,67		7,03	68,55	241,44	102,99

Izvor: Ministarstvo finansija

Boks br. 4.1. – Fiskalni odgovori na globalnu ekonomsku krizu²⁵

Zemlje širom svijeta preduzimaju različite korake da ublaže efekte globalne finansijske krize. Iz poreske i fiskalne perspektive, pristupi se kreću od formalnih stimulativnih paketa do ad hoc mjera, privremenih propisa, i ubrzanog sprovođenja planiranih mjera. U nekim slučajevima mjere direktno ciljaju na zaustavljanje opadanja BDP-a, u drugim indirektno ublažavaju neke od efekata krize.

Sljedeća tabela daje prikaz promjena u poreskoj politici i druge fiskalne mjere preduzete sa ciljem ublažavanja efekata globalne ekonomske krize.

Tabela br. 1 – Promjene poreske politike i druge fiskalne mjere u odabranim Evropskim zemljama

Austrija	<i>Predložene mjere:</i> Primjenjivaće se ubrzana amortizacija za novonabavljenu materijalnu imovinu: 30% za prvu godinu korišćenja, a od druge godine će se koristiti pravolinjski metod amortizacije; poreska olakšica za pojedince koji profite reinvestirane u posao.
Bugarska	<i>Promjene poreza na dobit kompanija:</i> Petogodišnje ukidanje poreza za regije koji žive u oskudici (čeka se odobrenje Evropske komisije) <i>Promjene poreza na lični dohodak:</i> Oslobođenje/olakšica za mlade familije koje otplaćuju stambene kredite. <i>Promjene indirektnih poreza:</i> Odobrene neke administrativne PDV olakšice.
Češka	<i>Promjene poreza na dobit kompanija:</i> Smanjena stopa sa 21% na 20% od 1. januara 2009. godine. <i>Promjene poreza na lični dohodak:</i> Avansna plaćanja poreza za preduzetnike i kompanije koje imaju do 5 zaposlenih su privremeno ukinuta od 1. januara 2009. godine; stopa zdravstvenog osiguranja za zaposlene i poslodavce je snižena od 1. januara 2009. godine. <i>Predložene mjere:</i> Za zaposlene sa niskim dohotkom smanjenje stope socijalnog osiguranja; PDV popusti (odbici) za putnička vozila će biti produženi; brži povraćaj PDV-a za poreske obveznike koji elektronski podnose zahtjev za povraćaj poreza.
Grčka	<i>Predložene mjere:</i> Specijalna opštinska taksa na dnevnu cijenu soba će biti smanjena sa 2% na 0,5%; godišnja dažbina na nekretnine za hotelska preduzeća će biti smanjena sa 0,1% na 0,033% za 2009. i 2010. godinu i minimalna dažbina od 1EUR za m2 će biti ukinuta; za 2009. godinu, dugovi hotela bankama, kao i novi zajmovi odobreni turističkim preduzećima, neće biti predmet specijalnog do-prinosa od 0,6%. <i>Ostale fiskalne mjere/korporativno upravljanje:</i> Vlada se odlučila na strožiju kontorlu radi smanjivanja izbjegavanja plaćanja poreza.
Holandija	<i>Promjene poreza na dobit kompanija:</i> u 2009. i 2010. godini snizen porez na dobit sa 23% na 20% za prvi 200.000 eura profita. <i>Promjene indirektnih poreza:</i> Vlada je odustala od planiranog povećanja stope PDV-a sa 19% na 20%. <i>Ostale fiskalne mjere/korporativno upravljanje:</i> Vlada će platiti troškove kompanijama primoranim da privremeno skrate radno vrijeme.
Litvanija	<i>Promjene indirektnih poreza:</i> Stopa PDV-a je povećana sa 18% na 19% od 1. januara 2009.

²⁵ Izvor: Deloitte Touche Tohmatsu: Tax responses to the global economic crisis, March 2009.

Mađarska	<i>Predložene mjere:</i> Ukidanje 4% solidarnog poreza za biznis i povećanje poreza na prihod kompanija sa 16% na 19% do 1. januara 2010. godine; predloženo smanjenje poreza na dohodak fizičkih lica, a stopa PDV-a će biti povećana sa 20% na 23% od 1. jula 2009. godine.
Norveška	<i>Promjene poreza na dobit kompanija:</i> 28% poreskog gubitka do 20 miliona NOK u 2008. i 2009. godini može biti refundirano u mjeri u kojoj gubici ne prelaze oporezivu dobit za dvije prethodne godine; Dozvoljena je dodatna amortizacija od 10% za mašine, kola i sl, stečeno u 2009. godini, kao dodatak uobičajenoj amortizaciji od 20%.
Njemačka	Da bi se izborila sa kreditnom krizom, prvi stimulativni paket mjera je objavljen u novembru 2008. i stupio na snagu 29. decembra. Uključuje uvođenje opadajuće amortizacije po stopi od 25% za pokretna fiksna sredstva za dvogodišnji period počevši od 1. januara 2009. godine. Drugi stimulativni paket od 50 biliona EUR je uveden 20. februara 2009. godine i odnosi se na nedostatke prvog paketa. Mjere podrazumjevaju približno 9 biliona EUR u vidu poreskih olakšica. Mjere uključuju porast iznosa oslobođenih od poreza, blagi pad u (početnim) poreskim stopama sa 15% na 14%, i dalje prilagođavanje stope da bi se kompenzirala poreska progresija vezana za inflaciju.
Rumunija	<i>Promjene poreza na dobit kompanija:</i> Od 1. januara 2009. dividende su izuzete od oporezivanja ako su raspodijeljene i reinvestirane; dodatnih 20% odbitaka (popusta) je primjenljivo na kvalifikovane troškove istraživanja i razvoja, i ubrzana amortizacija se primjenjuje na opremu koja se koristi u istraživanju i razvoju. <i>Promjene poreza na lični dohodak:</i> Od 2009. godine prihodi od kamata, oročenih depozita i/ili drugih instrumenata štednje smatraju se neoporezivanim prihodima. Ako su te individue rezidenti iz zemalja koje nisu članice EU, takav prihod je izuzet od oporezivanja.
Slovenija	<i>Predložene mjere:</i> Planirano skraćenje vremena za povraćaj PDV-a sa 60 na 21 do 30 dana, od 1. jula 2009. godine.
Španija	<i>Promjene poreza na dobit kompanija:</i> Fiksna sredstva i nekretnine stečeni (uključujući i lizing) tokom 2009. i 2010. godine mogu biti u potpunosti amortizovani u njihovoj godini sticanja ukoliko poreski obveznik zadrži nepromijenjen prosječni broj zasposlenih u godini nabavke i narednoj. <i>Promjene poreza na lični dohodak:</i> Ukinut porez na kapital koji se primjenjivao na pojedince od januara 2008. <i>Promjene indirektnih poreza:</i> Od 1. januara 2009. povraćaj PDV-a može se dobiti mjesечно, umjesto godišnje. <i>Predložene mjere:</i> Vlada planira izmjene propisa za koje se očekuje da će kreirati povjerenje u investicije u nekretnine. Beneficije će uključivati izuzeće od poreza na dohodak kompanija ako su određeni zahtjevi ispunjeni.
Velika Britanija	<i>Promjene poreza na dobit kompanija:</i> Predložena mjera povećanja stope poreza manjih preduzeća sa 21% na 22% od 1. aprila 2009. je odložena za 1. april 2010. <i>Promjene indirektnih poreza:</i> Privremeno sniženje standardne stope PDV-a sa 17,5% na 15% uvedeno je od 1. decembra 2008. godine i traje do 31. decembra 2009. <i>Predložene mjere:</i> Vlada će razmotriti dodatne fiskalne stimulanse za 2009. godinu.

4.3. Lokalna samouprava

Prema procjeni Ministarstva finansija, u prvom kvartalu 2009. godine **tekući prihodi lokalne samouprave** iznosili su 51,4 miliona eura ili 1,4% procijenjenog BDP-a za 2009. godinu. U poređenju sa tri mjeseca prethodne godine niži su za 15%, a odnosu na plan niži su za 23%.

Struktura ostvarenih prihoda pokazuje da su najveće učešće ostvarili su prihodi od naknada (39,2%) i poreza (31%), dok se na ostale prihode (takse, primici od otplate kredita i ostali prihodi) odnosilo 29,8%. Posebno lošija naplata ostvarena je od naknada za uređenje građevinskog zemljišta, ostalih naknada kao i od poreza na promet nepokretnosti, poreza na dohodak i lokalnih poreza.

Konsolidovani izdaci lokalne samouprave iznosili su 50,4 miliona eura ili 1,4% procijenjenog BDP-a. U odnosu na prvi kvartal 2008 godine, niži su 2,5%, dok su u odnosu na plan zabilježili smanjenje za 33,4%. Najznačajniju rashodnu stavku u okviru potrošnje lokalne samouprave imaju kapitalni izdaci sa učešćem

od 49%. Zatim, na tekuće izdatke odnosilo se 35%, transfere institucijama, pojedincima, NVO i javnom sektoru 11%, dok se preostalih 5% odnosilo na rezerve, pozajmice i kredite i transfere za socijalnu zaštitu. U prvom kvartalu lokalna samouprava ostvarila je suficit od 1 milion eura (Tabela br. 4.3).

Tabela br. 4.3 - Tekući prihodi i konsolidovani izdaci lokalne samouprave, u mil. eura

Vrsta primitka	Plan I-III 2009.	Ostvareno I-III 2009.	% učešće u BDP-a	% ostvarenje u odnosu na plan	Ostvareno I-III 2008.	% Ostvareno u odnosu na I-III 2008
TEKUĆI PRIHODI	66.99	51.38	1.45	76.70	60.64	84.73
Porezi	21.10	15.80	0.45	74.88	24.54	64.38
Takse	9.74	8.65	0.24	88.81	3.96	218.43
Naknade	28.80	20.15	0.57	69.97	26.44	76.21
Ostali prihodi	7.35	6.78	0.19	92.24	3.32	204.22
Primici od otplate kredita			0.00		2.38	0.00
KONSOLIDOVANI IZDACI	76.1	50.36	1.42	66.18	51.64	97.52
TEKUĆA POTROŠNJA	42.51	25.56	0.72	60.13	24.65	103.69
Tekući izdaci	28.08	17.55	0.50	62.50	17.70	99.15
Bruto zarade i doprinosi na teret poslodavca	9.88	8.58	0.24	86.84	8.00	107.25
Ostala lična primanja	6.96	1.50	0.04	21.55	1.19	126.05
Rashodi za materijal i usluge	6.25	4.95	0.14	79.20	5.83	84.91
Tekuće održavanje	2.54	1.64	0.05	64.57	1.17	140.17
Kamate	0.5	0.27	0.01	54.00	0.16	168.75
Renta	0.35	0.17	0.00	48.57	0.12	141.67
Subvencije	1.10	0.33	0.01	30.00	0.29	113.79
Ostali izdaci	0.5	0.11	0.00	22.00	0.94	11.70
Transferi za socijalnu zaštitu	1.64	0.82	0.02	50.00	0.08	1025.00
Transferi inst. pojedinicima NVO i javnom sektoru	9.90	5.55	0.16	56.06	5.74	96.69
Kapitalni izdaci	33.59	24.80	0.70	73.83	26.99	91.89
Pozajmice i krediti	0.79	0.21	0.01	26.58	0.26	80.77
Rezerve	2.10	1.43	0.04	68.10	0.87	164.37
SUFICIT	-9.11	1.02	0.03		9.00	11.33
Transferi iz Budžeta CG						
Prihodi od privatizacije	11.51	4.84	0.14	42.05	8.67	55.82
Donacije	1.59	0.56	0.02	35.22	0.15	373.33
Pozajmice iz inostranih izvora	2.20	0.33	0.01	15.00	1.53	21.57
Otplata dugova	5.33	4.36	0.12	81.80	4.01	108.73

Izvor: Ministarstvo finansija

4.4. Državni fondovi

Republički fond penzijskog i invalidskog osiguranja²⁶ u prvom kvartalu 2009. godine, ostvario je ukupne primitke u iznosu od 62 miliona eura. Tekući prihodi fonda iznosili su 97,4% primitaka i bili su za 4% viši u odnosu na isti period prethodne godine, ali i za 19% manji u odnosu na plan. Učešće doprinosa kao osnovnog izvora finansiranja Fonda PIO u tekućim prihodima iznosilo je 58,3% i ova kategorija prihoda je bila je niža za 11% za % u odnosu na prvi kvartal prethodne godine. Posebno lošija naplata prihoda ostvarena je od doprinosa iz privrede, koji su zabilježili pad od 24%. Na smanjenje doprinosa uticala je osim primjene niže stope doprinosa za penziono osiguranje u 2009. godini, i znatno smanjena likvidnost privrede i kašnjenje ili neizmirivanje ovih obaveza od strane jednog broja privrednih subjekata. Prihodi od doprinosa iz vanprivrede povećani su za 15% u odnosu na isti period prethodne godine. Istovremeno povećani su transferi iz budžeta za 27% i njihovo učešće iznosi 38%, a Fond je u posmatranom periodu koristio i kreditna sredstva u iznosu od 1,6 miliona eura.

Ukupni izdaci Fonda PIO u prvom kvartalu 2009. godine iznosi li su 65,4 miliona eura, što je za 6% više nego u istom periodu prethodne godine. Najznačajniju rashodnu stavku predstavljaju izdaci za penzije, koji su iznosili 85% ukupnih izdataka, dok se 15% izdataka odnosilo na naknade, dodatke, isplate penzija u stranim zemljama, vojne penzije, doprinose za zdravstvenu zaštitu penzionera, operativne izdatke i otplatu obaveza iz prethodnih godina.

Fond je u prvom kvartalu ostvario deficit od 3,9 miliona eura.

Republički fond zdravstva, na bazi procjene fonda, u prvom kvartalu 2009. godine, ostvario je ukupne primitke u iznosu od 25,5 miliona eura ili 28% manje u odnosu na isti period prethodne godine, odnosno 36% manje od plana. Niže ostvarenje tekućih prihoda rezultat je, smanjene naplate doprinosa po svim kategorijama, kao i nižih transfera iz budžeta.

Ukupni izdaci Fonda zdravstva, u prvom kvartalu ove godine, iznosili su 28,5 miliona eura i za 17% su bili niži u poređenju sa istim periodom prethodne godine, a u odnosu na planirane su manji za 29%. Najveće učešće u ukupnim izdacima (95%) odnosilo se na izdatke po osnovu redovne djelatnosti, dok je 5% sredstava utrošeno za rad Fonda. Poredeći ukupne primitke i realizovane izdatke u prvom kvartalu 2009. godine, fond je ostvario deficit od 3 miliona eura

Prema podacima **Zavoda za zapošljavanje Crne Gore**, ova institucija je u prvom kvartalu 2009. godine ostvarila ukupne primitke u iznosu od 4,1 miliona eura. Tekući primici (doprinosi, takse, ostali prihodi i primici od otplate kredita) činili su 70% prihoda, i bili su niži za 24% u odnosu na prvi kvartal prethodne godine, kao rezultat niže naplate takse na zapošljavanje nerezidentnih lica (za 54%) i primitaka od otplate kredita (za 40%). Transferi iz budžeta bili su niži za 27% i činili su 29% prihoda, dok se ostalih 1% odnosilo prihode od privatizacije.

Izdaci Zavoda u prvom kvartalu 2009. godine iznosili su 3,3 miliona eura i bili su niži za 31% u odnosu na prvi kvartal prethodne godine. U izdacima 30,3% odnosilo se na tekuće izdatke, dok je po osnovu transfera pojedincima, institucijama, i javnom sektoru izdvojeno 30,3%, za transfere za socijalnu zaštitu 24,2%, a za pozajmice i odobrene kredite 15,2%.

Poredeći primitke (tekući primici sa transferima) i ostvarene izdatke u prvom kvartalu 2009. godine, Zavod je poslovao sa suficitom u iznosu od 0,8 miliona eura.

Fond za razvoj je u prvom kvartalu 2009. godine ostvario prihode u iznosu od 0,8 miliona eura, dok su rashodi iznosili 0,3 miliona eura, pa je u posmatranom periodu ostvaren suficit u iznosu od 0,5 miliona eura.

²⁶ Izvor: Republički fond PIO (preliminarni podaci)

Boks br. 4.2 - Mjere vlada zemalja iz okruženja kao odgovor na globalnu ekonomsku krizu

Srbija: Prvim programom mjera Vlade Srbije planirano je da se iz budžeta obezbijede podsticaji za ublažavanje posljedica krize u vrijednosti 2,18% BDP-a. Konkretnе mjere koje su predložene su: direktno subvencionisanje kamatne stope na kredite za likvidnost, sufinansiranje kredita za investicije uz garanciju Garancijskog fonda (Fonda za razvoj), direktno subvencionisanje kamatne stope na potrošačke kredite za kupovinu određenih trajnih potrošnih dobara i Vladine garancije za kredite iz međunarodnih izvora. Istovremeno, sa podsticajima privrednog rasta preduzimaju se i mjere smanjenja potrošnje i racionalizacije u svim državnim sektorima. Okvirni program mjera obuhvata mjere u: sektoru države (smanjivanje rashoda, broja zaposlenih, plata i dr.); sektoru privrede (povećanje likvidnosti privrede, povećanje izvoza, povećanje domaće tražnje kroz realizaciju infrastrukturnih projekata, povećanje investicija kroz stvaranje povoljnijeg poslovнog ambijenta, smanjenje fiskalnog opterećenja); finansijskom sektoru (povećanje trgovine hartijama od vrijednosti); sektoru stanovništva (ukidanje poreza na kamatu, stimulisanje novog zapošljavanja, socijalna zaštita i dr.).

U aprilu 2009. godine Vlada Srbije je donijela drugi paket mjera, kojim je teret prilagodjavanja krizi najviše prebačen na javni sektor. Paket mjera obuhvata: smanjenje troškova državne administracije i to u Vladi, ministarstvima, opštinama, Narodnoj banci Srbije i privrednim komorama (planirana ušteda od 90 milijardi dinara). Plate u državnoj administraciji preko 40.000 dinara neto se smanjuju za 10%, a preko 100.000 dinara neto za 15% na razliku iznad 40.000. najviši iznos neto plate limitira se na iznos šestostrukе prosječne zarade u Srbiji. Ovaj paket mjera obuhvata i sledeće mјere koje će obezbijediti i dodatne uštede: smanjenje broja zaposlenih u državnoj administraciji; smanjenje broja regulatornih tijela; kao i smanjenje drugih administrativnih troškova. U ovaj paket mjera ulaze i mјere koje će obezbijediti povećanje budžetskih prihoda od 16 milijardi dinara i to: povećanje akciza na benzin i dizel goriva; uvođenje privremene takse od 10% na potrošene impulse u mobilnoj telefoniji; povećanje poreza na imovinu i luksuzna vozila; privremena naknada na ostale prihode. Okvirni program mjera obuhvata i stimulativni paket koji obuhvata: subvencionisane kredite za privredu (162 milijarde dinara); aktivne mјere zapošljavanja (novi program za zapošljavanje – „Prva šansa“, program javnih radova, krediti za početnike bez hipoteke, krediti Fonda za razvoj za mala i srednja preduzeća); investicije u saobraćajnu infrastrukturu).

Najnoviji paket mjera koji stupa na snagu 18. maja 2009. godine obuhvata: kredite za likvidnost sa deviznom klauzulom po kamati od 3% godišnje; dinarske kredite za likvidnost po kamati do 10,5% (referentna kamatna stopa minus 3,5 procenntih poena); stimulativne izvozne kredite; potrošačke kredite za kupovinu građevinskog materijala; niže kamatne stope za kredite preko Fonda za razvoj i dr. Za kredite preduzećima u nerazvijenim područjima, kamata će biti 0,5% godišnje, a u razvijenim će se kretati do 2,5% na godišnjem nivou. Novi paket mjera polazi od pretpostavke da će banke odobriti dodatnih 40 milijardi dinara kredita za likvidnost preduzeća, čime bi ukupan iznos pozajmica privredi i stanovništву trebalo da se poveća na oko 180 milijardi dinara.

U januaru i maju ove godine Međunarodni monetarni fond je odobrio Srbiji stand-by aranžmane (opširnije u boksu br. 5.3).

Hrvatska: Vlada Republike Hrvatske je 26. februara 2009. godine usvojila paket antirecesijskih mјera, koje obuhvataju: a) dodatno jačanje makroekonomske stabilnosti kroz *rebalans budžeta*: najavljen je aktiviranje različitih ušteda u budžetu b) *smanjivanje pojedinih parafiskalnih plaćanja*, kao što je smanjenje članarine (doprinosa) koju preduzeća plaćaju Hrvatskoj privrednoj komori i to za 25%; c) *osiguranje likvidnosti javnih preduzeća*, a time i privatnog sektora kroz skraćenje rokova plaćanja obaveza javnih preduzeća unutar 60 dana, kao i štednju na svim nivoima poslovanja javnih preduzeća. Ukupan efekat ušteda se procjenjuje na 2 milijarde kuna; d) *jačanje finansijske poz-*

cije Hrvatske banke za obnovu i razvoj, tako što će se za njene programe (namijenjene osiguranju pomoći hrvatskim izvoznicima i daljem podsticanju malog i srednjeg preduzetništva, turizma i poljoprivrede) osigurati dodatnih 400 miliona eura od strane međunarodnih finansijskih institucija (EIB, Svjetska banka i drugi); e) *mjere podrške tržištu nekretnina*: radi poboljšanja likvidnosti i podsticanja građevinske industrije Vlada će subvencionisati kamatne stope na kredite za kupovinu prvog stana i povećanje kvadrature stana, pozvati banke na smanjenje kamatnih stopa na stambene kredite, kao i građevinske firme da smanje cijena stanova; f) *mjere za jačanje turizma*: usmjeravanje postojećih sredstava za povećanje konkurentnosti i promocije hrvatskog turizma i podsticanje domaćeg turizma (npr. kroz davanje preporuke svim hrvatskim školama da maturska i druga putovanja budu u Hrvatskoj); g) *pojačan nadzor nad uvozom*, radi zaštite domaće industrije i domaćih potrošača; h) *osiguranje adekvatnih sredstava za održavanje životnog standarda najugroženijih u društvu*; i) *usklađivanje državnih pomoći sa sastavom pomoći Evropske unije*: povećaće se maksimalni iznos pomoći koje preduzeće može dobiti tokom tri godine bez mišljenja Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja (tzv. „de minimis“) sa sadašnjih 200 hiljada na 500 hiljada eura; izvršiće se pre-alokacija dosadašnje pomoći u efikasnije i djelotvornije oblasti (područja malog i srednjeg poduzetništva, obrazovanja i ostalih djelova nacionalne ekonomije koji će garantovati brže efekte na privredni razvoj i konkurenčnost pojedine grane industrije); dodatno će se povećati garantni potencijal Hrvatske agencije za malo gospodarstvo, s ciljem pomoći malim i srednjim poduzetnicima; j) *podsticanje direktnih ulaganja i prenosa tehnologija*: osiguraće se efikasnija koordinacija državnog i lokalnog nivoa u pogledu stvaranja povoljnijih uslova za strana direktna ulaganja; ubrzće se aktivnosti kod već pripremljenih projekata; uveće se ubrzani postupak dobijanja svih dozvola u roku od 45 dana za direktna ulaganja veća od 10 miliona eura; podstaći će se prenos tehnologija iz akademskih i istraživačkih ustanova u privredu.

Akcioni plan za turizam usvojen za 2009. godinu predviđa mjere sezonskog ukidanja viza za Rusiju i Ukrajinu (privremeno ukidanje od 1. juna do 31. oktobra 2009), a razmotriće se mogućnost ukidanja i za Kinu i Indiju. Mjere se odnose i na rasterećenje sektora od parafiskalnih davanja - smanjenje naknada za Zaštitu autorskih muzičkih prava, smanjenje pretplate turističkih kompanija za Hrvatsku radio televiziju, kao i smanjenje spomeničke rente. Za iduću godinu će se razmotriti visina stope PDV-a za turizam.

Hrvatska je izvršila (početkom aprila) rebalans budžeta kojim su budžetski prihodi smanjeni sa 124 na 116 milijardi kuna, a rashodi sa 126,9 na 121,5 milijardi kuna. Planirano je smanjenje fonda plata za 1,4 milijarde kuna. Rebalansom su planirane uštede na materijalnim rashodima, subvencijama, pomoći datoju u inostranstvu, i na drugim rashodima. Najveći podbačaj prihoda u Vladi očekuje se kod PDV-a, zatim od doprinosa, i od trošarina. Cilj rebalansa budžeta je očuvanje socijalnih prava, odnosno zaštita socijalno najugroženijih, i njime se neće dirati penzije, sredstva za socijalnu pomoć, porodiljske naknade i dječji dodatak.

Bosna i Hercegovina: Mjere Vlade Federacije Bosne i Hercegovine su: a) *reformajavne uprave*: mjere racionalizacije broja zaposlenih u administraciji, uz istovremeno utvrđivanje programa za zbrinjavanje radnika koji će eventualno ostati bez posla; b) *mjere rasterećenja i finansijske podrške privredi*, koje obuhvataju: 1) izmjene zakona o doprinosima tako da se od 1. januara 2009. godine smanjuju doprinosi za zdravstveno osiguranje za 1,5 p.p., a doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje, kao i doprinosi za zapošljavanje za 1 p.p. Na ovaj način, u prvom kvartalu 2009. godine smanjiće se opterećenje privrede za 3,5 p.p. dok će se do 2012. godine ostvari smanjenje za 15 p.p.; 2) ukinuta su parafiskalna opterećenja privrede, i to: naknade za korišćenje opštetskorisnih funkcija šume koju plaćaju sva pravna lica koja obavljaju privrednu djelatnost na teritoriji Federacije BiH; naknade za vodoprivredu; turističku članarinu preduzeća koja su posredno ili neposredno vezana za turizam; 3) pokrenuće se inicijativa izmjene zakona o komorama, s ciljem smanjenja članarina, a kantonima i opštinama se preporučuje da preispitaju visine raznih parafiskalnih opterećenja u cilju rasterećenja privrede; 4) Zakonom o javnim nabavkama se zadržava preferencijal za domaće isporučioce 5-10%; c) *jačanje uloge Razvojne banke Federacije BiH*: 1) povećati aktivnosti kreditiranja i izdavanja garancija domaćoj privredi, posebno izvozno orijentisanim kompanijama u iznosu od najmanje 100 miliona

KM, te tražiti finansijsku podršku međunarodnih subjekata; 2) putem Razvojne banke Federacije BiH i komercijalnih banaka osigurati sredstva od najmanje 1.000 miliona KM, koja će se koristiti za nove kreditne linije privredi, uz kamatnu stopu ne veću od 6%; 3) u saradnji sa Agencijom za bankarstvo Federacije BiH omogućiti reprogram već plasiranih kredita stanovništvu i privredi u cilju podsticanja potrošnje.

Vlada Bosne u Hercegovine skolopila je aranžman sa Međunarodnim monetarnim fondom (opširnije u boksu br. 5.3).

Makedonija: Vlada Republike Makedonije donijela je paket od 10 mjer za ublažavanje posljedica globalne finansijske krize. Ukupna podrška iznosi 330 miliona eura. Paket mjer obuhvata snižavanje poreza i otpis neplaćenih doprinosova za socijalnu zaštitu. Takođe, obuhvata dalje snižavanje poreza na profit i poljoprivredni dohodak kao i otpis obaveza preduzećima po osnovu doprinosova za zdravstveno osiguranje. Mjere podrazumijevaju reprogramiranje načina izmirenja poreskih obaveza, tj. firme koje se suočavaju sa poteškoćama plaćanja poreza imaju mogućnost izmirenja poreskih obaveza u ratama. Mjere, takođe, obuhvataju snižavanje carinskih stopa, što omogućava kompanijama da budu konkurentnije na inostranom tržištu tako što će uvoziti sirovine bez carina ili po manjim carinskim stopama. Uticaj krize posebno će se osjetiti u realnom sektoru jer određeni broj kompanija izvozi svoje proizvode na evropsko i svjetsko tržište i to u zemlje koje su već u recesiji. Vlada planira da ovaj paket mjer finansira kroz međunarodne pozajmice i izdavanje euroobveznica.

Početkom 2009. godine Vlada Republike Makedonije je najavila krupan dugogodišnji infrastrukturni program. Procjenjuje se da će vrijedjeti oko 8 milijardi eura, ili 120% BDP-a, koji će se implementirati u periodu od 7 godina. Program uključuje veliku rekonstrukciju putne i energetske infrastrukture u zemlji, i očekuje se da će ublažiti posljedice globalne krize kao i da će poboljšti konkurentnost cjelokupne ekonomije.

Krajem aprila 2009. godine Vlada Republike Makedonije usvojila je rebalans budžeta baziran na prerađenom makroekonomskom okviru (1% rasta BDP-a i inflacija od 1%, za razliku od prethodno procijenjenog rasta BDP-a od 5,5% i inflacije u iznosu od 3%). Budžet Republike Makedonije za 2009. godinu je planiran na 2,7 milijarde eura, a poslije rebalansa bi trebalo da bude 2,4 milijarde evra. Deficit će se održati na nivou 2,8% BDP-a. Budžet treba da održi makroekonomsku stabilnost i smanji pritisak na domaće tržište kapitala. Takođe, Vlada je najavila da će obezbijediti pozajmicu u iznosu 100 miliona eura od EIB za finansijsku pomoć malim i srednjim preduzećima. Istovremeno, Centralna banka kontinuirano sprovodi restriktivnu monetarnu politiku u poslednjih 15 mjeseci (da se uspori rast kredita, da se smanji agregatna tražnja i da se smanji pritisak na rezerve koje opadaju u poslednjih šest mjeseci - podaci MMF-a, kraj aprila 2009. godine).

DRŽAVNI DUG

5

Prema podacima Ministarstva finansija, državni dug na kraju prvog kvartala 2009. godine iznosio je 1.016,2 miliona eura ili 28,7% procijenjenog BDP-a za 2009. godinu.²⁷

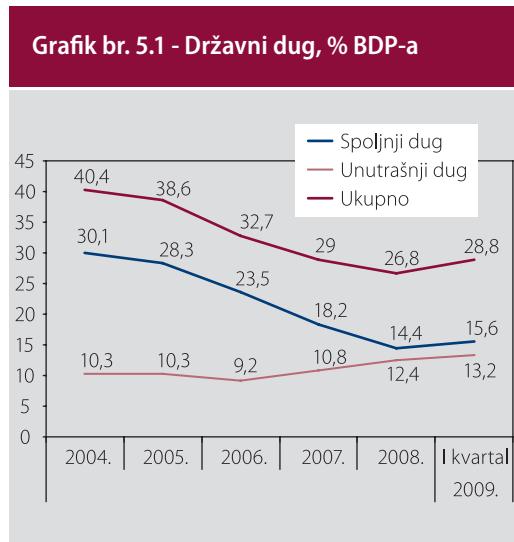
Tabela br. 5.1 – Struktura javnog duga, u 000 000 eura

Ukupan državni dug	1.016,2
	28,7% BDP
Unutrašnji dug	465,8
	13,2% BDP
Spoljni dug	550,4
	15,6% BDP
Državni dug sa dugom javnih preduzeća	1.093,1
	30,9% BDP

Izvor: Ministarstvo finansija

U odnosu na kraj 2008. godine državni dug je veći za 121,5 miliona eura. Garancije Crne Gore za kredite javnih preduzeća iznose oko 63,4 miliona eura ili 1,8% BDP-a, odnosno 6,2% državnog duga. Državni dug sa dugom javnih preduzeća iznosi je 1.093,1 miliona eura ili 30,9% procijenjenog BDP-a (tabela br. 5.1).

Grafik br. 5.1 - Državni dug, % BDP-a

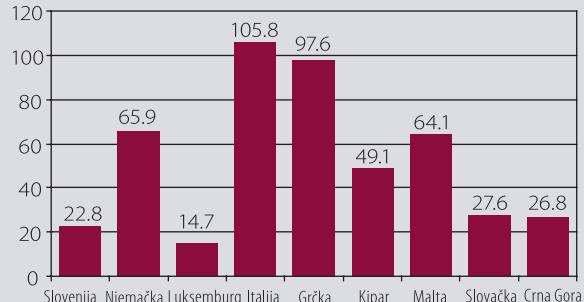
Boks br. 5.1 – Državni dug u uslovima globalne finansijske krize

Prema definiciji, državni dug jedne zemlje predstavlja unutrašnje i spoljne finansijske obaveze, kojima Vlada jedne države preuzima i realizuje obaveze. U slučaju Crne Gore državni dug se odnosi na otplatu potraživanja restitucije, stare devizne štednje, kreditnih rata i aranžmana za realizaciju važnih infrastrukturnih projekata – vodosnabdevanja, željezničke infrastrukture i dr., kao i drugih važnih strateških projekata koji se tiču projekata lokalnog i regionalnog razvoja.

²⁷ Procijenjeni bruto domaći prozvod za 2009. godinu iznosi 3.538,0 miliona eura

Državni dug u vrijeme globalne finansijske krize ima tendenciju rasta u većini zemalja u Euro zoni. Treba imati u vidu da Maastrichtski kriterijum propisuje limit državnog duga u visini od 60% BDP-a kao gornju granicu tolerancije koju je Evropska monetarna unija postavila. Međutim, neke od zemalja, članica Evropske monetarne unije probile su navedeni limit. Na primjer, kod Italije ovaj pokazatelj na kraju 2008. godine iznosi preko 105%, kod Grčke preko 90% i Francuske skoro 70%.

Grafik br. 1 – Udio državnog duga u BDP, %, kraj 2008.

Izvor: Economic forecast, European Commission, Spring 2009.

Prema istraživanju MMF-a, državni dug u euro zoni u 2008. godini je iznosio 69,3% BDP-a (tabela br. 1).

Tabela br. 1 – Euro zona, dinamika državnog duga

	Projek 2002-2006.	2007.	2008.	2009.	2010.
Bruto državni dug (% BDP-a)	69,1	66,0	69,3	77,7	83,8
Neto državni dug (obaveze – aktiva) (% promjena)	0,5	-2,2	3,3	8,3	6,1

Izvor: Economic forecast, European Commission, Spring 2009.

Državni dug će, prema projekcijama MMF-a, u narednom periodu zabilježiti nagli rast, posebno u Irskoj, Letoniji, Velikoj Britaniji, Španiji, Francuskoj i Litvaniji. Smanjenje državnog duga, kako se očekuje, zabilježiće Kipar. Udio državnog duga u BDP-u ostaće nepromijenjen kada je Danska u pitanju, dok mali porast ovog udjela se očekuje u Bugarskoj, Estoniji i Luksemburgu.

Globalna finansijska kriza nastaviće da utiče na smanjenje prihoda Budžeta, što će izazvati pojavu budžetskog deficit-a. Takva situacija neće zaobići ni Crnu Goru. Crna Gora je u povoljnoj poziciji kada je u pitanju zaduživanje. Državni dug Crne Gore u prvom kvartalu 2009. godine iznosi 28,7% BDP-a, tako da Crna Gora spada u red zemalja čiji je državni dug znatno ispod limita koji propisuje Maastrichtski kriterijum. i Evropska unija i ima gotovo najniže zaduženje u Evropi.

5.1. Unutrašnji dug

Unutrašnji državni dug na kraju prvog kvartala 2009. godine iznosio je 465,8 miliona eura i u odnosu na kraj 2008. godine je uvećan za 52,8 miliona eura. Rast unutrašnjeg duga u toku 2009.

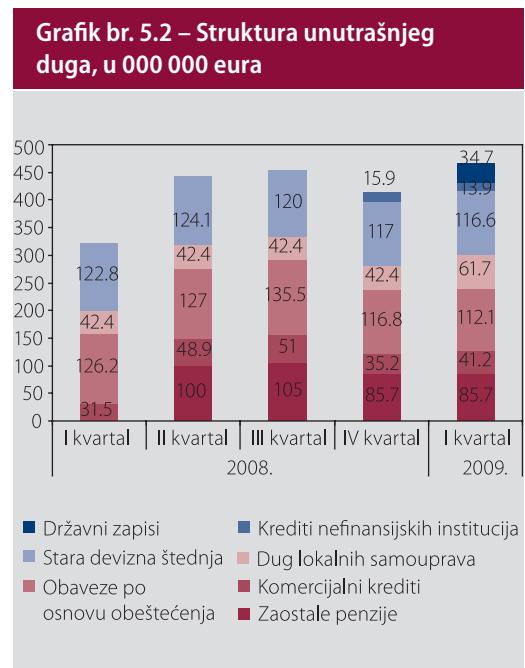
godine uzrokovan je nastavkom realizacije projekata Direkcije za saobraćaj u cilju rješavanja uskih grla u saobraćaju, preuzimanjem duga Željezničkog prevoza Crne Gore i Željezničke infrastruktu-

re Crne Gore prema komercijalnim bankama u iznosu od oko 3 miliona eura i preuzimanjem duga Radio televizije Crne Gore u iznosu od 4,1 miliona eur, emisijom državnih zapisa u iznosu od 34,7 miliona eura i povećanjem zaduženosti opština.

U strukturi unutrašnjeg duga na kraju prvog kvartala ove godine najveće učešće bilježi dug po osnovu stare devizne štednje (25%), zatim obaveze po osnovu obeštećenja (24,1%) i zaostalih penzija (18,4%), dok se na dug lokalnih samouprava odnosilo 13,2%, komercijalnih kredita 8,8%, državnih zapisa 7,4% i kredita nefinansijskih institucija 3% unutrašnjeg duga (tabela br. 5.2, grafik br. 5.2).

Ukupna obaveza po osnovu restitucije iznosi 112,1 miliona eura, što je za 4,7 miliona eura manje nego na kraju 2008. godine. Smanjenje iznosa duga po osnovu restitucije uzrokovano je isplatom obaveza u gotovini i otkupom obveznica serije F001 i F002 od strane države na berzi. U januaru ove godine, Vlada CG je počela otkup obveznica restitucije. Ukupno je otkupljeno obveznica nominalne vrijednosti oko pet miliona eura, za šta je plaćeno oko 1,5 miliona eura.

Dug opština iznosi 61,7 miliona eura i u odnosu na kraj prethodne godine uvećan je za 19,3 miliona eura.

U toku prvog kvartala 2009. godine po osnovu kamate rezidentima plaćeno je oko 0,4 miliona eura, a po osnovu glavnice 16,8 miliona eura.

Tabela br. 5.2 - Struktura unutrašnjeg duga, 31. mart 2009. godine

Kreditor	Stanje duga u mil. eura	Učešće unutr. duga u procijenjenom BDP-u %	% unutrašnjeg duga	% javnog duga
Stara devizna štednja	116,6	3,3	25,0	11,5
Dug lokalnih samouprava	61,7	1,7	13,2	6,1
Obaveze po osnovu obeštećenja	112,1	3,2	24,1	11,0
Krediti kod poslovnih banaka ²⁸	41,2	1,2	8,8	4,1
Krediti nefinansijskih institucija	13,9	0,4	3,0	1,4
Zaostale penzije	85,7	2,4	18,4	8,4
Državni zapisi	34,7	1,0	7,4	3,4
UKUPNO	465,8	13,2	100,0	45,8

Izvor: Ministarstvo finansija

²⁸ U iznos komercijalnih kredita uključeni krediti Ministarstvu finansija, državnih fondova i dug Željeznice kod komercijalne banke u iznosu od 3,3 miliona eura.

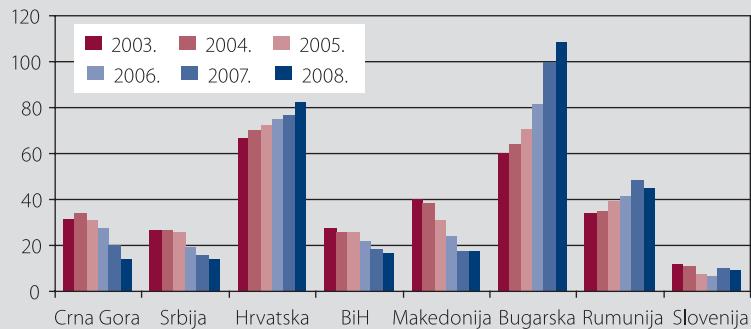
5.2. Spoljni dug

Na kraju prvog kvartala 2009. godine, spoljni dug je iznosio 550,4 miliona eura, što čini 15,6% procijenjenog BDP-a (tabela br. 5.3).

Boks br. 5.2 – Upoređenje spoljnog duga Crne Gore sa zemljama iz regiona

Spoljni dug Crne Gore ima opadajuću tendenciju u odnosu na BDP. Poređenjem za zemljama regiona možem primjetiti da se Crna Gora nalazi među najniže zaduženim zemljama (grafik br 1).

Grafik br. 1 – Udio spoljnog duga u BDP – region, 2003-2008

Izvori: Ministarstvo finansija Crne Gore, Ministarstvo finansija Srbije, Hrvatska Narodna banka, Centralna banka BiH, Ministarstvo finansija Makedonije, Bugarska Narodna banka, Rumunska Narodna banka, Ministarstvo finansija Slovenije, MMF

U odnosu na kraj 2008. godine, spoljni dug je uvećan za 68,7 miliona eura. Uvećanje ino duga tokom prvog kvartala rezultat je preuzimanja duga Željezničke infrastructure Crne Gore A.D. prema Češkoj eksportnoj banci (ČEB) u iznosu od 45,0 miliona eura, prema Evropskoj investicionoj banci (EIB) u iznosu od 7 miliona eura (do sada realizovano 0,2 miliona eura), Evropskoj banci za obnovu i razvoj (EBRD) u iznosu od 11 miliona eura (do sada realizovano 3,5 miliona eura) i preuzimanjem duga Željezničkog prevoza Crne Gore A.D. prema EUROFIMI u iznosu od 34,5 miliona CHF. Stanje duga je umanjeno na osnovu redovnih otplata

glavnice u iznosu od oko 4,2 miliona eura. Pored toga, po osnovu kamate nerezidentima otplaćeno je oko 3,4 miliona eura.

Od ukupno raspoloživih kreditnih sredstava ostaje mogućnost povlačenja sredstava po osnovu IDA kredita oko 11,5 miliona SDR-a, KfW kredita (vodosnabdijevanje faza II i III) 28,3 miliona eura, EBRD kredita za projekat rehabilitacije puteva u iznosu od oko 2,6 miliona eura, Poljskog kredita u iznosu od oko 1,0 miliona eura, mađarskog kredita u iznosu od oko 3,2 miliona eura i francuskog kredita za EPCG oko 1,9 miliona eura, kao i preuzetih

Tabela br. 5.3 - Struktura spoljnog duga u periodu januar-mart 2009. godine)

Kreditor	Stanje duga	Spoljni dug/ BDP	Učešće u spolnjem dugu	Učešće u javnom dugu
	mil. eura		%	
Međunarodna banka za obnovu i razvoj (IBRD)	186,7	5,3	33,9	18,4
Međunarodna finansijska organizacija (IFC)	7,4	0,2	1,3	0,7
Zemlje članice Pariskog kluba kreditora ²⁹	130,5	3,7	23,7	12,8
Međunarodna organizacija za razvoj (IDA) ³⁰	55,1	1,6	10,0	5,4
Evropska investiciona banka (EIB) ³¹	36,2	1,0	6,6	3,6
Evropska banka za obnovu i razvoj (EBRD)	12,0	0,3	2,2	1,2
Razvojna banka Savjeta Evrope	1,4	0,0	0,3	0,1
Evropska Zajednica	5,5	0,2	1,0	0,5
Kreditna banka za obnovu - Njemačka (KFW)	11,5	0,3	2,1	1,1
Austrijski kredit	4,1	0,1	0,7	0,4
Mađarski kredit	11,8	0,3	2,1	1,2
Poljski kredit	11,3	0,3	2,1	1,1
Societe Generale - Education IT	0,5	0,0	0,1	0,0
Francuski kredit ³²	8,1	0,2	1,5	0,8
EUROFIMA - dug Željeznice ³³	23,3	0,7	4,2	2,3
Češki EXIM - dug Željeznice	45,0	1,3	8,2	4,4
UKUPNO	550,4	15,6	100,0	54,2

Izvor: Ministarstvo finansija

kredita Željeznice kod EIB u iznosu od 6,8 miliona eura i EBRD u iznosu od 7,5 miliona eura.

U budućem periodu očekuje se da će biti i povučena sredstva robnog kredita Vlade Španije za reciklažni centar u Podgorici u iznosu od 5 miliona eura, sredstva robnog kredita Erste Bank iz Austrije u iznosu od 6 miliona eura, kredita Međunarodne banke za obnovu i razvoj (IBRD) za projekat „Katastar“ u iznosu od 11 miliona eura i „Energetska efikasnost“ u iznosu od 6,5 miliona eura, kao i 4 miliona eura iz kredita Evropske investicione banke (EIB) potpisanih za vrijeme SCG, za projekat rehabilita-

cije puteva i 5 miliona eura za projekat otpadne vode i sredstva kredita za finansiranje projekta „Nabavka specijalnih vozila za gašenje požara i spasavanje“ kod austrijske banke Steiermarkische Bank und Sparkassen AG u iznosu od 22,0 miliona eura. Shodno navedenom, ukupan iznos raspoloživih, a nepovučenih sredstava je oko 124,2 miliona eura.

U prvom kvartalu 2009. godine Ministarstvo finansija je potpisalo Ugovor o kreditu za finansiranje projekta „Nabavka specijalnih vozila za gašenje požara i spasavanje“ sa austrijskom bankom Steiermarkische Bank und Sparkassen A u iznosu od 22 miliona eura.

²⁹ Iznos originalnog duga u eurima je 71%, američkim dolarama 26% i 3% u ostalim valutama.

³⁰ Originalni iznos je u specijalnim pravima vučenja (SDR). Korišćen je kurs XDR/EUR = 1.1666

³¹ Krediti EIB u ukupnom iznosu od 47,0 miliona eura koje servisiraju javna preduzeća (Monteput, Aerodromi CG i EPCG) ne ulaze u iznos spoljnog duga, već se tretiraju kao garancije.

³² Robni kredit - EPCG

³³ Dug prema EUROFIMA je 34,5 miliona CHF, korišćen kurs 0,6745.

Buduća povlačenja

U toku 2009. godine Odlukom o zaduživanju o davanju garancija Crne Gore za 2009. godinu predviđeno je i potpisivanje sljedećih ugovora o kreditima za realizaciju sledećih projekata:

- Projekti „Održivi razvoj turizma”, „Razvoj ruralnih područja” i „Zdravstvo” (Ugovor o kreditu sa EBRD, ukupno 19,9 miliona eura)
- Projekat „Vodosnabdijevanje i otpadne vode, faza IV” (Ugovor o kreditu sa KfW, ukupno 25 miliona eura)
- Projekti „Čvrsti otpad”, „Rješavanje uskih grla u saobraćaju” i „Otpadne vode” (Ugovor o kreditu sa EIB³⁴, ukupno 60 miliona eura)
- Projekat „Stanovi solidarnosti” (Ugovor o kreditu sa CEB³⁵, ukupno 5 miliona eura)
- Projekat „Nabavka opreme za kliniku za onkologiju” (9,2 miliona eura), kao i potpisivanje ugovora o kreditu za finansiranje budžetske potrošnje (Ugovor o kreditu sa Vladom Austrije, u iznosu do 75 miliona eura).

Osim navedenog, predviđeno je da Crna Gora izda garancije za sljedeće kredite: kredit EBRD za realizaciju projekta za Željeznicu, faza III u iznosu od 4 miliona eura i projekat „Elektifikacija pruge Nikšić-Podgorica” u iznosu od 12 miliona eura,

kredit KfW za projekte „Termoelektrana Pljevlja I i Trafostanica Ribarevine” u iznosu od 15 miliona eura, „HE Piva” u iznosu od 9,5 miliona eura i „Podrška bankarskom sektoru” u iznosu do 50 miliona eura. Takođe, Crna Gora će garantovati i za sljedeće kredite: kredit EIB za projekat za Željeznicu, faza II u iznosu od 7 miliona eura i „Podrška bankarskom sektoru” u iznosu do 80 miliona eura, kredit kod Abu Dabi Fonda za razvoj za projekat „Regionalni vodovod” u iznosu do 15 miliona eura i bilateralni kreditni aranžman za podršku privredi u iznosu od 20 miliona eura, za koji će se kreditor naknadno odrediti.

5.3. Projekcija i održivost državnog duga

Projekcija Ministarstva finansija o kretanju državnog duga u periodu 2009-2012. godina zasnovana je na preuzetim zakonskim i ugovorenim obavezama Države, u cilju procjene održivosti duga. Procjena Odsjeka za upravljanje dugom i gotovinom je da će se u 2009. godini povećati iznos spoljnog duga za oko 210 miliona eura, bez finansiranja eventualnog budžetskog deficita, dok će se unutrašnji dug povećati u iznosu od oko 110 miliona eura, a ukupan iznos duga dostići će nivo od oko 34,4% BDP-a (tabela br. 5.4)

Tabela br. 5.4 - Projekcija visine i strukture državnog duga Crne Gore, kraj 2009-2012. god.

	2009. osnovni scenario	2009. maksimalni projektovani iznos	2010.	2011.	2012.
Inostrani dug (u mil eura)	691,7	905,8	1.065,0	1.153,2	1.133,3
Inostrani dug (u % BDP-a ³⁶)	19,6	25,6	28,0	28,1	26,3
Unutrašnji dug (u mil eura)	523,0	715,2	616,5	595,2	595,2
Unutrašnji dug (u % BDP-a)	14,8	20,2	16,2	14,5	13,8
Ukupan dug (u mil eura)	1.214,7	1.621,0	1.681,5	1.748,4	1.728,5
Ukupan dug (u % BDP-a)	34,4	45,8	44,2	42,7	40,2

Izvor: Ministarstvo finansija

³⁴ Evropska investiciona banka

³⁵ Banka za razvoj Savjeta Evrope

³⁶ Procijenjeni BDP u 2009. god. 3.538 mil. eur, u 2010. god. 3.807 mil. eur, u 2011. god. 4.098 mil. eur, a u 2012. god. 4.303 mil. eur

Pretpostavke na kojima se zasniva projekcija kretanja **unutrašnjeg duga** su sljedeće:

- obaveze po osnovu restitucije dostići će zakonski limit od oko 10% BDP-a, dok će otplata obaveza po ovom osnovu iznositi 0,5% BDP-a,
- iznos otplate obaveze po osnovu zaostalih penzija biće 34 miliona eura godišnje i isplatiće se u potpunosti do kraja 2011. godine,
- iznos duga lokalnih samouprava će ostati na sadašnjem nivou,
- otplata obaveza po osnovu devizne štednje iznosiće oko 14 miliona eura godišnje,
- nije uzet u obzir otkup obveznica stare devizne štednje OB16 i OB17 i D017 i D07³⁷, kao ni otkup obveznica restitucije, a nacrtom Budžeta za 2009. godinu predviđen je otkup u ukupnom iznosu od oko 20 miliona eura.

Za projekciju **spoljnog državnog duga** izvršena je projekcija novih zaduženja i transfervnih zajmova u skladu sa dogovorenim okvirom saradnje sa međunarodnim i bilateralnim kreditorima, a

sredstva će se koristiti za projekte iz oblasti otpadnih voda, regionalnog vodosnabdijevanja, putne i željezničke infrastrukture i energetike. U 2009, 2010, 2011. godini dodato je po 100 miliona eura za finansiranje eventualnog budžetskog deficit-a, koji se u narednom periodu može javiti kao posljedica nižeg rasta BDP-a od prethodno planiranog, a očekuje se da će se finansiranje obezbijediti iz inostranih izvora. Projekcija ne uključuje obaveze koje će nastati po osnovu izgradnje autoputa Bar-Boljare, kao ni druge infrastrukturne projekte koji nijesu definisani saradnjom sa međunarodnim finansijskim institucijama i bilateralnim kreditorima. Takođe, nije uzet u obzir eventualni rast obaveza Fonda PIO i Fonda Zdravstva, uslijed negativnih demografskih kretanja strukture stanovništva.

Kada je u pitanju uticaj Globalne finansijske krize na trošak zaduživanja, s obzirom na to da su glavni izvor finansiranja Crne Gore međunarodne finansijske institucije, Ministarstvo finansija smatra da se trošak finansiranja Države neće značajnije povećati. Međutim, međunarodne finansijske institucije najčešće dodjeliuju kreditna sredstva za određene projekte i problemi se mogu javiti u slučaju potrebe finansiranja tekuće potrošnje.

Boks br. 5.3 – Stand-by aranžmani MMF-a

Stand-by aranžman je finansijska pomoć MMF-a koja se članici odobrava iz opštih izvora³⁸ do određenog iznosa i u određenom vremenskom periodu, pod uslovom da članica ispoštuje odredbe sporazuma. Odobrava se zemljama članicama sa poremećajima u platnom bilansu na osnovu njihovog pisma namjere i memoranduma o ekonomskoj i finansijskoj politici.

Stand-by aranžmani su veoma poželjni u vrijeme globalne finansijske krize kada se javlja deficit, kako u platnom bilansu, tako i u budžetu. Da bi se realizovao aranžman sa MMF-om, države članice koje ulaze u finansijske aranžmane sa MMF-om, kroz tzv. stand by aranžmane, obavezuju se na sprovođenje određenih politika, koje su rezultat pregovora i usaglašavanja sa MMF-om. Aranžmanom sa MMF-om, može se reći, ograničava se i usmjerava politika Vlade, što znači da se Vlada obavezuje da poštuje mjere definisane aranžmanom. Većina aranžmana koje je MMF poslednjih mjeseci zaključio sa državama pogodenim ekonomskom krizom fokusirana je na održavanje finansijske i fiskalne stabilnosti.

Crna Gora do sada nije koristila aranžman sa MMF-om. Pošto je izvjesno da će u narednom periodu biti neophodno dodatno eksterno finansiranje potrebno je razmotriti da li koristiti sredstva MMF-a ili neke druge izvore. Aranžman

³⁷ Obveznice devizne štednje građana koje dospijevaju 2016. i 2017. godine

³⁸ GRA - General Resources Account. Izvori koji se koriste za redovno poslovanje MMF-a.

sa MMF-om bi mogao biti koristan za Crnu Goru, jer bi povećao kredibilitet zemlje i bankarskog sistema. Aranžman bi značio i obezbjeđenje dodatne likvidnosti za bankarski sistem, kao i sredstva za eventualno restrukturiranje problematičnih banaka. Treba imati u vidu i da u okviru programa sa MMF-om mogu biti očekivana odredjena „bolna“ prilagodjavanja, koja bi zbog prirode monetarnog režima bila na fiskalnoj strani. Prije donošenja konačne odluke neophodno je detaljno sagledati i sve alternativne izvore zaduživanja.

MMF je Srbiji odobrio prvi aranžman u januaru 2009. godine u iznosu od 402,5 miliona eura u trajanju od 15 mjeseci, kao podršku programu Vlade Srbije da održi makroekonomsku i finansijsku stabilnost države s obzirom na globalnu finansijsku krizu. Programom je previđena restriktivna fiskalna politika, deficit budžeta Srbije u 2009. godini manji od 1,75% BDP-a, kontrola inflacije i nastavak strukturnih reformi za jačanje privrednog rasta i izvoza. Mjere programa obuhvataju i ograničavanje rasta penzija i zarada u javnom sektoru i racionalizacije potrošnje. U maju 2009. godine MMF je odobrio Srbiji novi stand-by aranžman u iznosu od 2,94 milijarde eura, koji traje do aprila 2011. godine, za jačanje deviznih rezervi i kursa nacionalne valute. Novi program je bio neophodan, jer su se pokazale nerealnim pretpostavke koje su korišćene prilikom koncipiranja prvog programa. Ovaj aranžman pomoći će očuvanju fiskalne stabilnosti, solventnosti banaka i stabilnosti deviznog kursa. Međutim, aranžman nosi i velike troškove, jer Vlada mora da poveća poreze i smanji troškove državnih organa.

Bosna i Hercegovina sklopila je aranžman sa MMF-om vrijedan 1,2 milijarde eura na period od tri godine u kvotama od 400 milion eura godišnje od čega se dvije trećine odnosi na Federaciju Bosne i Hercegovine, a jedna trećina na Republiku Srpsku. Cilj aranžmana je pomoći očuvanju makroekonomске stabilnosti i podrška održivom srednjoročnom rastu. Aranžman sa MMF-om će pokrenuti neophodan proces smanjenja javne potrošnje i dovođenja budžeta u realni okvir. Pomenuti aranžman MMF bi trebalo da odobri u drugoj polovini 2009. godine.

Rumunija je sklopila stand-by aranžman sa MMF-om u iznosu od 12,95 milijardi eura. Aranžman je dogovoren za period od dvije godine. Prva tranša će biti u iznosu od 5 milijardi eura. Stand-by sporazum ima za cilj da pomogne Rumuniji da izđe na kraj sa uticajem naglog pada priliva kapitala koji je rezultat međunarodne finansijske krize, kao i da pomogne jačanju finansijskog sektora. Najvažnije mjere ovog programa se odnose na: smanjivanje fiskalne nejednakosti u cilju dovođenja deficitu na nivo ispod 3% BDP-a do 2011. godine; održavanje adekvatne kapitalizacije banaka i likvidnosti na domaćem finansijskom tržištu; dovođenje inflacije na nivo targetiran od strane Narodne banke Rumunije do kraja 2009. godine i održati je na tom nivou; osiguranje adekvatnog eksternog finansiranja i povećanje pouzdanosti.

MMF je u novembru 2008. godine odobrio **Mađarskoj** stand-by aranžman u iznosu od 12,3 milijarde eura. Aranžman je namijenjen oticanju sve većih pritisaka na finansijskom tržištu. Takođe, ova pomoći treba da bude upotrijebljena u cilju ostvarivanja dugoročnih ekonomskih ciljeva, tako što će se stvoriti neophodni uslovi da se sprovedu reforme u finansijskom i bankarskom sektoru. Okosnice ovog programa su: fiskalno usklađivanje kako bi se obezbijedilo sniženje državnog duga, održavanje adekvatnog nivoa likvidnosti i visokog nivoa kapitalizacije u bankarskom sistemu.

Krajem decembra 2008. godine MMF je odobrio stand-by aranžman **Letoniji** u iznosu od 1,68 milijardi eura u trajanju od 27 mjeseci, kao podršku programu revitalizacije privrede i stabilizacije ekonomije. Ovaj program je fokusiran na održavanje stabilnog deviznog kursa Letonije. Glavni elementi programa uključuju: direkte mjere za zaustavljanje gubitka bankarskih depozita i međunarodnih rezervi; korake da se povrati povjerenje u bankarski sistem u srednjem roku i podršku restrukturiranju privatnog duga; fiskalne mjere da se ograniči značajno povećanje budžetskog deficitu i da se obezbijedi ispunjenje Maastrichtskih kriterijuma; i strukturne reforme koje će povratiti konkurentnost u režimu fiksнog deviznog kursa.

EKSTERNI SEKTOR

6

Usporavanje privredne aktivnosti uslijed globalne finansijske krize imalo je uticaj i na ekonomске odnose Crne Gore sa inostranstvom. Efekti krize posebno su vidljivi u oblasti spoljne trgovine, gdje je evidentirano smanjenje izvoza i uvoza roba. Platnobilansna kretanja u prvom kvartalu 2009. godine karakteriše smanjenje deficitu tekućeg računa uslijed pada uvoza, kao rezultat smanjenja mogućnosti njegovog finansiranja, relativno visok nivo stranih direktnih investicija i smanjenje zaduživanja kompanija u inostranstvu.

Prema preliminarnim podacima, deficit na tekućem računu platnog bilansa, u prvom kvartalu 2009. godine iznosio je 18-8,8 miliona eura, što je za 39,6% manje u poređenju sa istim periodom 2008. godine.

Ukupan obim robne razmjene iznosio je 366,5 miliona eura i manji je za 32,9% u odnosu na 2008. godinu, dok je istovremeno spoljnotrgovinski deficit iznosio 199,5 miliona eura i bio je za 39,5% manji u odnosu na 2008. godinu. Pokrivenost spoljnotrgovinskog deficitu suficitom ostvarenim na ostalim računima tekućeg računa iznosila je 5,4%. Ostvareni stepen pokrivenosti uvoza izvozom roba iznosio je 29,5%, što je za pet procentnih poena više u odnosu na 2008. godinu.

Obim razmjene usluga iznosio je 120 miliona eura i za 10,8% je manji od obima ostvarenog u 2008. godini. Pri tome ostvaren je deficit u iznosu od 8,7 miliona eura, što je za 84,4% više nego u prethodnoj godini.

Na računu faktorskih dohodaka ostvaren je suficit u iznosu od 3,8 miliona eura, a suficit na računu tekućih transfera iznosio je 15,6 miliona eura.

Neto priliv stranih direktnih investicija iznosio je 88,2 miliona eura ili 37,4% manje u odnosu na 2008. godinu. Ukupan priliv stranih direktnih investicija iznosio je 117,5 miliona eura, dok je istovremeno odliv iznosio 29,3 miliona eura.

Na računu portfolio investicija u prvom kvartalu 2009. godine zabilježen je priliv od 7,1 milion eura, dok je istovremeno odliv sredstava iznosio 17,6 miliona eura.

Na računu ostalih investicija ostvaren je neto priliv u iznosu od 43,4 miliona eura, što je za 82,2% manje u odnosu na 2008. godinu.

Tabela br. 6.1 - Platni bilans Crne Gore, u 000 EUR

	Q1 2008.	Q1 2009.	Promjena u %
A. TEKUĆI RAČUN	-312.392	-188.824	-39,56
ROBE	-329.848	-199.552	-39,50
1. Prihodi	108.253	83.476	-22,89
1.1 Izvoz u spoljnotrgovinskoj statistici	101.560	78.599	-22,61
1.2 Prilagođavanje obuhvata	6.693	4.877	-27,13
2. Rashodi	438.101	283.028	-35,40
2.1 Uvoz u spoljnotrgovinskoj statistici	432.178	280.948	-34,99
2.2 Prilagođavanje obuhvata	5.923	2.080	-64,89
USLUGE	-4.720	-8.701	84,35
1. Prihodi	64.926	55.668	-14,26
2. Rashodi	69.646	64.370	-7,58
DOHOCI	10.579	3.814	-63,94
1. Prihodi	27.988	29.739	6,26
2. Rashodi	17.409	25.925	48,92
TEKUĆI TRANSFERI	11.597	15.615	34,65
1. Transferi u Crnu Goru	21.911	26.202	19,58
2. Transferi iz Crne Gore	10.314	10.587	2,64
B. KAPITALNI I FINANSIJSKI RAČUN	381.372	182.939	-52,03
1. RAČUN KAPITALA	-77	-3	-96,02
2. FINANSIJSKI RAČUN	381.449	182.942	-52,04
2.1. Direktne investicije-neto	140.874	88.241	-37,36
2.2. Portfolio investicije-neto	-7.638	-10.471	37,09
2.3. Ostale investicije-neto	243.507	43.404	-82,18
2.4. Promjena rezervi CBCG	4.707	61.768	
C. NETO GREŠKE I OMAŠKE (-A-B)	-68.980	5.884	

Izvor: CBCG

6.1. Tekući račun platnog bilansa

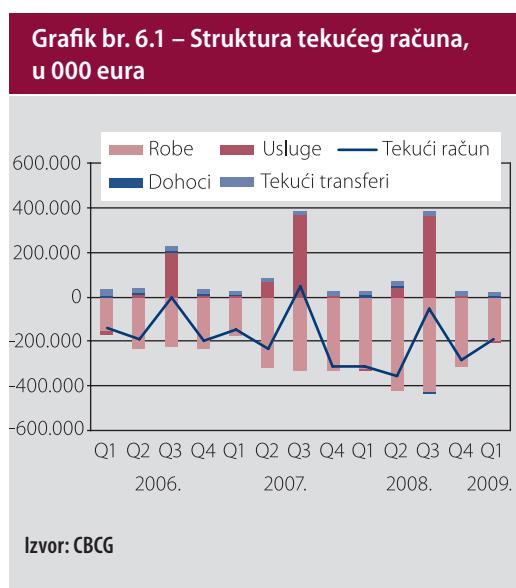
U prvom kvartalu 2009. godine ostvaren je manji deficit tekućeg računa u odnosu na isti period prethodne godine, što je, prije svega, rezultat značajnog smanjenja spoljnotrgovinskog deficitata. U posmatranom periodu deficit tekućeg računa iznosio je 188,8 miliona eura, što je za 39,6% manje nego u prethodnoj godini.

U međunarodnoj razmjeni roba u prvom kvartalu 2009. godine zabilježen je pad obima trgovine. Deficit na računu roba iznosio je 199,5 miliona eura, što je za 39,5% manje u odnosu na 2008. godinu. U posmatranom periodu na računu usluga zabilježen je deficit u iznosu 8,7 miliona eura. Na računu dohotka ostvaren je pad suficita, dok je na računu tekućih transfera evidentiran porast suficita u odnosu na prvi kvartal 2008. godine.

Tabela 6.2 - Tekući račun platnog bilansa, u 000 EUR

	Q1 2007.	Q1 2008.	Q1 2009.	Promjena u % (2009/2008)
A. TEKUĆI RAČUN (1+2+3+4)	-149.269	-312.392	-188.824	-39,56
1. ROBE	-173.901	-329.848	-199.552	-39,50
1.1. Prijodi	127.530	108.253	83.476	-22,89
1.2. Rashodi	301.431	438.101	283.028	-35,40
2. USLUGE	4.053	-4.720	-8.701	84,35
2.1. Prijodi	49.268	64.926	55.668	-14,26
2.2. Rashodi	45.215	69.646	64.370	-7,58
3. DOHOCI	7.243	10.579	3.814	-63,94
3.1. Prijodi	20.148	27.988	29.739	6,26
3.2. Rashodi	12.905	17.409	25.925	48,92
4. TEKUĆI TRANSFERI	13.335	11.597	15.615	34,65
4.1. Transferi u Crnu Goru	23.281	21.911	26.202	19,58
4.2. Transferi iz Crne Gore	9.946	10.314	10.587	2,64

Izvor: CBCG

stranstvom u prvom kvartalu 2009. godine bio manji za 32,6% u odnosu na isti period 2008. godine. Ukupna robna razmjena iznosila je 359,5 miliona eura, od čega se na izvoz odnosilo 78,6 miliona eura, a na uvoz 280,9 miliona eura.

6.1.1. Robna razmjena³⁹

Uticaj globalne ekonomске i finansijske krize posebno je vidljiv u oblasti robne razmjene sa inostranstvom. Preliminarni podaci Monstat-a pokazuju da je ukupan obim robne razmjene sa ino-

³⁹ **Metodološke napomene:** Podaci o spoljnoj trgovini u platnom bilansu Crne Gore prikazani su po opštem sistemu trgovine. CBCG vrši prilagođavanje podataka dobijenih od Monstata za potrebe platnog bilansa u skladu sa metodologijom MMF-a (Balance of Payments Manual, Fifth edition, IMF, 1993).

U prvom kvartalu 2009. godine ostvaren je spoljnotrgovinski deficit u iznosu od 202,3 miliona eura, što je za 38,8% manje u odnosu na isti period 2008. godine, a posljedica je, prije svega, pada vrijednosti uvoza roba. U posmatranom periodu značajno je smanjen uvoz vozila i proizvoda grupe „reaktori, kotlovi i mehanički uređaji i njihovi djelovi“, a takođe je smanjen izvoz gvožđa i čelika i proizvoda od gvožđa i čelika. Pokrivenost robnog uvoza izvozom u posmatranom periodu iznosila je 28%, što je za četiri procentna poena manje u odnosu na 2008. godinu.

Preliminarni podaci Monstat-a pokazuju da je robni izvoz u prvom kvartalu 2009. godine iznosio 78,6 miliona eura, što je za 22,6% manje u odnosu na 2008. godinu. Pad privredne aktivnosti krajem 2008. i početkom ove godine uticalo je na manji izvoz roba. Pad vrijednosti izvoza čelika i gvožđa i proizvoda od

čelika i gvožđa najviše je doprinijelo smanjenju ukupnog izvoza. U strukturi izvoza dominantno je učešće aluminijuma, proizvoda iz grupe „gvožđe i čelik“, „piće, alkoholi i sirće“ i „reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi“.

Kretanja u aluminijumskoj industriji u svijetu i pad cijena aluminijuma uticala su na manji izvoz aluminijuma. Vrijednost izvoza aluminijuma i proizvoda od aluminijuma u prvom kvartalu 2009. godine iznosila je 42,5 miliona eura, što je za 3,6% manje u odnosu na 2008. godinu. Zbog smanjenja tražnje i drastičnog pada cijena čelika na svjetskom tržištu ostvaren je pad vrijednosti izvoza proizvoda grupe „gvožđe i čelik“ za 53% u odnosu na 2008. godinu. Izvoz proizvoda grupe „piće, alkoholi i sirće“ iznosio je 3,4 miliona eura, što je za 32% manje u odnosu na isti period prethodne godine.

Tabela 6.3 – Trgovinska razmjena Crne Gore u periodu januar – mart 2009. godine, u milionima eura

Period	januar – mart 2009. godina (opšti sistem trgovine)	januar – mart 2009. godina (specijalni sistem trgovine)
Izvoz	78,60	73,39
Uvoz	280,95	349,04
Trgovinski bilans	-202,35	-275,65
Pokrivenost uvoza izvozom (%)	27,98	21,03

Izvor: MONSTAT

Tabela br. 6.4 – Struktura izvoza roba u periodu januar – mart 2009. godine, u 000 EUR

OPIS	Vrijednost	Učešće u %
Aluminijum i proizvodi od aluminijuma	42.504,7	54,1
Gvožđe i čelik	8.334,5	10,6
Piće, alkoholi i sirće	3.442,3	4,4
Reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji i njihovi djelovi	3.132,8	4,0
Voće za jelo, uključujući jezgrasto voće; kore agruma ili dinja i lubenica	2.989,2	3,8
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije;bitumenozne materije; mineralni voskovi	2.450,3	3,1
Proizvodi od gvožđa i čelika	2.403,1	3,1
Farmaceutski proizvodi	1.923,4	2,4
Drvo i proizvodi od drveta;drveni ugalj	1.717,3	2,2
Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor	1.222,5	1,6

Izvor: MONSTAT

Tabela br. 6.5 – Pet proizvoda sa najznačajnijim uticajem na pad izvoza roba u periodu januar – mart 2009. godine, u 000 EUR

Opis	Jan.–mart 2008. godine	Jan.–mart 2009. godine	Razlika
Gvožđe i čelik	17.772,5	8.334,5	-9.437,9
Proizvodi od gvožđa i čelika	5.357,2	2.403,1	-2.954,1
Električne mašine i oprema i njihovi djelovi; aparati za snimanje i reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje i reprodukciju slike i zvuk, djelovi i pribor za te proizvode	2.585,1	913,0	-1.672,1
Piće, alkoholi i sirće	5.062,1	3.442,3	-1.619,8
Aluminijum i proizvodi od aluminijuma	44.073,7	42.504,7	-1.569,1

Izvor: Monstat

Preliminarni podaci Monstat-a pokazuju da je robni uvoz, u prvom kvartalu 2009. godine, iznosio je 281 milion eura, što za 35% manje u odnosu na 2008. godinu. Smanjenje uvoza rezultat je pada domaće tražnje uslijed manjeg priliva stranih direktnih investicija i stagnacije kredita iz domaćeg bankarskog sektora. Izuzetno visok robni uvoz u poslednjih nekoliko godina bio je finansiran iz priliva SDI i kredita. U strukturi uvoza i dalje je značajno učešće sirovina i opreme. U posmatranom periodu najviše je uvezeno proizvoda iz kategorija ⁴⁰, mineralna goriva, ulja i proizvodi njihove destilacije, „električne mašine i oprema i njihovi djelovi“, „reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji“, zatim „vozila osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor“, „gvožđe i čelik“ i „proizvodi od gvožđa i čelika“.

Uvoz proizvoda iz kategorija mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije iznosio je 33,6 miliona eura, što je za 36% manje u odnosu na 2008. godinu. U posmatranom periodu uvoz električnih mašina i opreme i njihovih djelova iznosio je 18,3 miliona eura, što je za 39,2% manje u odnosu na prvi kvartal 2008. godine. Uvoz proizvoda grupe „reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uređaji“ smanjen je za 61,2% i iznosio je 16,9 miliona eura, što je većim dijelom posljedica djelovanja finansijske krize na oblast građevinarstva u kojoj se najviše koriste proizvodi ove grupe (građevinske mašine). Ukupna vrijednost uvezenih vozila bila je manja za 70,6% u odnosu na prvi kvartal 2008. godine i iznosila je 13,3 miliona eura. Uvoz gvožđa i čelika iznosio je 12,1 milion eura, što je za 54% manje u odnosu na isti period 2008. godine.

Tabela br. 6.6 - Struktura uvoza roba u periodu januar – mart 2009. godine, u 000 eura

OPIS	Vrijednost	Učešće u %
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije;bitumenozne materije; mineralni voskovi	33.586,48	11,95
Električne mašine i oprema i njihovi djelovi; aparati za snimanje i reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje i reprodukciju slike i zvuk, djelovi i pribor za te proizvode	18.259,92	6,50
Reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uredjaji i njihovi djelovi	16.900,96	6,02
Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor	13.329,37	4,74
Gvožđe i čelik	12.069,94	4,30
Proizvodi od gvožđa i čelika	10.129,25	3,61

Izvor: MONSTAT

⁴⁰ Struktura proizvoda je prikazana po HS nomenklaturi.

Tabela br. 6.7 – Pet proizvoda čiji je uvoz najviše smanjen u periodu januar – mart 2009. godine, u 000 EUR

Opis	Jan. – mart 2008. godine	Jan. – mart 2009. godine	Razlika
Vozila, osim željezničkih ili tramvajskih šinskih vozila i njihovi djelovi i pribor	45.294,0	13.329,4	-31.964,6
Nuklerni reaktori, kotlovi, mašine i mehanički uredjaji i njihovi djelovi	43.542,2	16.901,0	-26.641,2
Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije;bitumenozne materije; mineralni voskovi	52.400,5	33.586,5	-18.814,0
Gvožđe i čelik	26.243,5	12.070,0	-14.173,5
Električne mašine oprema i njihovi djelovi; aparati za snimanje i reprodukciju zvuka; televizijski aparati za snimanje i reprodukciju slike i zvuk, djelovi i pribor za te proizvode	30.024,5	18.259,9	-11.764,6

Izvor: MONSTAT

Tabela br. 6.8 – Struktura izvoza i uvoza robe po zemljama u periodu januar – mart 2009. godine, u 000 eura

Zemlja	Izvoz	Učešće u %	Uvoz	Učešće u %
UKUPNO	78.599,27	100,00	280.948,49	100,00
UKUPNO EU	51.067,89	64,97	84.622,37	30,12
Italija	8.954,71	11,39	16.378,78	5,83
Grčka	25.729,02	32,73	3.659,51	1,30
Slovenija	5.416,65	6,89	19.884,11	7,08
Njemačka	1.258,12	1,60	12.248,58	4,36
Mađarska	6.726,81	8,56	4.308,42	1,53
Austrija	474,51	0,60	8.680,92	3,09
Češka	688,75	0,88	3.564,34	1,27
Velika Britanija	289,01	0,37	350,37	0,12
Holandija	834,41	1,06	3.006,62	1,07
Finska	100,97	0,13	175,51	0,06
Rumunija	229,32	0,29	1.743,85	0,62
Švedska	127,29	0,16	445,04	0,16
Bugarska	0,07	0,00	974,57	0,35
Francuska	92,67	0,12	1.177,95	0,42
Belgija	28,54	0,04	703,92	0,25
UKUPNO CEFTA	25.807,62	32,83	161.653,78	57,54
Albanija	1.581,34	2,01	8.001,96	2,85
BiH	3.800,62	4,84	19.222,11	6,84
Hrvatska	536,94	0,68	21.332,84	7,59
Makedonija	398,11	0,51	3.926,76	1,40
Srbija	15.494,46	19,71	108.865,03	38,75
Kosovo	3.996,15	5,08	305,08	0,11
OSTALE ZEMLJE	1.723,76	2,19	34.672,34	12,34

Izvor: MONSTAT

Prema strukturi izvoza po grupama zemalja, Crna Gora najviše robe izvozi u zemlje Evropske unije 65% ukupnog izvoza. U posmatranom periodu najviše robe izvezeno je u Grčku 25,7 miliona eura (32,7%), Srbiju 15,5 miliona eura (19,7%) i Italiju 8,9 miliona eura (11,4%).

U strukturi uvoza po grupama zemalja, Crne Gore i dalje najviše uvozi iz zemalja potpisnika CEFTA sporazuma 57,5% ukupnog uvoza. U prvom kvartalu 2009. godine najviše je uvezeno roba iz Srbije 108,9 miliona eura (38,8%), Hrvatske 21,3 miliona eura (7,6%), Slovenije 19,9 miliona eura (7,1%), BiH 19,2 miliona eura (6,8%), Italije 16,4 miliona eura (5,8%) i Njemačke 12,2 miliona eura (4,4%).

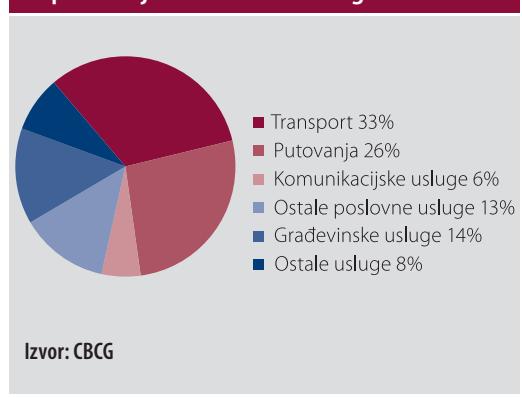
6.1.2. Usluge

U međunarodnoj razmjeni usluga Crna Gora je u prvom kvartalu 2009. godine ostvarila deficit u iznosu od 8,7 miliona eura, što je za 84,3% više u odnosu na prvi kvartal 2008. godine, a posljedica je smanjenja prihoda od usluga. Ukupan **obim razmjene usluga** u prvom kvartalu 2009. godine iznosio je 120 miliona eura, što je za 10,8% manje u odnosu na isti period 2008. godine.

Prihodi od usluga iznosili su 55,7 miliona eura i manji su za 14,3% u odnosu na isti period prethodne godine. Najveći prihodi ostvareni su po osnovu transporta 18,2 miliona eura, zatim putovanja 14,5 miliona eura, građevinskih usluga 8 miliona eura i ostalih poslovnih usluga 7,1 miliona eura.

Rashodi od usluga iznosili su 64,4 miliona eura, što predstavlja smanjenje za 7,6% u odnosu na prvi kvartal 2008. godine.

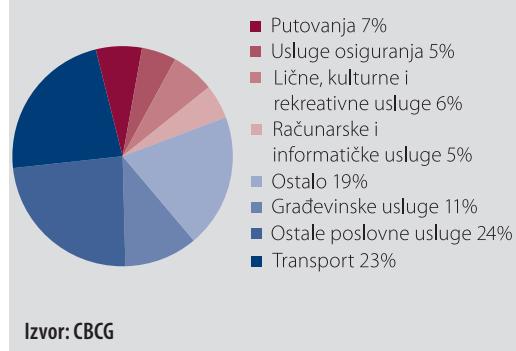
Grafik br. 6.3 - Struktura prihoda od usluga u periodu januar - mart 2009. godine

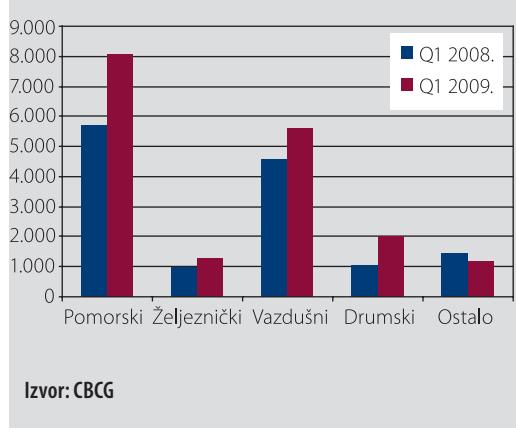
U strukturi rashoda najveće učešće imaju rashodi ostvareni po osnovu ostalih poslovnih usluga 15,1 milion eura, gdje su najznačajniji rashodi po osnovu raznovrsnih poslovnih usluga. U pomenutoj kategoriji najveći rashodi ostvareni su po osnovu usluga istraživanja i razvoja 4,5 miliona eura i plaćanja za pravne, računovodstvene i konsulting usluge 4,2 miliona eura. U oblasti transporta rashodi su iznosili 14,8 miliona eura, zatim građevinarstva 6,8 miliona eura i putovanja 4,5 miliona eura.

Na računu **transportnih usluga** u prvom kvartalu 2009. godine ostvaren je suficit u iznosu od 3,3 miliona eura. Transportni prihodi su iznosili 18,2 miliona eura, što je za 32,2% više u odnosu na isti period 2008. godine. Najveći prihodi ostvareni su u oblasti pomorskog saobraćaja (44,5% ukupnih transportnih prihoda) i vazdušnog saobraćaja (31%).

Grafik br. 6.4 - Struktura rashoda po osnovu usluga u periodu januar-mart 2009. godine

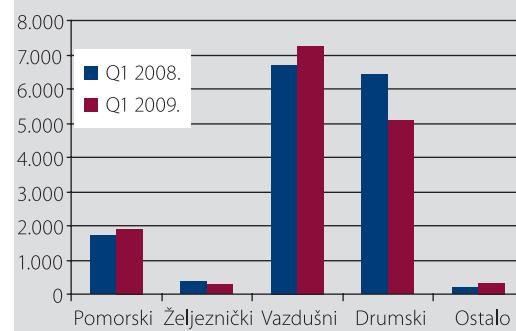
Grafik br. 6.5 - Transportni prihodi u periodu januar-mart 2008/2009. godina, u 000 EUR

U oblasti pomorskog saobraćaja ostvareni su prihodi u iznosu od 8,1 miliona eura, što je za 41,5% više u odnosu na prethodnu godinu, a posljedica je porasta prihoda ostvarenih po osnovu pruženih usluga u lukama, kao i naplate provizija i marže agenata za izvršene usluge prevoza robe i putnika. Prihodi u vazdušnom saobraćaju iznosili su 5,6 miliona eura. U oblasti drumskog saobraćaja ostvaren je prihod u iznosu od dva miliona eura. U oblasti željezničkog saobraćaja prihodi su iznosili 1,3 miliona eura, što je za 30,8% više u odnosu na isti period 2008. godine.

Ukupni transportni rashodi iznosili su 14,8 miliona eura i manji su za 3,5% u odnosu na isti period 2008. godine. Najveći rashodi ostvareni su u oblasti vazdušnog i drumskog saobraćaja.

Grafik br. 6.6 - Transportni rashodi u periodu januar-mart 2008. i 2009. godine, u 000 EUR

Izvor: CBCG

Tabela br. 6.9 - Struktura transportnih prihoda u periodu januar-mart 2009. godine, u 000 EUR

Vrsta saobraćaja	Vrsta transportne usluge			Ukupno	% učešća
	Putnički	Robni	Ostalo		
Pomorski	292	2	7,786	8,080	44.48
Željeznički	0	1,279	0	1,279	7.04
Vazdušni	4,974	3	653	5,630	30.99
Drumski	71	1,873	63	2,006	11.05
Ostalo	0	0	1,170	1,170	6.44
UKUPNO	5,336	3,157	9,671	18,165	100.00
% učešća	29	17	53	100	

Izvor: CBCG

Tabela br. 6.10 - Struktura transportnih rashoda u periodu januar-mart 2009. godine, u 000 EUR

Vrsta saobraćaja	Vrsta transportne usluge			Ukupno	% učešća
	Putnički	Robni	Ostalo		
Pomorski	20	361	1,525	1,906	12.84
Željeznički	0	281	10	291	1.96
Vazdušni	4,067	17	3,188	7,272	48.97
Drumski	145	4,895	31	5,072	34.15
Ostalo	0	0	310	310	2.08
UKUPNO	4,233	5,554	5,064	14,851	100.00
% učešća	29	37	34	100	

Izvor: CBCG

Rashodi u oblasti vazdušnog saobraćaja u posmatranom periodu iznosili su 7,3 miliona eura, što je za 8,6% više u odnosu na prvi kvartal 2008. godine. U oblasti drumskog saobraćaja rashodi su iznosili 5,1 milion eura ili 21,1% manje u odnosu na 2008. godinu, što je posljedica smanjenje robne razmjene sa inostranstvom. Učešće rashoda po osnovu transporta roba u ukupnom transportu iznosilo je 37,4%, dok je učešće rashoda po osnovu putničkog transporta iznosilo 28,5%.

Prihodi od **putovanja** računaju se procjenom prihoda od turizma, koja se dopunjava sa podacima o pruženim zdravstveno-rekreativnim uslugama i potrošnjom u cilju školovanja. U prvom kvartalu 2009. godine procijenjeni prihodi od putovanja iznosili su 14,5 miliona eura, što je za 12,5% manje u odnosu na isti

period 2008. godine, a posljedica je smanjenje broja dolazaka i noćenja stranih turista. Suficit ostvaren u oblasti putovanja u prvom kvartalu 2009. godine iznosio je 10,1 milion eura, što je za 2% više u odnosu na 2008. godinu. Ova godina će donijeti brojne izazove kada je u pitanju turizam. Pod uticajem globalne finansijske krize očekuje se smanjenje tražnje za turističkim uslugama, zbog čega je potrebno u narednom periodu staviti akcenat na razvoj kongresnog turizma, jer ovaj vid turističke usluge neće biti, ili jako malo, pogodjen ekonomskom krizom, pojačati turističku promociju Crne Gore i sagledati mogućnosti za finansiranje velikih kulturnih i sportskih manifestacija koje bi mogle privući značajan broj stranih turista. S obzirom na situaciju na tržištu nije realno očekivati ponavljanje trendova rasta koji su zabilježeni prethodnih godina.

Box br. 6.1 - Kongresni turizam u Crnoj Gori

Razvoj turizma u Crnoj Gori u narednom periodu vidi se u razvoju kongresnog turizma kao značajnom vidu turizma u svijetu. Crna Gora kao mala država koja je dobro pozicionirana, geografski vrlo blizu evropskim metropolama, raznolika po sadržaju, sa dobrom avio povezanošću predstavlja poseban izazov za sve klijente i poslovne ljude i nudi odlične uslove za razvoj kongresnog turizma. Ono što predstavlja prednost naše zemlje za razvoj ovog vida turizma je i činjenica da koristimo euro kao valutu, što značajno olakšava putovanja.

Kongresni turizam, kao profitabilna industrija, nije još uvijek zaživio u zemljama u regionu i njegov potencijal nije iskoršten u potpunosti, što predstavlja priliku za crnogorski turizam. Razvojem kongresnog turizma uticalo bi se na produženje turističke sezone i povećanje prihoda od turizma (učesnici skupova prosječno dnevno troše četiri do pet puta više od prosječnih turista). U uslovima globalne ekonomske i finansijske krize kongresni turizam može predstavljati dobru priliku za popunjavanje hotelskih kapaciteta i ublažavanje njenih posljedica. U okviru Nacionalne turističke organizacije Crne Gore u 2008. godini formiran je Kongresni biro, koji predstavlja glavni kontakt za MICE (Meetings, Incentives, Conferences/Congresses, Events) tržište i polaznu tačku svima koji namjeravaju da organizuju kongrese ili motivaciona putovanja u Crnoj Gori. Kongresni biro za sada ima 18 članova i to isključivo hotele sa četiri ili pet zvjezdica, koji posjeduju kako organizacionu, tako i tehničku infrastrukturu za ovu vrstu turizma, kao i agencija specijalizovanih za MICE turizam. Britanski magazin „Conference & Incentive Travel“, specijalizovan za MICE turizam, objavio je članak o Crnoj Gori kao kongresnoj destinaciji u kome je Crna Gora rangirana kao četvrta top destinacija u usponu.

U oblasti **kommunikacijskih usluga**, u prvom kvartalu 2009. godine, ostvareni su prihodi u iznosu od 3,2 miliona eura. Najveći prihodi ostvareni su u oblasti telekomunikacija. Rashodi u ovoj oblasti iznosili su 5,3 miliona eura. Na računu komunikacijskih usluga u prvom kvartalu 2009. godine ostvaren je deficit u iznosu od 2,1 miliona eura, dok je u istom periodu prethodne godine zabilježen suficit u iznosu od 2,5 miliona eura.

Prihodi po osnovu **ostalih poslovnih usluga** iznosili su 7 miliona eura, što je za 29,6% manje u odnosu na 2008. godinu. Najviše prihoda ostvareno je po osnovu pružanja raznih poslovnih, profesionalnih i tehničkih usluga (pravne i računovodstvene usluge, konsalting, inženjerske usluge i sl.) u iznosu od 6,6 miliona eura. U posmatranom periodu rashodi su iznosili 15,1 milion eura. Za usluge iz oblasti prava, računovodstva i konsaltinga plaćeno je

4,2 miliona eura. Troškovi promocije domaćih proizvoda i uslu-
ga na inostranim sajmovima, kupovine reklamnog materijala,
istraživanja tržišta i ostale vrste medijskog plasmana iznosili su
9,2 miliona eura. Na računu ostalih poslovnih usluga u posmatra-
nom periodu ostvaren je deficit u iznosu od 7,9 miliona eura,
što je na približno istom nivou kao u 2008. godini.

Priliv sredstava po osnovu rada na građevinskim projektima i
instalacijama domaćih preduzeća van Crne Gore, kao i u Crnoj
Gori, iznosio je 7,9 miliona eura, što je za 38,2% manje u odnosu
na prvi kvartal 2008. godine. Rashodi po osnovu angažovanja
nerezidenata u oblasti građevinarstva u posmatranom periodu
iznosili su 6,8 miliona eura, što je za 44,6% manje u odnosu na
2008. godinu. U oblasti građevinskih usluga ostvaren je deficit
u iznosu od 1,1 milion eura, što je za 118% više u odnosu na prvi
kvartal prethodne godine.

U prvom kvartalu 2009. godine rezidenti Crne Gore izdvojili su
3,2 miliona eura za međunarodne usluge osiguranja, dok su pri-
hodi po ovom osnovu iznosili 858,7 hiljade eura ili 140,9% više
u odnosu na prethodnu godinu. U oblasti usluga osiguranja u
posmatranom periodu ostvaren je deficit u iznosu od 2,3 mili-
ona eura, što je na istom nivou kao u 2008. godini.

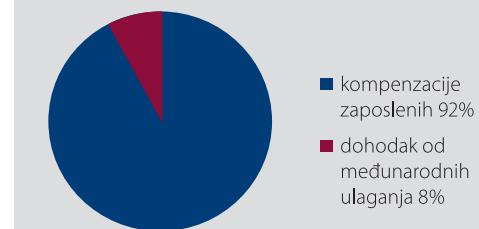
6.1.3. Dohodak

Na računu dohotka u posmatranom periodu zabilježen je sufi-
cit u iznosu od 3,8 miliona eura. U posmatranom periodu rast
rashoda bio je značajno veći od rasta prihoda, a posljedica je
povećanja rashoda po osnovu kamata i dividendi.

Prihodi ostvareni po osnovu faktorskih dohodaka iznosili su
29,7 miliona eura, što je za 6,3% više u odnosu na 2008. godi-
nu. Najveći dio prihoda čine kompenzacije zaposlenih u iznosu
od 27,4 miliona eura, što je porast za 28,9% u odnosu na isti
period 2008. godine. Prihodi po osnovu dohotka od međuna-
rodnih ulaganja iznosili su 2,3 miliona eura. U strukturi prihoda
po osnovu dohotka od međunarodnih ulaganja najveće učešće
imaju naplaćene kamate u iznosu od 2,3 miliona eura, dok su
prihodi ostvareni po osnovu direktnih investicija u inostranstvu
iznosili 15,2 hiljade eura.

Rashodi po osnovu dohotka u posmatranom periodu iznosili su
25,9 miliona eura, što je za 48,9% više u odnosu na prvi kvar-
tal 2008. godine, a posljedica je povećanja rashoda po osnovu

**Grafik br. 6.7 – Struktura prihoda po
osnovu faktorskih dohodaka u periodu
januar-mart 2009. godine**

Izvor: CBCG

otplate kamata na uzete kredite i isplaćenih dividendi. Od ukupnih rashoda, 25 miliona eura odnosilo se na dohodak ostvaren po osnovu međunarodnih ulaganja (ulaganja u obliku kredita, stranih direktnih i portfolio investicija), a 0,9 miliona eura se odnosilo na zarade nerezidenata zaposlenih u Crnoj Gori. Od ukupnih rashoda po osnovu međunarodnih ulaganja na otplatu kamata odnosilo se 19,8 miliona eura, što je za 26,9% više nego u istom periodu 2008. godine.

6.1.4. Tekući transferi

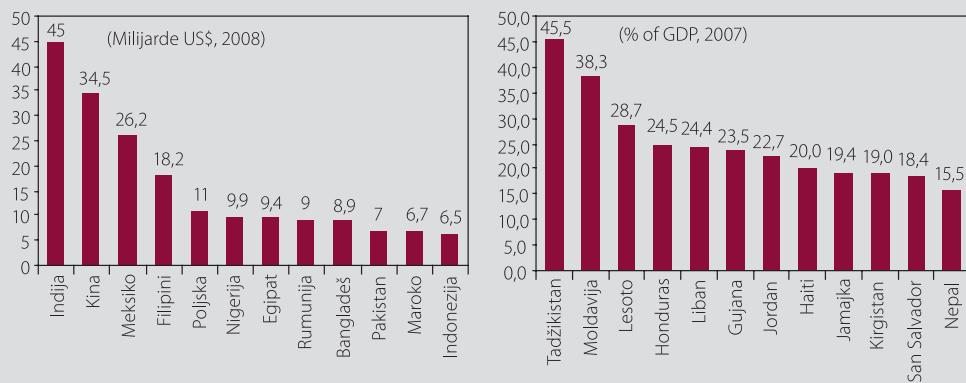
Na računu tekućih transfera nastavlja se trend rasta priliva nov-
čanih sredstava. Saldo tekućih transfera u prvom kvartalu 2009.
godine iznosio je 15,6 miliona eura, što je za 34,6% više nego u
istom periodu 2008. godine.

Ukupan prihod po osnovu tekućih transfera u posmatranom pe-
riodu iznosio je 26,2 miliona eura, što je za 19,6% više u odnosu
prethodnu godinu. U strukturi prihoda 21,7 miliona eura odnosilo
se na ostale sektore, a na sektor država 4,5 miliona eura. Od ukupnog
priliva transfera ostalih sektora, 14,3 miliona eura odnosilo
se na doznake iz inostranstva, dok je priliv po osnovu ostalih
transfera (naslijedstva, izdržavanja, poklona i pomoći) iznosio
je 7,4 miliona eura. U istom periodu rashodi su iznosili 10,6 mi-
lioni eura, što je za 2,6% više u odnosu na prethodnu godinu.
Posmatrajući strukturu rashoda na sektor država odnosilo 5,4
miliona eura, dok se 5,2 miliona eura odnosilo na ostale sektore.
U posmatranom periodu odliv tekućih transfera iz Crne Gore po
osnovu naslijedstva, poklona i raznih vrsta pomoći iznosio je 2,8
miliona eura, što je za 52,7% manje nego u 2008. godini.

Box br. 6.2 - Priliv novčanih doznaka iz inostranstva u zemljama u razvoju

U svijetu milioni ljudi zavise od novčanih doznaka zaposlenih u inostranstvu, te im prijeti zapadanje u siromaštvo bude li ekonomski kriza rezultirala daljim gubicima radnih mesta u razvijenim zemljama. Da globalna ekonomski kriza nije zaobišla ni ovaj segment privredne aktivnosti pokazuje najnovija procjena Svjetske banke o kretanju tokova doznaka u zemljama u razvoju. Nakon revizije podataka („Migration and Development Brief 9“, Mart 2009), Svjetska banka je objavila da će pad priliva doznaka u zemljama u razvoju biti od 5-8%, što je više u odnosu na prethodne prognoze. Ovo smanjenje je malo u poređenju sa projektovanim padom tokova kapitala, ali ako uzmememo i obzir da su doznake iz inostranstva bilježile dvocifrene stope rasta u prethodnim godinama, onda će pad u 2009. godini stvoriti mnoge nevolje siromašnim zemljama, naročito onim kod kojih doznake čine značajan dio BDP-a.

Grafik br. 1 - Zemlje sa najvećim prilivom doznaka među ZUR, u % BDP-a

Izvor: Migration and Development Brief 9, March 2009, World bank

Prema procjenama Svjetske banke, ukupan priliv doznaka u zemljama u razvoju u 2008. godini iznosio je 305,3 milijardi dolara, što je za samo 9% više u odnosu na 2007. godinu (kada je rast, u odnosu na 2006. godinu, iznosio 23%). Takođe, smanjenje stope rasta doznaka zabilježili su svi regioni, ali je ono bilo neujednačeno. U 2008. godini najveći priliv novca po osnovu doznaka ostvarila je Indija u iznosu od 45 milijardi dolara, a nakon nje Kina i Meksiko sa 34,5 i 26,2 milijardi dolara.

U projektovanju kretanja novčanih doznaka za period 2008-2011. godina, Svjetska banka je kreirala dvije procjene: osnovnu i umanjenu procjenu. Kakva će biti stvarna kretanja tokova doznaka u zemljama u razvoju u narednom periodu zavisiće od više faktora. Prvi faktor je dužina trajanja krize, jer ako kriza bude duže trajala, pad doznaka će biti veći, a doći će i do veće migracije stanovništva. Drugi faktor je kretanje kursa dolara i drugih valuta, dok je treći politike zapošljavanja u zemljama koje su pogodene krizom i njihova reakcija na negativne trendove na tržištu rada i veće migracije radnika.

Tabela br. 1 – Procjena kretanja doznaka u zemljama u razvoju, 2008-2011. godina

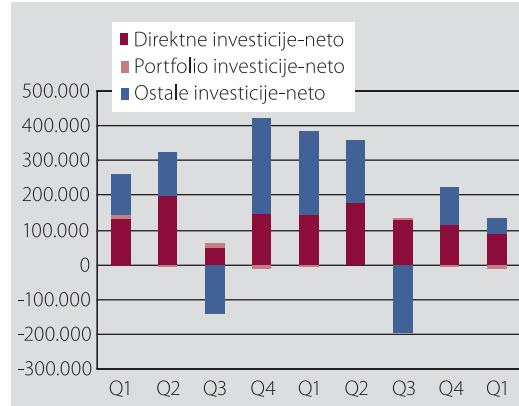
	2008.	Osnovne procjene			Umanjene procjene		
		2009.	2010.	2011.	2009.	2010.	2011.
<i>Milijarde USD</i>							
Zemlje u razvoju	305	290	299	317	280	280	289
(u % BDP-a)	1,9	1,8	1,7	1,6	1,8	1,6	1,4
Istočna Azija i Pacific	70	67	68	72	64	64	65
Evropa i Centralna Azija	53	48	50	53	46	47	50
Latinska Amerika i Karibi	63	60	62	65	58	58	59
Srednji-Istok i Sjeverna Afrika	34	33	34	36	32	32	32
Južna Azija	66	53	65	70	61	62	64
Sub-Saharska Afrika	20	19	20	21	18	18	19
Stope rasta (%)							
Zemlje u razvoju	8,8	-5,0	2,9	6,3	-8,2	-0,2	3,2
Istočna Azija i Pacific	6,6	-4,2	1,9	5,6	-7,5	-1,3	2,1
Evropa i Centralna Azija	5,4	-10,1	4,2	7,5	-12,7	1,6	5,1
Latinska Amerika i Karibi	0,2	-4,4	2,3	5,6	-7,7	-1,0	2,5
Sredni-Istok i Sjeverna Afrika	7,6	-1,4	2,9	5,6	-5,2	-0,9	2,1
Južna Azija	26,7	-4,2	3,4	6,8	-7,3	0,5	4,2
Sub-Saharska Afrika	6,3	-4,4	3,5	6,7	-7,9	0,0	3,5

Izvor: "Migration and Development Brief 9", World bank, Mart 2009

6.2. Račun kapitalnih i finansijskih transakcija

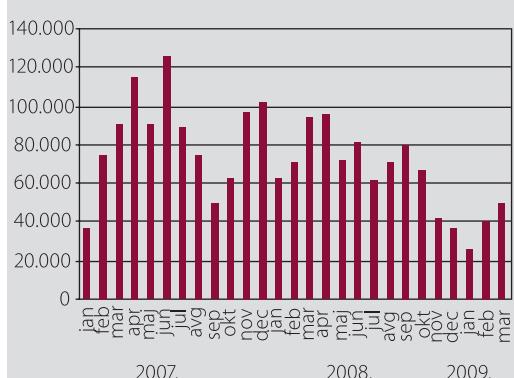
Na kapitalno-finansijskom računu u prvom kvartalu 2009. godine ostvaren je suficit u iznosu od 182,9 miliona eura. Iako je u prvom kvartalu 2009. godine ostvaren pad priliva SDI, ostvarenim priliv je značajan imajući u vidu globalnu krizu i činjenicu da nije bilo privatizacije u posmatranom periodu.

Prema preliminarnim podacima, neto priliv stranih direktnih investicija (priliv minus odliv) u prvom kvartalu 2009. godine iznosi je 88,2 miliona eura, što je za 37,4% manje u odnosu na isti period 2008. godine. Ukupan priliv stranih direktnih investicija u posmatranom periodu iznosio je 117,5 miliona eura.

Grafik br. 6.8 – Struktura finansijskog računa po kategorijama investicija, u 000 eura

Izvor: CBCG

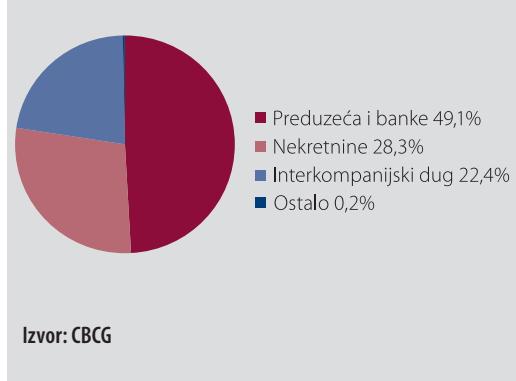
Grafik br. 6.9 – Priliv stranih direktnih investicija, u hiljadama eura

Izvor: CBCG

Posmatrajući strukturu priliva stranih direktnih investicija, 91,2 miliona eura odnosilo se na priliv po osnovu ulaganja u formi vlasničkog kapitala, dok je 26,3 miliona eura realizovano u formi interkompanijskog duga. Od ukupnog priliva, 33,3 miliona eura (28,3%) odnosilo se na nekretnine. Ulaganje stranog kapitala u domaća preduzeća i banke iznosilo je 57,7 miliona eura. U posmatranom periodu nije bilo većih investicija iako se u narednom periodu ostvari bar jedna od planiranih investicija (EPCG, Velika plaža, Valdanos) nije nerealno očekivati da će Crna Gora i u ovoj godini ostvariti izuzetno visok priliv stranih direktnih investicija.

Grafik br. 6.10 – Struktura priliva stranih direktnih investicija u periodu januar-mart 2009. godine

Izvor: CBCG

Odliv po osnovu stranih direktnih investicija iznosio je 29,3 miliona eura, što je za 66,2% manje u odnosu na isti period 2008. godine. Posmatrajući strukturu odliva, 4,4 miliona eura odnosilo se na nekretnine, što predstavlja 15% ukupnog odliva. U posmatranom periodu investicije rezidenata Crne Gore u strane banke i preduzeća iznosile su 9,7 miliona eura. Odliv po osnovu interkompanijskog duga i povlačenje udjela stranog kapitala u domaćim bankama i preduzećima iznosio je 15,2 miliona eura.

Ukupan priliv **portfolio investicija** u prvom kvartalu 2009. godine iznosio je 7,1 milion eura, što je za 63,5% više u odnosu na posmatrani period 2008. godine. Investicije u domaće hartije od vrijednosti iznose su 4,4 miliona eura, što je za 6,8% više u odnosu na prethodnu godinu, dok se na povlačenje novčanih sredstava investiranih u strane vlasničke hartije odnosilo 2,3 miliona eura. Istovremeno, odliv sredstava po osnovu portfolio investicija iznosio je 17,6 miliona eura. Najveći dio odliva, 12,6 miliona eura odnosilo se na investiranje rezidenata u strane vlasničke hartije od vrijednosti, dok se 5 miliona eura odnosilo na povlačenje sredstava investiranih u domaće vlasničke hartije od vrijednosti. Na računu portfolio investicija u posmatranom periodu ostvaren je deficit u iznosu od 10,5 miliona eura.

Na računu **ostalih investicija** (kojim su obuhvaćeni krediti, trgovinski krediti, gotovina i depoziti) u prvom kvartalu 2009. godine ostvaren je suficit u iznosu 43,4 miliona eura, što je za 82,2% manje u odnosu na isti period 2008. godine. Ograničeni i skupljii izvori finansiranja u 2009. godini uticali su na smanjenje zaduživanja kompanija u inostranstvu, dok su poslovne banke povećale svoju zaduženost za 14%. Neto priliv po osnovu kredita iznosio je 64,9 miliona eura, što je za 65% manje u odnosu na isti period 2008. godine.

Na kraju marta 2009. godine novčana sredstva Centralne banke na inoračunima i u trezoru bila su manja za 61,8 miliona eura u odnosu na 31. decembar 2008. godine.

TEMA BROJA

7

HEDONIČKI INDEKS NEKRETNINA ZA CRNU GORU MAJ 2009. GODINE

CBCG je sprovedla svoju redovnu anketu o kretanju cijena nekretnina u Podgorici. Izračunavanje prosječne cijene stana za mart 2009 godine bazirano je na uzorku koji je izведен na grupaciji od 72.917 stanova koji odgovaraju lokacijama Podgorica 1, Podgorica 2 i Podgorica 3. Ove tri katastarske opštine prema podacima Uprave za nekretnine Podgorica, od 82 katastarske opštine predstavljaju najreprezentativniji dio Podgorice, sobzirom da obuhvataju uža gradska naselja. Na osnovu slučajnog uzorka od 1200 stanova, broj uspješno popunjениh anketnih listića bio je 302 odnosno ukupna izlaznost je bila 25,16%.

Pitanja u postavljenom upitniku su se odnosila na kvalitativne karakteristike stanova (način grijanja, posjedovanje internet priključka, broj soba, broj balkona, itd.) sa osnovnim ciljem da se utvdi relativni uticaj ovih kvalitativnih osobina na vrednost stana. Subjektivna ocjena vrijednosti stana je postignuta putem potavljanja pitanja: Ispod koje cijene vlasnici stana ne bi prodali stan u trenutku postavljanja pitanja?

Na osnovu dobijenih podataka, urađen je ekonometrijski model na osnovu koga se došlo do sljedećih rezultata:

Prosječni kvadratni metar stambenog objekta u martu mjesecu 2009. godine u Podgorici iznosi 1402,10 Eura, što predstavlja pad od 8,09% u odnosu na cijenu m^2 prije pola godine kada je ista iznosila 1.525,5 Eura. Takođe u odnosu na mart prethodne godine pad cijena stambenog prostora u Podgorici iznosi 19,34%.

Prosječna vrijednost m^2 stambenog objekta – kuće iznosi u prosjeku 1325,45 eura, što predstavlja pad od 7,44% u odnosu na novembar protekle godine, dok prosječna vrijednost stambenog objekta – stana iznosi 1434,68 Eura, što predstavlja pad od 9% u odnosu na novembar protekle godine.

Tabela br. 7.1 - Sumarna statistika prosječne vrijednosti, standardne devijacije, minimalne i maksimalne cijene pojedinih tipova stambenih objekata, u eurima

Period	Cijena Eur	Lancani indeks	Bazni indeks
Novembar 2007.	1697,56	100,00	100,0
Mart 2008.	1738,30	102,40	102,4
Novembar 2008.	1525,50	87,76	89,9
Mart 2009.	1402,10	91,91	82,6

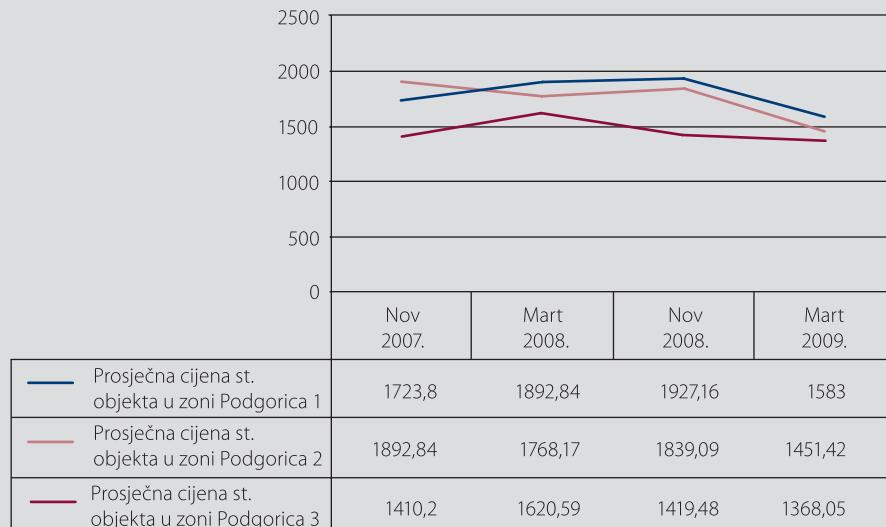
Izvor: CBCG, 2009

Tabela br. 7.2 - Sumarna statistika prosječne vrijednosti, standardne devijacije, minimalne i maksimalne cijene pojedinih tipova stambenih objekata, u eurima

Varijable	Br. Obs.	Srednja Vrijednost	St. Dev.	Min. cijena	Maks. cijena
Prosječna cijena stambenog prostora	295,00	1402,10	510,75	468,75	3333,33
Prosječna cijena stambenog prostora – kuća	88,00	1325,45	582,77	468,75	3333,33
Prosječna cijena stambenog prostora – stan	207,00	1434,68	474,65	500,00	3125,00

Izvor: CBCG, 2009

Grafik br. 7.1 - Kretanje prosječne cijene stambenog objekta po zonama, u eurima

Izvor: CBCG, 2009

Tabela br. 7.3 - Sumarna statistika prosječne vrijednosti po zonama

Varijable	Prosječna cijena stambenog objekta u zoni Podgorica 1	Prosječna cijena stambenog objekta u zoni Podgorica 2	Prosječna cijena stambenog objekta u zoni Podgorica 3	Promjena cijene u odnosu na XI 2008. Podgorica 1	Promjena cijene u odnosu na XI 2008. Podgorica 2	Promjena cijene u odnosu na XI 2008. Podgorica 3
Novembar 2007.	1723,8	1892,84	1410,2			
Mart 2008.	1892,84	1768,17	1620,59	9,81	-6,59	14,92
Novembar 2008.	1927,16	1839,09	1419,48	1,81	4,01	-12,41
Mart 2009.	1583	1451,42	1368,05	-17,86	-21,08	-3,62

Izvor: CBCG, 2009

Kada govorimo o cijenama stambenog prostora u tri zone Podgorice (Tabela br. 7.1 i Grafik br. 7.1) u odnosu na prethodnu anketu došlo je do određenih promjena u cijeni stambenih objekata koji su najizraženiji u zoni Podgorica 1 i Podgorica 2. Vrijednost metra kvadratnog u zoni Podgorica 1 je 1583 Eura i u odnosu na novembar 2008. je smanjena za 17,86%, dok je u odnosu na mart 2008. godine niža za 16,37%. U zoni Podgorica 2 vrijednost m² stambenog objekta iznosi 1451,42 Eura i smanjena je za 21,8% u odnosu na novembar prethodne godine, odnosno za 17,91% u odnosu na mart prethodne godine, dok u zoni Podgorica 3 m² stambenog prostora iznosi 1368,05 Eura i niži je za 3,62% u odnosu na novembar prethodne godine, dok je pad u odnosu na mart prethodne godine iznosio 15,59%,

Osnovni trend osim simultanog smanjenja cijena u sve tri zone, je ujednačavanje cijena tj. smanjenja razlike između cijena tri zone, što ukazuje da se tražnja za stanovima koji se nalaze na ekskluzivnijim lokacijama značajno smanjila.

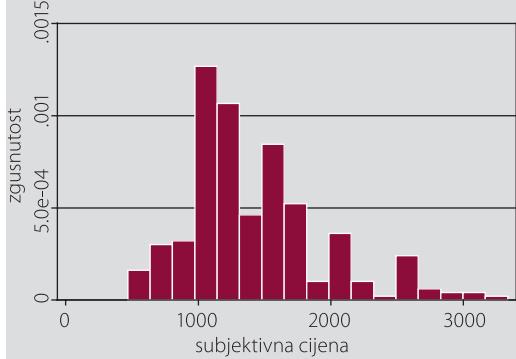
Iz Grafika br. 7.1 i 7.2 se može utvrditi da obije vremenske serije - cijene stambenih objekata i kvadrature imaju sličan raspored i da zbog njihove limitiranosti sa gornje i donje strane (stanovi ne mogu biti manji od 10 m² niti veći od recimo 1000 m² kao i njihove cijene) u ekonometrijski model moramo uključiti logaritme umjesto nivoa. Takođe, treba napomenuti da su ove distribucije u skladu sa očekivanim, a takodje ovi grafici jako podsjećaju na krivu distribuciju dohotka.

Opisna statistika, provjera održivosti modela i rezultati ekonometrijskog modela hedoničkog indeksa Crne Gore,

Prema nivou značajnosti, najuticajnije kvalitativne karakteristike stambenog objekta koje imaju uticaj na cijenu su veličina stana, veći broj balkona, veći broj soba i posjedovanje garaže. Ove veličine pozitivno utiču na cijenu stambenog objekta, dok struja kao osnovni izvor energije negativno utiče na vrijednost stambenog objekta.

Testovi robustnosti pokazuju da je model dobro specificiran, nema problema sa multikolinearnošću (izuzetno niska vrijednost VIF-a) kao ni funkcionalnom formom (Ramsey Reset test),

Grafik br. 7.2 – Histogram distribucije cijena stambenih objekata mart 2009.

Grafik br. 7.3 – Histogram distribucije varijable kvadratura mart 2009.

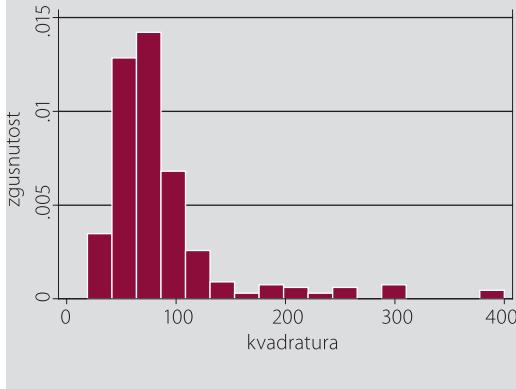

Tabela br. 7.4 - Empirijski rezultati modela prosječne cijene stambenog prostora, mart 2009

Zavisna varijabla	Ln Kvadratura			
	Koeficijent	Standardna Greska	t-statistika	P>t
Ln Subjektivna Cijena	0,05	0,05	1,08	0,28
Stan>65 m ² - Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat veci od 65m ²	0,26***	0,04	5,74	0,00
Balkon 0- Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat koji nema balkona	-0,18***	0,06	-2,78	0,01
Balkon 1-Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat koji ima 1 balkon	-0,10***	0,04	-2,50	0,01
Balkon 2plus-Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat koji ima više 2 balkona	0,19***	0,05	3,76	0,00
Soba 0-Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat koji nema spavaće sobe	-0,50***	0,10	-4,92	0,00
Soba 1-Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat koji ima 1 spavaću sobu	-0,15***	0,05	-2,94	0,00
Soba2plus-Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat koji ima više od dvije spavaće sobe	0,26***	0,05	5,45	0,00
Struja-Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat koji koristi struju kao osnovni izvor energije	-0,11***	0,04	-2,37	0,02
Internet-Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat koji ima internet priključak	-0,07**	0,03	-2,07	0,04
Garaza-Dummy varijabala ima vrijednost jedan za stambeni objekat koji ima garažu	0,22***	0,05	4,91	0,00
Konstanta	4,56	0,33	4,02	0,00

Dijagnostika

Broj Observacija 295

R_squared=0.7371

VIF=1.51

Ramsey Reset test

F(3, 280) = 1.54

Prob > F = 0.223

Objašnjenje: * značajnost na 10%,

** značajnost na 5%,

*** značajnost na 1%

MEĐUNARODNA EKONOMIJA

8

Privredna kretanja na globalnom nivou u 2008. godini obilježilo je usporavanje privrednih aktivnosti i ulazak u recesiju većeg broja zemalja, a taj trend je nastavljen i u prvom kvartalu 2009. godine. Globalni ekonomski poremećaji, uzrokovani finansijskom krizom, preili su se na realni sektor i uslovili su najviši pad privrednih aktivnosti u poslednjih nekoliko decenija. Tokom prvog kvartala 2009. godine u skoro svim zemljama zabilježen je nastavak pada privredne aktivnosti, ali manjeg inteziteta nego u 2008. godini. Tako da sve više pokazatelja ukazuje da se svjetska ekonomija više ne nalazi u „slobodnom padu“ i da se krajem godine može očekivati blagi oporavak globalne ekonomije.

Prema procjenama MMF-a u 2009. godini stopa privrednog rasta na globalnom nivou biće negativna i iznosiće -1,3%, dok se za 2010. godinu procjenjuje blagi oporavak na 1,9%.

U cilju podsticanja privrednog rasta Centralne banke vodećih ekonomija su intervenisale na tržištu novca povećanjem likvidnosti.

Prema procjenama MMF-a najrazvijene zemlje svijeta u 2009. godini imaće negativnu stopu rasta u iznosu od -3,8%, dok će zemlje u razvoju ostvariti pozitivnu stopu rasta od 1,6%.

Banke i druge finansijske institucije su u posmatranom periodu ostvarile značajne gubitke, a veliki broj njih je bankrotirao ili preuzet.

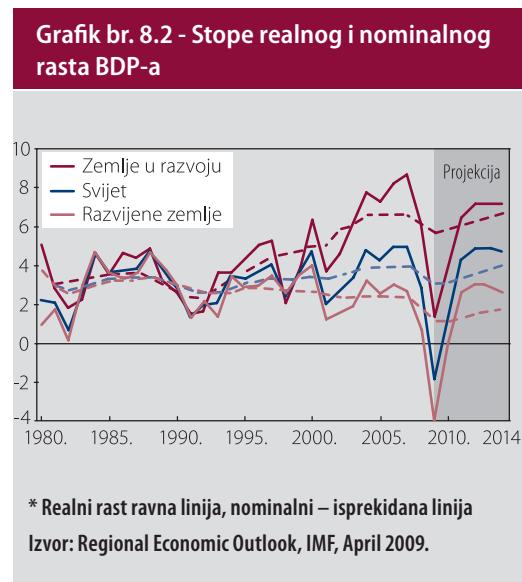

Tabela br. 8.1 - Makroekonomski pokazatelji, 2008-2009. godina

	Rast realnog BDP 2008, %	2009 ⁴¹	CPI 2008, %	2009
Globalni rast	3,2	-1,3		
Razvijene zemlje	0,9	-3,8	3,4	-0,2
Zemlje u razvoju	6,1	1,6	9,3	5,7

Izvor: Regional Economic Outlook, IMF, April 2009.

⁴¹ Projekcija.

U prethodnom periodu visok privredni rast na globalnom nivou uslovio je rast tražnje za naftom, nekretninama, hranom, što je uzrokovalo rast cijena i inflaciju koja je početkom 2008. godine postala globalni problem. Međutim, u trećem kvartalu 2008. godine zbog nepovoljnih ekonomskih kretanja, došlo je do pada tražnje za strateškim sirovinama i uslovilo je slabljenja inflatornih pritisaka. Trend slabljenja inflatornih pritisaka nastavljen je i u prvom kvartalu 2009. godine. Prema procjenama MMF – a, u 2009. godini očekuje se snižavanje cijena u svim privrednim granama, a naročito u građevinarstvu sa značajnim padom cijena nekretnina, tako da bi stopa inflacije u predstojećoj godini u razvijenim zemljama mogla iznositi svega 0,3%, a u zemljama u razvoju 5,8%.

Pad cijena nafte započet sredinom 2008. godine nastavljen je i u prvom kvartalu 2009. godine. Prosječna cijena sirove nafte u prvom kvartalu 2009. godine iznosila je 45 \$ za barrel i u odnosu na prethodni kvartal bila je viša za 19,5%, dok je u odnosu na isti period prethodne godine bila niža za 53,5%. Silazni trend nije zaustavila ni odluka zemalja OPEC – a da znatno smanje dnevnu proizvodnju (za 2,2 miliona barela). Pojedine zemlje OPEC – a, a i drugi veliki proizvođači koji nijesu članovi ove grupe, zabrinuti su zbog nastavka negativnog trenda cijena nafte, jer su svoje budžetske izdatke za 2009. godinu projektovali prema prosječnoj cijeni barela nafte od 75 \$. Prema procjenama Međunarodne agencije za energetiku pad tražnje za naftom biće prisutan i tokom 2009. godine.

8.1. Konjuktorna kretanja

8.1.1. Razvijene zemlje

SAD – Privredna aktivnost u SAD-u u prvom kvartalu 2009. godine bila je i dalje na niskom nivou. Prema procjenama stopa rasta BDP – a u prvom kvartalu 2009. godine bila je negativna i na godišnjem nivou iznosila je -6,1%. U posmatranom periodu značajno je smanjena lična potrošnja i investicije u nekretnine.

Stopa inflacije u martu 2009. godine iznosila je -0,4% na godišnjem nivou, što je prvi put od 1955. godine. Pad stope inflacije najviše je bio podstaknut padom cijena nekretnina i nafte u prethodnom periodu. Ako se isključe cijene hrane i energije godišnja stopa inflacije u martu iznosila je 1,8%. Izvoz SAD – a u februaru zabilježio je prvi put rast od jula 2008. godine. Od

Grafik br. 8.3 - Kretanje cijena nafte

Izvor: ECB, Bloomberg i HWWI

početka recesije 2007. godine u SAD – u je bez posla ostalo 5,7 miliona ljudi, tako da je u martu 2009. godine stopa nezaposlenosti iznosila 8,5%.

Visok javni dug i budžetski deficit zajedno sa krizom na finansijskom tržtu, ugrožavaju privredni rast američke ekonomije. Prema projekcijama za 2009. godinu očekuje se da će u SAD – u privredna aktivnost biti na značajno nižem nivou nego u 2008. godini, te je projektovana stopa rasta negativna i iznosi -3,8%. Podsticajne mjeru Vlade SAD – a za oživljavanje privredne aktivnosti usloviće u ovoj fiskalnoj godini budžetski deficit od oko -12,0%.

Japan – Japanska privreda je u 2008. godini zabilježila drastičan pad privredne aktivnosti, koji se nastavio i početkom 2009. godine. U prvom kvartalu 2009. godine pad privredne aktivnosti u odnosu na isti period prethodne godine iznosio je -15,2%. Kao glavni razlog pada BDP – a navodi se značajno smanjenje izvoza i niža domaća tražnja. Izvoz japanskih proizvoda u prvom kvartalu smanjen je za 26% u odnosu na prethodni kvartal, odnosno za 70,1% u odnosu na isti period prethodne godine. Krajem marta izvoz je na godišnjem nivou bio niži za 45,6%, a uvoz za 36,7%. Inflacija je nastavila da pada i na godišnjem nivou u martu je iznosila -0,3%.

Prema procjenama japanska privreda će u 2009. godini imati negativnu stopu rasta BDP – a od 6,2%.

8.2. Evropska Unija (EU)

U EU je stopa rasta BDP-a u 2008. godini iznosila 0,9% i u odnosu na 2007. godinu bila je niža za 1,8 procentna poena, trend pada privredne aktivnosti je nastavljen i u prvom kvartalu 2009. godine. Na usporavanje stope rasta i ulazak u recesiju većeg broja zemalja uticala su negativna kretanja na globalnom nivou, koja su uslovila nelikvidnost bankarskog sektora, smanjenje njihovih kreditnih aktivnosti, i dovela su do smanjenja lične i javne potrošnje.

Inflacija u EU, mjerena harmonizovanim indeksom potrošačkih cijena u martu 2009. godine iznosila je 1,3%, i u odnosu na kraj 2008. godine bila je niža za 2,4 procentna poena.

Stopa nezaposlenosti krajem marta na nivou EU iznosila je 8,3% i u odnosu na prethodni mjesec bila je viša za 0,2 procentna poena. U posmatranom periodu skoro u svim zemljama EU bio je prisutan trend rasta stope nezaposlenosti.

Deficit robne razmjene na nivou EU u martu je iznosio 9,5 milijardi eura. Zabilježen je brži pad uvoza od izvoza, tako je uvoz pao za 16%, a izvoz za 12%.

Evropska Unija je predložila nacrt plana regulacije finansijskih tržišta, kojim bi trebalo da se poveća sigurnost evropskog finansijskog sistema i institucija. Planom je predviđena strožija

kontrola banaka, restriktivniji zahtjevi za kapitalom i veća transparentnost na tržištima derivata.

8.2.1. Razvijene zemlje Evropske Unije koje ne pripadaju Evropskoj Monetarnoj Uniji

Velika Britanija – U prvom kvartalu 2009. godine stopa rasta BDP – a u odnosu na prethodni kvartal bila je negativna i iznosiла je 1,9%. Uzrok ovako snažnom padu privredne aktivnosti prvenstveno se nalazi u rekordnom padu preradivačke industrije i prometa poslovnih usluga, koji je bio najviši od 1979. godine. Stopa inflacije u martu iznosila je 2,9% i bila je niža u odnosu na prethodni mjesec za 0,3 procentna poena. Inflatori pritisci se smanjuju kao posledica recesije i rasta stope nezaposlenosti. Broj nezaposlenih lica tokom prvog kvartala 2009. godine je porastao na najviši nivo u poslednjih 12 godina, zbog otpuštanja radnika u automobilskoj industriji, građevinarstvu i bankama. Tako je stopa nezaposlenosti u martu iznosila 6,7%.

U Danskoj – U prvom kvartalu 2009. godine ekonomska aktivnost je bila niža za 2,0% u odnosu na četvrti kvartal 2008. godine. Stopa inflacije je i dalje na niskom nivou i u martu je iznosila 1,6%. Prema procjenama stopa rasta BDP-a za 2009. godinu iznosiće svega 0,5% i očekuje se da će Nacionalna banka

Tabela br. 8.2 - Pregled makroekonomskih pokazatelja u izabranim zemljama

BDP %	2004 – 2008. (procjena)	2009 – 2013. (procjena)
Nove članice EU	6,0	4,7
Eurozona	2,1	1,6
Zemlje u razvoju	5,2	4,5
Inflacija		
Nove članice EU	6,0	4,2
Eurozona	2,4	1,9
Zemlje u razvoju	2,6	2,7
Saldo tekućeg računa bilansa plaćanja		
Nove članice EU	-5,9	-7,0
Eurozona	0,4	-0,3
Zemlje u razvoju	5,5	4,0

Izvor: MMF – World Economic Outlook, April 2009.

Danske još sniziti referentnu kamatnu stopu u cilju podsticanja privredne aktivnosti.

8.2.2. Zemlje Evropske Monetarne Unije

U prvom kvartalu 2009. godine na nivou eurozone nastavljen je trend pada privredne aktivnosti. Trgovina na malo je pala najviše od 1996. godine kada je počelo praćenje statistike u EU. Povjerenje potrošača je prilično na niskom nivou, jer je tržište radne snage sve slabije. Stopa nezaposlenosti u martu u eurozoni iznosila je 8,9% i u odnosu na prethodni mjesec bila je viša za 0,2 procenzna poena. Podaci ukazuju na porast broja nezaposlenih skoro u svim zemljama

Najvišu stopu nezaposlenosti u eurozoni u martu 2009. godine imala je Španija od 17,4% i Irska 10,6%, a najnižu Norveška od 2,8%.

Prema preliminarnim procjenama Eurostata u prvom kvartalu 2009. godine stopa rasta BDP – a na godišnjem nivou u eurozoni bila je negativna i iznosila je -4,6%.

Harmonizovani indeks potrošačkih cijena, koji se koristi kao mjeri za inflaciju u martu 2009. godine iznosio je -0,2% i u odnosu na prethodni mjesec bio je niži za 0,4 procenznih poena (0,2%). Cijene proizvođača u martu iznosile su - 3,1% na godišnjem nivou. To je najveći pad proizvođačkih cijena na godišnjem nivou u prethodne 22 godine.

Najvišu stopu inflacije u eurozoni na godišnjem nivou u martu 2009. godine imale su: Slovačka (1,8%), Norveška (1,8%), Slovenija (1,6%), Grčka (1,5%).

Prema posljednjim projekcijama Eurostata prosječna godišnja inflacija u eurozoni u 2009. godini biće između 0,6% i 1,7%, a u 2010. godini između 1,5% i 2,1%. Procjenjuje se da će pad cijena nekretnina u 2009. godini imati najviši uticaj na dalji pad stope inflacije u eurozoni.

Prema procjenama stopa rasta BDP – a ovoj godini biće negativna i iznosiće -4,2%.

Saldo robne razmjene u martu na nivou eurozone bio je pozitivan i iznosio je 400 miliona eura. Države članice smanjile su uvoz za 18% u odnosu na isti period prethodne godine.

8.2.3 Evropska Unija – Nove članice – dopuniti sa stopom rasta BDP-a u I kvartalu za svaku zemlju za koju je moguće pronaći podatak

Zemlje istočne Europe u posljednjih nekoliko godine imale su značajan privredni rast, ali zbog finansijske i energetske krize na globalnom nivou u prvom kvartalu 2009. godine u svim zemljama zabilježen pad privredne aktivnosti. Povećana izloženost ovih zemalja uticaju finansijske krize se manifestuje kroz rast spoljne zaduženosti, teškoće sa očuvanjem deviznog kursa, kao i kroz smanjen priliv SDI.

U većini zemalja koje pripadaju ovoj grupi u drugoj polovini 2008. godine privredna aktivnost počela je da slabije, što je nastavljeno i u prvom kvartalu 2009. godine. Latvija je jedna od zemalja koja je u prvom kvartalu 2009. godine zabilježila značajan pad privrednih aktivnosti, tako da je stopa rasta BDP – a iznosila -10,9%.

Češka ekonomija čije je glavno izvozno tržište eurozona značajno je pogodjena recesijom. Stopa rasta BDP – a u 2008. godini iznosila je 3,2%. U prvom kvartalu 2009. godine zabilježen je značajan pad industrijske proizvodnje i rast nezaposlenosti. Industrijska proizvodnja u Češkoj je samo za prva tri mjeseca 2009. godine bila niža za 17,5% na godišnjem nivou. Stopa nezaposlenosti u Češkoj u martu 2009. godine iznosila je 5,5%, što je i odnosu na kraj 2008. godine više za 1,1 procenzni poen.

Rumunija je u 2008. godine ostvarila značajan privredni rast koji je iznosio 7,1%. Rast je ostvaren najviše zahvaljujući sektoru poljoprivrede, ali kratkoročni indikatori ukazuju na pad privrednih aktivnosti u narednom periodu. Godišnja stopa inflacije u Rumuniji u martu 2009. godine iznosila je 6,7% i bila je niža u odnosu na kraj 2008. godine za 1,2 procenzna poena.

U **Bugarskoj** je u martu 2009. godine stopa nezaposlenosti iznosila 5,9%, što je za 0,3 procenzna poena više u odnosu na kraj 2008. godine. Poslednjih devet mjeseci stopa inflacije ima opadajući trend, što je posledica pada lične potrošnje. U martu je stopa inflacije iznosila 4,9% na godišnjem nivou i u odnosu na prethodni mjesec bila je niža za 2 procenzna poena. Takođe je prisutan trend pada industrijske proizvodnje u poslednjih šest mjeseci, a posebno u dijelu industrije za preradu metala, hemijskih proizvoda itd. U martu je pad industrijske proizvodnje iznosio čak 17,1%.

Godišnja stopa inflacije u ovoj grupi zemalja u martu 2009. godine su iznosile: 4,0% u Poljskoj, 6,7% Rumuniji, 2,8% Mađarskoj i 1,7% u Češkoj,

Prema procjenama MMF-a ova grupa će u 2009. godini imati negativnu stopu privrednog rasta od -3,7%.

8.3. Zemlje u razvoju (Azija)

U ovom regionu se može očekivati usporavanje ekonomskog rasta. Prema procjenama stopa rasta BDP – a ove grupe zemalja u 2009. godini iznosiće 4,8%.

Kina – U prvom kvartalu 2009. godine privredna aktivnost u Kini je oslabila, tako da je stopa rasta BDP – a iznosila 6,1%, što je za 0,7 procentnih poena niže u odnosu na poslednji kvartal 2008. godine. Kako je eksterna tražnja oslabila, kineska Vlada je uvela podsticajne mјere za povećanje domaće potrošnje i centralna banka Kine se opredjelila za vođenje liberalnije monetarne politike. To je uslovilo rast kreditne aktivnosti za 30% na godišnjem nivou i podstaklo ulaganje u nekretnine u urbanim djelovima zemlje. U martu je godišnja stopa inflacije bila negativna i iznosila je -1,2%. Prema procjenama MMF-a privredni rast Kine u 2009. godini iznosiće 6,5%.

Latinska Amerika – Ekonomска aktivnost u Latinskoj Americi u prvom kvartalu 2009. godine je oslabila. Industrijska proizvodnja u martu 2009. godine na godišnjem nivou bila je niža za 1,5% u Argentini, 9,7% u Meksiku i 13,3% u Brazilu. Iako je ekonomска aktivnost bila na niskom nivou nije došlo do značajnijeg pada stope inflacije. U martu je stopa inflacije na godišnjem nivou u Argentini iznosila 6,3%, u Brazilu 5,7% i Meksiku 6,0% .

Indija – U prethodnom periodu Indija je imala visok privredni rast koji se kretao oko 10%, čemu je najviše doprinosio rast investicija i lične potrošnje. Međutim globalna finansijska kriza u prethodnom periodu usporila je privredni rast, tako da se za 2009. godinu rast procjenjuje na 4,5%.

Jugoistočna Evropa

Zemlje ovog regiona u prethodnom periodu svoj rast su temeljile na snažnoj domaćoj tražnji, direktnim stranim investicijama i prilivu kapitala iz inostranstva. Snažan kreditni rast, koji

je prvenstveno bio baziran na eksternim izvorima finansiranja doprinosio je privatnoj i investicionoj potrošnji. Međutim, kriza koja je u razvijenim zemljama započela 2007. godine u ovom regionu se počela osjećati tek u zadnjem kvartalu 2008. godine, a to je nastavljeno i u prvom kvartalu 2009. godine.

Međunarodne finansijske institucije u izveštajima za 2009. godinu ističu da će se region zapadnog Balkana suočiti sa negativnim posljedicama kreditne krize u vidu niže stope privrednog rasta, manjeg priliva stranog kapitala, smanjenja domaće potrošnje, slabljenja izvoza, a takođe i porasta nezaposlenosti. Zbog pada privredne aktivnosti u naprednim ekonomijama smanjiće se izvoz iz regionala, strane firme će biti opreznije prilikom investiranja, što će sve biti praćeno restriktivnom kreditnom politikom banaka koja uslovjava nižu potrošnju. Stoga nije neočekivano uko u 2009. godini dodje do pada ekonomske aktivnosti.

Kontinuirano usporavanje privredne aktivnosti koje je obilježilo 2008. godinu u **Hrvatskoj** nastavilo se i na početku 2009. godine. U četvrtom kvartalu 2008. godine ostvarena je stopa privrednog rasta od samo 0,2% u odnosu na isti period prethodne godine, dok je za cijelu 2008. godinu stopa rasta iznosila 2,4%. Prema preliminarnim procjenama BDP Hrvatske je u prvom kvartalu 2009. godine bio niži za 5,8% u odnosu na isti period prethodne godine. U prvom kvartalu 2009. godine zabilježen je i rast broja nezaposlenih lica, tako da je krajem marta nezaposlenost bila viša za 3,4% u odnosu na kraj 2008. godine, čime je prekinut trend smanjenja broja zaposlenih koji je započeo 2005. godine. U martu 2009. godine stopa inflacije na godišnjem nivou iznosila je 3,8%. Najveći uticaj na inflaciju imao je rast cijena prehrambenih proizvoda, kao i sezonsko poskupljenje odjeće i obuće. Analitičari smatraju da će nosioci fiskalne politike u nadrednom periodu morati da usklade mјere za podsticaj privrede i potrebu za smanjenjem budžetskog deficit-a.

Efekti svjetske ekonomске krize na ekonomiju **Srbije** ogledaju se u: slabljenju dinara, padu privredne aktivnosti i agregatne tražnje. Smanjenje ekonomске aktivnosti najviše je posledica pada domaće i inostrane tražnje za važnim izvoznim proizvodima, kao što su bakar, čelik itd. Industrijska proizvodnja je u prvom kvartalu bila niža za 16,9% u odnosu na isti period prethodne godine. Stopa inflacije se u prvom kvartalu kretala u okviru ciljnog raspona (6,5% - 12,5%), ali je ipak u odnosu na kraj prethodne godine bila u porastu, prije svega kao posledica skoka regulisanih cijena. Inflacija mjerena troškovima života u martu 2009.

godine iznosila je 9,1% na godišnjem nivou, dok je stopa rasta potrošačkih cijena iznosila 9,4%. Deficit tekućeg računa u prvom kvartalu bio je niži za 38% u odnosu na isti period prethodne godine. Na to je najviše uticalo smanjenje spolnotrgovinskog deficita za 526,9 miliona eura. Ublažavanja negativnih efekata finansijske krize na privrednu Srbiju, smanjenje stope inflacije i deficitu tekućeg računa platnog bilansa, zahtjeva da država u narednom periodu smanji javnu potrošnju i uspori najavljene velike investicione aktivnosti. Stoga je Srbija bila pinudjena da "udje" u aranžman sa MMF – om kojim je predviđena podrška u iznosi od 2,94 milijarde eura.

Prema preliminarnim procjenama **Bosna i Hercegovina** će u 2009. godini ostvariti privredni rast od 1,5%. U prva tri mjeseca zabilježen je rast stranih direktnih investicija u BiH od 8%. Najviše stranih investicija plasirano je u infrastrukturu i proizvodnju. U martu je zabilježena deflacija od 0,3%, dok je obim industrijske proizvodnje za prva dva mjeseca 2009. godine bio viši za 7,2% u odnosu na isti period prethodne godine. Posmatrano po privrednim granama povećanje proizvodnje zabilježeno je u preradivačkoj industriji (12,6%) i proizvodnji električne energije (15,1%). U BiH stopa registrovane nezaposlenosti u martu 2009. godine iznosila je 41,3%, što je za 0,7 procentna poena više nego u decembru 2008. godine.

U Makedoniji je u 2008. godini ostvaren rast od svega 2,1%, što je posledica značajnog pada industrijske proizvodnje od 8,6% na godišnjem nivou. Trend pada privredne aktivnosti nastavljen je i tokom prva dva mjeseca 2009. godine kada je industrijska proizvodnja na godišnjem nivou bila niža za 14,0%. Prema pro-

cjenama stopa rasta BDP – a u 2009. godini beće negativna i iznositi -0,4%. Godišnja stopa inflacije u martu iznosila je 1,0%. U posmatranom periodu zabilježen je rast cijena električne energije i određene grupe prehrambenih proizvoda.

8.4. Kamatne stope

U prethodnom periodu uslijed globalne finansijske krize centralne banke vodećih svjetskih ekonomija pokušale su da putem smanjenja referentnih kamatnih stopa podstaknu likvidnost.

ECB – U drugoj polovini 2008. godine ECB je počela sa vođenjem relaksiranje monetarne politike uslijed pada privredne aktivnosti, krize bankarskog sektora i smanjenja cijena energetika. Tako je i u prvom kvartalu referentna kamatna stopa snižena na 1,25% (istorijski minimum), što je za 1 p.p. niže u odnosu na decembar 2008. godine.

FED je zbog problema na finansijskom tržištu koji su se prelili i na realnu ekonomiju, krajem 2008. godine snizio referentnu kamatnu stopu na rekordno nizak nivo u rasponu od 0%-0,25%, koja je ostala na tom nivou i u prvom kvartalu 2009. godine. To je najveće sniženje referentne kamatne stope od 1954. godine.

BoE – Banka Engleske tokom prvog kvartala 2009. godine nekoliko puta snizila referentnu kamatnu stopu na istorijski minimum od 0,5%. Takođe je donijeta odluka da Centralna banka otkupljuje državne i korporativne obveznice u iznosu od 75 milijardi funti.

Tabela br. 8.3 - Pregled i kretanja referentnih kamatnih stopa izabranih centralnih banaka

Valuta	Referentna kamatna stopa	Nivo	Posljednje promjene	Datum posljednje promjene
EUR	Refinance Rate	1,25%	-50bp	5.03.2009.
CHF	Libor Target Rate	0,25%	-25bp	12.03.2009.
CAD	Target Overnight Rate	0,50%	-50bp	03.03.2009.
JPY	Target Rate	0,10%	-20bp	19.12.2008.
GBP	Repo Rate	0,50%	-50bp	5.03.2009.
USD	FED Funds Target Rate	0%-0,25%	-75bp	16.12.2008

Izvor: Centralne banke posmatranih zemalja, FED

BOJ – Tokom prvog kvartala 2009. godine Centralna banka Japana nije mijenjala referentnu kamatnu stopu već je zadržala na nivou od 0,1%.

8.5. Kretanje deviznih kurseva

USD/EUR

Tokom prva dva mjeseca 2009. godine dolar je jačao u odnosu na eura, da bi tokom marta počeo da slabi usled objave loših makroekonomskih podataka, prije svega podataka koji se odnose na nezaposlenost. Takođe nakon izjave predsjednika ECB da postoji određen broj pokazatelja koji ukazuju da se približava period kada bi trebalo da otpočne oporavak evropske privrede uslijedilo je jačanje eura u odnosu na dolar sve do kraja marta. Kurs EUR/USD tokom posmatranog perioda kretao se u rasponu od 1,25 – 1,38 dolara za euro.

Razmjenski kurs EUR/JPY bio je nestabilan. Početkom 2009. euro je slabio u odnosu na jen, da bi od sredine februara euro počeo da jača. Jačanje eura podstakle su izjave predstavnika ECB da su uslovi za dalje smanjenje kamatne stope ograničeni i da je na sastanku grupe G – 20 odlučeno da se preduzmu mjere za otklanjanje rizične aktive, kako bi se ekonomije izborile sa globalnom recesijom. U prvom kvartalu 2009. godine kurs JPY/EUR kretao se u rasponu od 126,69 jena za euro do 134,81 jena za euro.

Depresijski pritisci koji su u 2008. godini bili prisutni u Velikoj Britaniji nastavljeni su i tokom prvog kvartala 2009. godine. S obzirom da je ova zemlja bila evropski centar sekjuritizacije, a britanska funta, zbog politike visokih kamatnih stopa, bila „carry-trade“ valuta, sa početkom aktuelne finansijske krize britanska valuta počinje da gubi na vrijednosti. Tako je samo u poslednjem kvartalu depresirala u odnosu na eura za 17,0%. Kurs EUR/GDP u prvom kvartalu 2009. godine oscilirao je i kretao se u rasponu od 0,881 do 0,956 funti za euro.

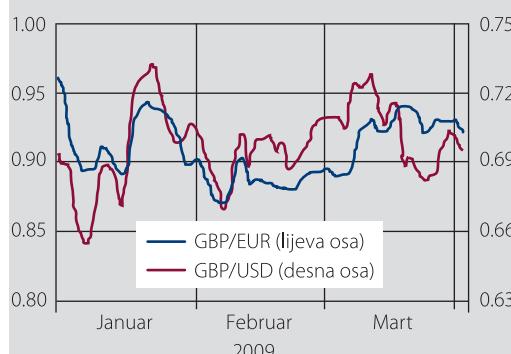
Grafik br. 8.4 – Kretanje kursa USD/EUR

Grafik br. 8.5 – Kretanje kursa JPY/EUR i JPY/USD

Grafik br. 8.6 – Kretanje deviznog kursa GBP/EUR i GBP/USD

NAJZNAČAJNIJI DOGAĐAJI

9

Najznačajniji događaji u januaru 2009. godine

Crna Gora od 1. januara 2009. godine predsjedava Centralno-evropskom zonom slobodne trgovine (CEFTA). Crna Gora će tokom predsjedavanja slijediti strateške ciljeve koji su utvrđeni Sporazumom, kao što je nastavak liberalizacije poljoprivrednog sektora i početak pregovora o zaključivanju Sporazuma o usklađivanju sanitarnih i fitosanitarnih mjera.

Predstavnici Crne Gore i Sjedinjenih Američkih Država potpisali su u Ženevi bilateralni Sporazum o pristupu tržištu roba i usluga.

Predstavnici Centralne banke Crne Gore i Evropske centralne banke potpisali su Sporazum o saradnji i razmjeni informacija, kojim se CBCG pridružila naporima koje ECB preduzima na polju sprječavanja i otkrivanja falsifikovanih euro novčanica.

Savjet Centralne banke Crne Gore odobrio je riječkoj Erste Štajermarkiše banci /Erste & Steiermarkische Bank/, kupovinu 100% kapitala Oportjuniti /Opportunity/ banke. Njeni većinski vlasnici su Erste grupa iz Beča i Štajermarkiše Bank iz Graca.

Podgorička banka Hypo Alpe Adria dobila je licencu crnogorske Komisije za hartije od vrijednosti (KHOV) za obavljanje brokersko-dilerskih poslova.

Predstavnici ugostiteljsko-turističkog preduzeća "Crna Gora" i internacionalnog hotelskog lanca "Hilton" potpisali su predugovor o menadžmentu i franšizi za hotel "Crna Gora".

Najznačajniji događaji u februaru 2009. godine

Crnogorska Vlada usvojila je Agrobudžet za 2009. godinu koji iznosi 19,75 miliona eura i za petinu je veći nego prošlogodišnji. Takođe, Vlada je usvojila mjere kojim će biti obustavljen prijem svih zahtjeva za novo zapošljavanje u državnim organima, nabavka putničkih i privrednih vozila, kao i nove informatičke opreme za njene potrošačke jedinice.

CBCG je usvojila podzakonsku regulativu za izbor bankarskog ombudsmana.

Predstavnici Vlade, Centralne banke i Fonda za zaštitu depozita potpisali su Memorandum o saradnji, koji bi trebalo da dopriene dodatnom očuvanju finansijske stabilnosti.

Crnogorskim poslovnim bankama je omogućeno da do 20% obavezne rezerve iskoriste za kupovinu državnih zapisa.

Poslanici crnogorske Skupštine usvojili su zakone o svojinsko-pravnim odnosima i državnoj imovini, kao i izmjene i dopune Zakona o isplati devizne štednje građana položene kod ovlašćenih banaka sa sjedištem van Crne Gore.

Crnogorska Vlada pokrenula je aktivnosti oko podnošenja tužbe protiv većinskog vlasnika Kombinat aluminijuma Podgorica zbog kršenja kupoprodajnog ugovora.

Predstavnici crnogorskog Udruženja hotelijera i avikompanije "Dubrovnik airlines" potpisali su sporazum o poslovnoj saradnji u cilju uspostavljanja charter saobraćaja prema Crnoj Gori iz destinacija u kojima postoji izražena tražnja i interes turoperatora.

Najznačajniji događaji u martu 2009. godine

Konzorcijum splitskog Konstruktora i hrvatskog Instituta građevinarstva proglašen je za prvorangiranog na tenderu za izgradnju autoputa od Bara do Boljara.

Tenderska komisija proglašila je neuspješnim tender za prodaju 61,57% akcija Jadranskog brodogradilišta Bijela.

Norveški parlament odobrio je oko 2,5 miliona eura bilateralne pomoći Crnoj Gori.

PRILOZI

10

Prilog A: Realna kretanja

Tabela br. 1 – Pregled makroekonomskih kretanja

OPIS	2008. XII/XI	2009. (lančani indeks)											
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Industrijska proizvodnja (index)	91.0	96.5	103.0	98.7									
Potrošačke cijene (indeks)	101.0	99.8	100.7	100.4									
Cijena proizvođača ind. proizvoda (index)	94.8	98.8	100.0	98.4									

Izvor: Monstat

Tabela br. 2 – Industrijska proizvodnja

NAZIV	Učešće u 2008.	Ø2008 = 100							INDEKSI NIVOA			
		2008.			2009.			III 2009. I 2009.	III 2009. III 2008.	I - III 2009. I - III 2009.		
		I	III	I - III	I	III	I - III					
Industrija ukupno	100.0	117.9	112.4	109.3	95.7	94.5	94.4	98.7	84.1	86.4		
Vađenje ruda i kamena	7.5	117.6	92.8	99.5	56.8	67.6	55.0	119.0	72.8	55.3		
Vađenje energetskih sirovina	2.6	122.2	113.1	115.5	124.8	136.9	123.0	109.7	121.0	106.5		
Vađenje kamenog uglja, lignita i treseta	2.6	122.2	113.1	115.5	124.8	136.9	123.0	109.7	121.0	106.5		
Vađenje ostalih sirovina i materijala	4.9	115.1	81.8	91.0	20.4	30.5	18.6	149.5	37.3	20.4		
Vađenje ruda metala	3.2	139.6	85.4	107.5	18.0	28.6	15.5	158.9	33.5	14.4		
Vađenje ostalih ruda i kamena	1.7	68.3	75.1	59.5	24.9	34.2	24.4	137.3	45.5	41.0		
Prerađivačka industrija	69.2	93.5	108.6	102.4	62.0	78.9	67.7	127.3	72.7	66.1		
Prehrambeni proizvodi, pića i duvan	9.3	62.6	80.0	68.1	83.8	102.3	86.9	122.1	127.9	127.6		
Proizvodnja prehrambenih proizvoda i pića	9.1	64.2	74.8	66.9	77.3	87.7	80.5	113.5	117.2	120.3		
Proizvodnja duvanskih proizvoda	0.2	-	280.7	114.6	336.8	666.7	334.5	198.0	237.5	291.9		
Proizv. tekstila i tekstilnih proizvoda	1.0	170.2	208.5	181.2	16.1	19.2	18.6	119.3	9.2	10.3		
Proizvodnja tekstilnih tkanina	0.1	79.8	59.8	79.8	19.9	119.6	46.5	601.0	200.0	58.3		
Proizv. odjevnih predmeta i krzna	0.9	173.3	213.7	184.7	16.0	15.7	17.6	98.1	7.3	9.5		
Proizvodnja kože i predmeta od kože	0.1	68.9	36.6	35.2	146.5	73.3	109.9	50.0	200.3	312.2		
Prerada drveta i proizvodi od drveta	1.7	121.3	129.0	99.0	30.7	63.7	36.9	207.5	49.4	37.3		
Proizv. papira; izdavanje i štampanje	1.0	86.0	90.1	83.1	82.4	117.3	92.3	142.4	130.2	111.1		
Proizv. celuloze, papira i prerada papira	0.4	99.0	90.6	85.6	76.5	94.1	74.1	123.0	103.9	86.6		
Izdavanje, štampanje i reprodukcija	0.6	78.3	89.8	81.6	85.9	131.1	103.1	152.6	146.0	126.3		
Proizv. hemijskih proizvoda i vlakana	4.2	104.1	128.5	127.2	113.4	202.0	128.7	178.1	157.2	101.2		
Proizv. proizvoda od gume i plast. masa	0.1	36.1	99.2	130.4	102.2	70.6	76.6	69.1	71.2	58.7		
Proizv. proiz. od ost. nemetalnih minerala	6.1	93.8	98.4	99.1	50.9	58.9	55.3	115.7	59.9	55.8		
Proizv. osnovnih metala i met. proizvoda	43.4	96.1	112.1	106.9	55.8	68.1	60.1	122.0	60.7	56.2		
Proizvodnja osnovnih metala	41.3	94.8	110.9	107.3	56.1	69.7	60.9	124.2	62.8	56.8		
Proizv. metalnih proizvoda, osim mašina	2.1	122.2	136.0	100.0	48.4	36.0	44.2	74.4	26.5	44.2		
Proizv. mašina i uređaja, ostala	1.6	89.2	94.6	86.3	57.7	34.5	97.6	59.8	36.5	113.1		
Proizv. mas. uređaja i aparata za domać.	0.1	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
Proizvodnja saobraćajnih sredstava	0.5	111.1	107.4	114.8	77.8	66.7	77.8	85.7	62.1	67.8		
Prerađivačka industrija, ostala	0.1	136.5	112.4	141.0	31.1	35.0	36.3	112.5	31.1	25.7		
Proizv. el. energije, gase i vode	23.3	190.7	129.7	132.7	208.3	149.7	186.5	71.9	115.4	140.5		

Izvor: Monstat

Tabela br. 3 – Industrijska proizvodnja

		Ukupno			Vađenje ruda i kamena			Prerađivačka industrija			Proiz. el. energije, gasa i vode		
		2000=100	Godišnja stopa rasta	Mjesečna stopa rasta	2000=100	Godišnja stopa rasta	Mjesečna stopa rasta	2000=100	Godišnja stopa rasta	Mjesečna stopa rasta	2000=100	Godišnja stopa rasta	Mjesečna stopa rasta
2005.	Jan.	114.2	13.3	-27.0	61.5	9.3	-63.0	101.1	19.0	-27.8	130.6	5.1	-16.3
	Feb.	101.9	-5.5	-8.7	42.8	-40.4	-30.4	104.2	9.2	3.4	114.1	-24.7	-26.7
	Mar.	117.6	4.5	13.1	83.8	81.7	96.1	117.6	-4.6	12.6	129.2	24.4	5.8
	April	105.8	-12.4	-10.3	61.6	5.7	-26.5	114.6	-2.2	-2.9	95.3	-36.6	-26.1
	Maj	111.4	-5.7	5.4	70.3	30.8	14.3	119.2	5.2	4.3	129.5	-32.1	7.5
	Jun	115.7	-3.2	2.3	108.4	7.0	53.4	122.0	3.7	0.2	100.3	-22.6	-1.9
	Jul	125.0	10.1	4.1	106.0	6.0	-1.9	137.1	14.9	13.9	79.0	2.7	-21.1
	Avg.	116.7	16.5	-1.5	129.4	43.1	22.0	133.0	16.7	10.1	67.8	4.0	11.7
	Sep.	133.2	9.3	3.8	146.1	-11.1	13.1	129.1	9.2	-3.1	92.1	23.6	35.3
	Okt.	110.2	-1.9	-9.0	101.2	-0.9	-30.7	120.1	-2.7	-6.9	175.4	1.2	-11.5
	Nov.	120.9	-2.4	9.3	74.3	-15.9	-26.7	118.1	-2.9	-6.9	142.3	1.4	65.0
	Dec.	123.4	-21.2	2.2	116.1	-30.4	55.5	111.4	-13.0	3.3	129.4	-34.8	-9.0
2006.	Jan.	120.7	5.7	-2.1	93.0	51.3	-19.5	100.5	-0.6	-17.6	144.9	11.0	42.5
	Feb.	106.7	4.7	-9.5	91.8	114.8	-1.3	96.0	-7.9	-4.1	139.8	22.6	-19.0
	Mar.	121.2	3.0	11.3	90.5	8.0	-1.4	118.8	1.0	23.3	138.7	7.3	-7.4
	April	105.0	-0.8	-13.7	70.8	14.9	-21.8	114.2	-0.3	-4.1	89.8	-5.8	-35.1
	Maj	114.3	2.6	9.0	90.0	27.9	27.1	118.7	-0.4	4.1	138.3	6.8	21.8
	Jun	117.9	1.9	1.6	96.3	-11.2	6.6	124.4	2.0	2.6	106.2	5.9	-2.9
	Jul	138.0	10.4	-0.2	96.8	-8.7	0.8	140.3	2.4	1.7	129.2	63.5	-6.3
	Avg.	112.2	-3.9	-6.2	108.0	-16.5	11.7	120.8	-9.2	-2.5	75.3	11.1	-24.2
	Sep.	126.2	-5.3	5.5	124.3	-14.9	15.3	129.2	0.1	6.9	72.1	-21.7	-4.4
	Okt.	104.9	-4.8	-8.5	82.8	-18.2	-33.3	120.7	0.5	-6.5	139.1	-20.7	-5.2
	Nov.	121.5	0.5	15.5	88.4	19.0	6.5	128.7	9.0	6.7	110.6	-22.3	61.7
	Dec.	126.2	2.3	4.0	100.3	-13.6	12.9	116.8	4.8	-0.7	129.8	0.3	17.5
2007.	Jan.	97.6	-19.1	-23.1	69.6	-25.2	-30.2	112.0	11.5	-13.0	52.2	-64.0	-48.9
	Feb.	109.2	2.4	15.0	85.2	-7.2	22.4	107.2	11.7	-3.3	122.5	-12.4	97.3
	Mar.	123.1	1.6	10.5	92.2	1.8	8.1	121.4	2.2	12.8	139.1	0.3	6.0
	April	110.6	5.4	-10.5	90.0	27.1	-2.4	116.7	2.2	-4.0	100.1	11.5	-27.8
	Maj	107.2	-6.2	-2.9	86.2	-4.2	-4.2	126.9	6.9	8.9	75.0	-45.8	-40.8
	Jun	103.5	-12.2	-4.9	65.5	-32.0	-24.2	140.1	12.6	8.1	15.6	-85.3	-73.6
	Jul	121.2	-12.2	-0.1	94.1	-2.7	43.9	146.9	4.7	-5.5	35.8	-72.3	75.9
	Avg.	117.5	4.8	11.8	105.4	-2.4	12.1	142.7	18.1	10.0	36.9	-51.0	34.3
	Sep.	123.9	-1.8	-1.1	117.1	-5.8	11.3	139.8	8.2	-2.2	36.6	-49.3	-1.2
	Okt.	134.1	27.8	19.1	124.9	50.9	6.7	151.6	25.6	8.6	180.2	29.6	142.2
	Nov.	128.5	5.8	-4.4	159.4	80.3	27.4	126.6	-1.6	-16.4	123.3	11.5	39.1
	Dec.	135.9	7.7	6.1	60.4	-39.8	-62.3	129.0	10.5	11.6	144.4	11.3	17.2
2008.	Jan.	110.4	13.1	-19.3	99.4	42.9	66.0	121.7	8.6	-14.5	65.1	24.8	-42.6
	Feb.	129.9	18.9	20.9	132.5	55.5	33.2	107.0	-0.2	-11.1	190.1	55.2	145.2
	Mar.	126.1	2.4	-4.8	104.6	13.5	-21.1	124.8	2.8	16.1	138.4	-0.5	-32.0
	April	104.8	-5.3	-17.3	68.2	-24.2	-34.8	111.7	-4.3	-10.7	96.9	-3.2	-29.8
	Maj	96.6	-9.9	-7.7	91.0	5.6	33.3	115.0	-9.4	3.3	60.4	-19.5	-50.7
	Jun	109.3	5.6	11.4	117.2	78.9	28.3	113.6	-18.9	-3.3	94.1	502.6	98.5
	Jul	125.4	3.5	-2.1	87.8	-6.7	-24.9	135.6	-7.7	7.6	92.6	158.7	-24.9
	Avg.	111.9	-4.8	2.9	173.7	64.8	98.3	113.7	-20.3	-5.0	73.8	99.8	4.0
	Sep.	138.8	12.0	16.3	168.9	44.2	-2.7	123.0	-12.0	8.0	122.1	234.0	65.0
	Okt.	105.8	-21.1	-16.1	139.5	11.7	-17.3	117.5	-22.5	-4.3	128.1	-28.9	-48.4
	Nov.	119.3	-7.2	12.6	119.2	-25.2	-14.7	115.4	-8.9	-1.8	129.7	5.2	105.6
	Dec.	108.3	-20.3	-9.0	51.5	-14.7	-57.1	89.6	-30.6	-14.9	154.2	6.8	18.9
2009.	Jan.	105.2	-4.7	-3.5	45.7	-54.0	-10.6	71.8	-41.0	-27.4	168.6	158.9	39.1
	Feb.	105.5	-18.8	3.0	64.0	-51.7	39.9	71.0	-33.7	-0.2	207.6	9.2	3.4
	Mar.	106.0	-15.9	-1.3	76.2	-27.2	19.0	90.7	-27.3	27.3	159.7	15.4	-28.1

Izvor: Monstat i kalkulacije CBCG

Tabela br. 4 – Industrijska proizvodnja

2009	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani index	96.5	103.0	98.7									
Ø 2008 = 100	92.9	95.7	94.5									
U odnosu na isti mjesec preth. god.	95.3	81.2	84.1									
Period tekuće prema istom preth. god.	87.5	86.4										

Tabela br. 5 – Potrošačke cijene

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani index	99.8	100.7	100.4									
Ø 2008 = 100	102.0	102.7	103.2									
U odnosu na isti mjesec preth. god.	104.9	105.4	105.5									
Period tekuće prema istom preth. god.	105.1	105.3										
Decembar 2008 = 100	99.8	100.4	100.8									

Tabela br. 6 – Cijene proizvođača industrijskih proizvoda

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Lančani index	98.8	100.0	98.4									
Ø 2008 = 100	98.1	98.1	96.6									
U odnosu na isti mjesec preth. god.	105.7	104.7	100.6									
Period tekuće prema istom preth. god.	105.2	103.6										
Decembar 2008 = 100	98.8	98.7	96.8									

Izvor: Monstat

Tabela br. 7 – Cijene

		Cijene na malo						Troškovi života		Cijene proizv. ind. proizvoda	
		Ukupno		Robe		Usluge		Ukupno		Ukupno	
		godišnja stopa rasta	mjesečna stopa rasta	godišnja stopa rasta	mjesečna stopa rasta						
2004.	Jan.	5,2	0,1	4,2	0,1	10,3	0,2	5,2	0,1	6,3	-0,2
	Feb.	5,7	0,5	4,5	0,2	11,1	2,3	5,4	0,2	6,9	0,5
	Mar.	5,5	0,1	4,9	0,1	8,4	0,2	5,8	0,1	8,7	3,3
	Apr.	2,3	0,1	1,7	0,2	5,0	0,0	2,6	0,0	6,3	0,6
	Maj	2,7	0,6	1,7	0,2	7,4	2,6	2,8	0,4	6,7	0,3
	Jun	2,4	0,0	1,3	0,0	7,5	0,1	0,9	-0,6	5,5	-0,4
	Jul	2,1	0,0	1,5	-0,1	5,0	0,1	0,9	-0,7	5,7	0,2
	Avg.	2,1	0,1	1,4	0,1	5,0	0,0	0,8	0,1	6,0	0,3
	Sep.	2,0	0,2	1,2	0,1	5,2	0,3	0,3	0,0	4,9	-0,6
	Okt.	2,4	0,5	1,3	0,2	7,1	1,8	0,3	0,3	4,6	-0,1
	Nov.	2,5	0,1	1,2	0,1	7,8	0,0	-0,1	0,1	4,0	0,0
	Dec.	4,3	1,8	1,1	-0,1	18,1	9,5	1,5	1,6	3,6	-0,4
2005.	Jan.	3,7	0,1	0,9	0,1	16,5	0,0	1,2	0,1	3,6	0,1
	Feb.	3,5	0,1	0,9	0,1	15,0	0,0	1,2	0,1	3,3	0,2
	Mar.	3,6	0,2	1,0	0,2	15,2	0,2	1,3	0,2	2,5	2,2
	Apr.	3,9	0,4	1,3	0,4	15,6	0,3	1,8	0,5	0,4	-1,5
	Maj	3,6	0,2	1,4	0,3	12,8	0,1	2,0	0,6	0,5	0,5
	Jun	3,8	0,2	1,6	0,2	13,2	0,4	2,9	0,3	1,7	0,8
	Jul	3,5	-0,2	1,3	-0,3	13,1	0,0	2,7	-1,0	1,5	0,0
	Avg.	3,5	0,1	1,3	0,1	13,1	0,0	2,7	0,2	1,3	0,1
	Sep.	3,7	0,3	1,4	0,3	13,2	0,3	3,2	0,4	2,1	0,2
	Okt.	3,3	0,2	1,4	0,2	11,4	0,3	3,2	0,3	2,1	-0,1
	Nov.	3,4	0,1	1,5	0,1	11,4	0,0	3,8	0,6	2,2	0,1
	Dec.	1,8	0,1	1,8	0,1	1,8	0,0	2,4	0,2	3,5	0,8
2006.	Jan.	2,6	0,2	2,8	0,3	1,6	0,0	2,9	0,3	3,1	0,1
	Feb.	2,3	0,1	2,5	0,2	1,6	0,0	2,9	0,3	-2,8	0,4
	Mar.	2,0	0,1	2,2	0,1	1,5	0,1	2,8	0,2	2,3	1,0
	Apr.	2,1	0,6	2,3	0,7	1,0	0,1	3,1	0,7	3,8	0,4
	Maj	2,2	0,3	2,5	0,4	0,9	0,0	3,3	0,7	3,9	0,2
	Jun	2,3	0,2	2,6	0,2	0,8	0,1	3,1	0,1	3,6	0,5
	Jul	2,3	-0,2	2,6	-0,2	0,9	0,0	3,3	-1,1	3,6	0,0
	Avg.	2,3	0,2	2,4	0,1	1,6	0,7	3,3	0,3	3,8	0,2
	Sep.	1,7	0,1	1,7	0,0	1,8	0,3	2,7	0,3	4,3	0,7
	Okt.	1,7	0,0	1,6	-0,1	2,0	0,5	2,8	0,4	4,1	-0,4
	Nov.	1,9	0,1	1,9	0,1	2,0	0,0	2,7	0,3	4,1	0,2
	Dec.	2,0	0,2	2,0	0,2	2,0	0,0	2,8	0,3	2,9	-0,4
2007.	Jan.	1,8	0,2	1,8	0,3	2,0	0,0	2,6	0,3	1,7	0,6
	Feb.	1,8	0,0	1,7	0,0	2,2	0,3	2,4	0,1	3,1	1,0
	Mar.	2,0	0,3	2,0	0,4	2,2	0,0	2,4	0,2	5,6	2,5
	Apr.	2,1	0,7	2,2	0,8	2,0	0,0	2,3	0,4	7,2	1,6
	Maj	2,2	0,3	2,2	0,4	2,1	0,0	2,3	0,6	6,7	-0,1
	Jun	2,2	0,2	2,2	0,1	2,4	0,4	1,6	-0,6	6,6	0,2
	Jul	4,7	2,3	5,0	2,6	3,1	0,8	4,2	1,7	11,1	4,8
	Avg.	4,5	0,1	5,0	0,1	2,4	0,0	4,6	0,6	10,7	-0,4
	Sep.	6,4	1,9	5,9	0,8	8,6	6,3	6,5	2,1	9,9	0,2
	Okt.	7,0	0,6	6,7	0,7	8,0	0,0	6,9	0,7	10,7	0,3
	Nov.	8,0	1,0	8,0	1,3	8,0	0,0	7,6	1,0	13,7	2,9
	Dec.	8,0	0,2	8,0	0,2	8,0	0,0	7,7	0,3	14,5	0,2
2008.	Jan.	8,3	1,4	7,5	0,8	11,3	3,9	7,9	1,4	11,6	2,1
	Feb.	8,8	0,4	7,7	0,1	13,3	2,0	8,0	0,1	11,6	0,8
	Mar.	8,8	0,4	7,7	0,5	13,4	0,0	8,2	0,4	12,7	2,8
	Apr.	9,0	0,8	7,9	0,9	13,6	0,2	9,1	1,2	11,5	0,5
	Maj	9,6	0,9	8,4	0,8	14,7	1,0	9,5	1,0	13,2	1,1
	Jun	12,4	2,8	11,2	2,8	17,5	2,8	11,4	1,2	19,1	5,5
	Jul	10,8	0,1	9,4	0,2	16,8	0,1	9,7	-0,4	16,7	0,1
	Avg.	10,8	0,0	9,1	-0,3	18,1	1,1	9,5	0,3	18,6	1,2
	Sep.	9,8	0,8	9,0	0,7	13,0	1,2	8,5	1,0	17,1	-1,0
	Okt.	8,9	-0,2	7,9	-0,3	13,2	0,2	7,8	0,0	14,2	0,0
	Nov.	7,0	-0,8	5,4	-1,1	13,3	0,2	6,5	-0,2	14,4	-0,8
	Dec.	7,3	0,4	5,8	0,5	13,4	0,0	7,2	1,0	7,1	-5,2
2009.	Jan.*							4,9	-0,2	5,7	-1,2
	Feb.							5,4	0,7	4,7	0,0
	Mar.							5,5	0,4	0,6	-1,6

Izvor: Monstat

* Od januara 2009. godine troškovi života su zamijenjeni potrošačkim cijenama

Tabela br. 8 – Turizam

		2008		2009		Index	Struktura
		III	I - III	III	I - III	I-III - 09. I-III - 08.	
Dolasci	Ukupno	21.961	66.064	19.087	56.639	85,7	100,0
	Domaći	6.271	21.283	4.375	16.367	76,9	28,9
	Strani	15.690	44.781	14.712	40.272	89,9	71,1
Noćenja	Ukupno	106.262	306.745	83.286	256.580	83,6	100,0
	Domaći	22.776	86.810	17.711	65.497	75,4	25,5
	Strani	83.486	219.935	65.575	191.083	86,9	74,5

Izvor: Monstat

Tabela br. 9 – Broj zaposlenih i nezaposlenih lica

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Br. zaposlenih*												
2001.g.	114.536	113.500	113.542	113.663	113.943	114.137	114.106	114.024	115.077	114.755	114.170	113.744
2002 g.	113.594	113.597	113.953	113.663	113.943	114.137	114.422	113.684	113.526	113.676	113.679	113.425
2003 g.	112.637	112.846	112.317	112.132	111.738	112.648	112.905	112.647	111.461	110.911	110.387	109.639
2004.g.	108.562	107.359	108.634	109.623	109.642	109.863	110.886	111.158	110.049	109.696	110.055	108.228
2004.g.***	142.081	142.834	142.361	143.224	143.845	146.696	145.160	142.634	143.447	143.113	143.992	142.438
2005.g.***	142.145	142.072	141.298	140.959	142.248	145.852	148.528	146.744	145.739	145.923	145.528	145.261
2006.g.***	144.978	145.753	146.554	147.517	149.321	151.678	154.723	154.289	154.236	154.652	155.156	150.746
2007.g.***	151.535	152.114	153.140	154.074	156.817	158.190	160.045	158.392	158.164	157.458	157.739	159.223
2008.g.	160.450	161.105	162.737	162.307	165.955	170.146	168.916	168.488	167.722	168.583	169.079	169.160
2009.g.	169.305	169.670	170.607									
Br. nezaposlenih**												
2001. g.	81.238	82.158	82.453	83.091	82.629	82.140	81.823	80.686	80.952	80.668	80.440	81.069
2002. g.	80.385	81.360	81.510	81.961	81.602	81.041	81.116	80.830	80.809	80.183	79.894	76.293
2003. g.	76.584	76.077	76.165	74.976	73.520	69.735	66.951	66.277	67.664	71.023	72.544	68.625
2004. g.	69.573	71.419	72.378	72.202	68.993	64.572	60.993	60.771	60.447	59.930	59.387	58.950
2005. g.	59.115	58.774	58.075	57.557	56.772	55.199	53.683	52.494	51.843	51.266	49.886	48.825
2006. g.	48.639	48.656	49.388	48.651	45.640	42.560	40.220	39.093	38.919	38.747	38.892	38.876
2007. g.	39.104	39.155	38.714	37.571	35.356	33.393	32.205	31.271	31.156	31.569	31.787	31.469
2008. g.	31.323	31.469	31.684	30.270	30.021	29.088	28.660	27.954	28.276	28.666	28.645	28.366
2009. g.	28.921	29.305	29.170									

* Izvor: Monstat

** Izvor: Zavod za zapošljavanje RCG

*** Primijenjena nova metodologija

Prilog B

Tabela br. 10 – Bilans stanja licenciranih banaka, u 000 eura

	1	2008.				2009.				Struktura u %, 31.03.
		31.03. 2	30.06. 3	30.09. 4	31.12. 5	31.01. 6	28.02. 7	31.03. 8	Index 8.7	
AKTIVA										
1. Novčana sredstva i depoziti kod depozitnih institucija	589.351	624.656	593.396	473.271	455.046	452.999	416.752	92,0	88,1	13,2
2. Krediti	2.467.894	2.719.510	2.852.300	2.797.533	2.750.037	2.681.832	2.682.155	100,0	95,9	84,9
2.1. Rezervisanja za kreditne gubitke	-63.488	-72.560	-81.123	-111.928	-118.081	-121.840	-125.883	103,3	112,5	-4,0
2.2. Neto krediti	2.404.405	2.646.949	2.771.177	2.685.605	2.631.956	2.559.992	2.556.272	99,9	95,2	80,9
3. Finansijski derivati	0	0	0	0	488	264	0	0,0	0,0	0,0
4. Hartije od vrijednosti	20.539	17.962	17.887	19.076	18.914	18.493	49.257	266,4	258,2	1,6
5. Ostala aktiva	116.250	125.456	135.619	139.925	140.895	141.656	136.193	96,1	97,3	4,3
6. Faktoring i forfeiting					5.603	5.603	6.604	117,9		0,2
7. Kastodi poslovi										
8. Rezervisanja za gubitke na ostale stavke aktive	-6.078	-7.275	-8.374	-8.216	-8.985	-9.345	-5.117	54,8	62,3	-0,2
UKUPNO AKTIVA	3.124.468	3.407.749	3.509.705	3.309.661	3.243.917	3.169.662	3.159.961	99,7	95,5	100,0
PASIVA										
1. Depoziti	2.140.106	2.275.227	2.325.973	1.990.590	1.881.021	1.772.852	1.761.200	99,3	88,5	55,7
1.1. Depoziti po vidjenju	895.558	910.226	862.285	726.964	672.636	630.516	641.263	101,7	88,2	20,3
1.2. Oroceni depoziti	1.244.548	1.365.001	1.463.688	1.263.626	1.208.385	1.142.336	1.119.937	98,0	88,6	35,4
2. Kastodi poslovi					586	624	638	102,2	0,0	0,0
3. Pozajmice	618.689	742.165	777.828	908.161	943.359	1.000.938	990.468	99,0	109,1	31,3
4. Finansijski derivati					862	980	1.494	152,4		0,0
5. Ostale obaveze	106.789	109.521	122.880	131.533	144.316	129.203	141.620	109,6	107,7	4,5
6. Ukupan kapital	258.884	280.836	283.024	279.377	273.773	265.065	264.541	99,8	94,7	8,4
6.1. Kapital i rezerve	257.269	271.920	275.664	299.065	279.460	279.489	276.929	99,1	92,6	8,8
6.2. Dobitak / Gubitak (+,-) iz tekuće godine	1.615	8.916	7.360	-19.688	-5.687	-14.424	-12.388	85,9	62,9	-0,4
UKUPNO PASIVA	3.124.468	3.407.749	3.509.705	3.309.661	3.243.917	3.169.662	3.159.961	99,7	95,5	100,0

Prilog C

Tabela br. 11 - Konsolidovana javna potrošnja* u Crnoj Gori 01.01-31.03.2009. g.

OPIS	Plan jan-mart 2009. mil. eura	I - III 2009. ostvarenje u mil. eura	% u odnosu na plan	% u BDP-a za 2009.	I-III 2008 ostvarenje mil. eura	% I-III 2009. u odnosu na I-III 2008.
TEKUCI PRIHODI	318,38	268,10	84,21	7,58	317,48	84,45
Porezi	195,70	149,93	76,61	4,24	185,48	80,83
Porez na dohodak fizičkih lica	22,75	22,61	99,38	0,64	28,12	80,41
Porez na dobit pravnih lica	14,08	9,89	70,24	0,28	10,80	91,57
Porez na promet nepokretnosti	10,57	4,38	41,44	0,12	11,37	38,52
Porez na dodatu vrijednost	93,49	68,13	72,87	1,93	85,36	79,81
Akcize	27,78	26,06	93,81	0,74	23,72	109,87
Porez na međunarodnu trgovinu i transakcije	15,35	9,02	58,76	0,25	15,23	59,23
Lokalni porezi	9,53	7,98	83,74	0,23	9,02	88,47
Ostali republički porezi	2,15	1,86	86,51	0,05	1,86	100,00
Doprinosi	55,66	55,11	99,01	1,56	69,58	79,20
Doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje	34,97	35,14	100,49	0,99	39,51	88,94
Doprinosi za zdravstveno osiguranje	19,04	18,15	95,33	0,51	28,30	64,13
Doprinosi za osiguranje od nezaposlenosti	1,65	1,81	109,70	0,05	1,77	102,26
Ostali doprinosi	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
Takse	14,60	12,97	88,84	0,37	9,68	133,99
Naknade	33,18	25,43	76,64	0,72	32,16	79,07
Ostali prihodi	16,73	13,03	77,88	0,37	15,63	83,37
Primici od otplate kredita	2,51	11,63	463,35	0,33	4,95	234,95
KONSOLIDOVANI IZDACI	398,15	275,00	69,07	7,77	274,92	100,03
TEKUĆA JAVNA POTROŠNJA	327,70	230,15	70,23	6,51	241,22	95,41
Tekući izdaci	154,38	108,41	70,22	3,06	116,64	92,94
Bruto zarade doprinosi na teret poslodavca	82,15	75,47	91,87	2,13	72,54	104,04
Neto zarade zaposlenih	52,17	47,70	91,43	1,35	41,75	114,25
Porez na zarade	7,61	7,02	92,25	0,20	8,24	85,19
Doprinosi na teret zaposlenog	10,51	9,79	93,15	0,28	11,77	83,18
Doprinos na teret poslodavca	10,91	10,11	92,67	0,29	9,61	105,20
Opštinski prirez	0,95	0,85	89,47	0,02	1,17	72,65
Ostala lična primanja	12,44	4,48	36,01	0,13	4,12	108,74
Rashodi za materijal i usluge	36,55	18,65	51,03	0,53	24,42	76,37
Tekuće održavanje	4,69	2,12	45,20	0,06	4,42	47,96
Kamate	5,72	3,71	64,86	0,10	3,69	100,54
Renta	3,21	0,97	30,22	0,03	1,68	57,74
Subvencije	7,45	2,21	29,66	0,06	3,97	55,67
Ostali izdaci	2,17	0,80	36,87	0,02	1,80	44,44
Transferi za socijalnu zaštitu	86,88	74,05	85,23	2,09	69,26	106,92
Transferi institucijama, pojedincima, nev.i jav.sektoru	63,33	41,78	65,97	1,18	44,89	93,07
Ukupni kapitalni izdaci	70,45	44,85	63,66	1,27	33,70	133,09
Pozajmice i krediti	12,59	3,01	23,91	0,09	7,40	40,68
Rezerve	10,52	2,90	27,57	0,08	3,03	95,71
Otplata garancija	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
DEFICIT/SUFICIT**	-79,77	-6,90	8,65	-0,20	42,56	-16,21
Otplata dugova rezidentima	14,68	16,57	112,87	0,47	1,92	863,02
Otplata dugova nerezidentima	0,58	0,34	0,01	2,21	15,38	
Otplata obaveza iz prethodnog perioda	30,78	11,50	37,36	0,33	19,03	60,43
Prihodi od privatizacije	20,26	4,89	24,14	0,14	13,12	37,27
Donacije	3,72	0,99	26,61	0,03	0,16	618,75
Pozajmice i krediti iz inostranih izvora i projektni krediti	8,51	34,35	403,64	0,97	0,18	19083,33

Izvor:Ministarstvo finansija

*Konsolidovana javna potrošnja uključuje Budžet Crne Gore i državne fondove i lokalnu samoupravu.

** Suficit / Deficit kao razlika između ukupnih primitaka umanjenih za pozajmice, donacije, transfere i primitke od prodaje imovine, a izdaci za otplatu glavnice po osnovu duga nastalog uzimanjem kredita i emitovanjem hartija od vrijednosti u zemlji i inostranstvu.